

Setomaa valla arengukava 2018-2027

2018

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Setomaa valla üldiseloomustus	4
1.1 Asend ja piirid	4
1.2 Rahvastik.....	5
2. SWOT analüüs ja visioon	9
2.1 SWOT analüüs.....	9
2.2 Visioon aastaks 2027	10
3. Valla juhtimine ja kommunikatsioon	11
3.1 Juhtimine	11
3.2 Kommunikatsioon.....	12
3.3 Külaliikumine ja kaasamine	14
4. Majandus	16
4.1 Maakasutus ja planeeringud.....	16
4.2 Ettevõtlus.....	18
4.3 Tööjõupoliitika ja inimressurss	21
4.4 Turism	24
4.5 Innovatsioon, teadus- ja arendustegevus.....	27
5. Loodus- ja elukeskkond.....	28
5.1 Teed, kergliiklusteed, ühistransport	28
5.2 Energeetika	31
5.3 Elamu- ja kommunaalmajandus	33
5.4 Loodus- ja keskkonnakaitse ning jäätmemajandus	36
5.5 Heakord	39
5.6 Korrakaitse ja turvalisus, riigipiir	40
6. Kultuur, sport ja vaba aeg	42
6.1 Kultuur	42
6.2 Kultuuriasutused.....	44
6.3 Seto kultuur ja õigeusk	48
6.4 Sport	52
6.5 Vaba aeg	55
7. Sotsiaalvaldkond	56
7.1 Sotsiaalhoolekanne.....	56
7.2 Lastekaitse	61
7.3 Tervishoid	62
7.4 Tööhõive ja tööturuteenuste kättesaadavus.....	64
8. Haridus.....	66
8.1 Üldharidus.....	66
8.2 Noorsootöö, noortekeskused	71
8.3 Huviharidus ja huvitegevus.....	74
8.4 Seto keele ja kultuuri õpe	76
LISA 1 Investeeringute kava.....	78

Sissejuhatus

Setomaa valla arengukava 2018–2027 eesmärk on määratleda valla pikaajalised strateegilised eesmärgid ja tegevussuunad. Setomaa valla arengukava 2018–2027 ühendab haldusreformi käigus ühinenud Setomaa valdade arengueeldused ning arengukava elluviimisega soovib vald tösta ühinenud valdade elanike ühtekuuluvustunnet, parandada elukvaliteeti ja saada atraktiivseks piirkonnaks nii elanikele, ettevõtjatele kui ka turistidele. Setomaa valla arengukava 2018–2027 sündis valdkonna ekspertide, volikogu liikmete ja komisjonide, vabaühenduste, ettevõtjate, vallarahva ja teiste osaliste koostöös ning põhjalike arutelude tulemusel.

Setomaa valla volikogu algatas valla arengukava koostamise 22.02.2018. Setomaa vallavalitsus valis läbiviidud hanke tulemuste põhjal arengukava koostamise eestvedajaks OÜ Teraviku, kes pani kokku arengukava koostamise meeskonna koosseisus Mari Kaisal, Meel Valk, Ivika Nögel ning Urmas Peegel. Setomaa valla rahvastiku, tööhõive ning majanduse kohta kogusid algandmeid Merli Reidolf ja Peep Reidolf Statistikaametist.

Setomaa valla arengukava koostamise avasündmusena korraldati laiapõhjalised mõttetalgud, mis toimusid 23.05.2018 Kalatsova külas, kus avatud ruumi meetodil arutleti teemavaldkondade üle, mis just antud ajahetkel olid Setomaa vallas olulised. Ühiselt pandi kirja ka valla olulisemad arengueeldused ning väljakutsed. Järgnevalt moodustati arengusuundade täpsemaks kaardistamiseks kuus töörühma: loodus- ja elukeskkond, majandus/ettevõtlus, kultuur/sport/vaba aeg, haridus, sotsiaalvaldkond ning valla juhtimine/kommunikatsioon/turism. Arengukava tegevuskava koostamiseks korraldati eraldi töörühmakoosolek. Töörühmadesse kutsuti volikogu komisjonide esindajad, valla ametnikud ning valdkonna eestvedajad. Töörühmakoosolekute toimumisajad kuulutati välja valla FB lehel ning koosolekud olid avatud ka kõikidele ülejäänud vallakodanikele. Töörühmakoosolekud toimusid 30.05.–19.06.2018 Obinitsas, Mikitamäel ja Värskas ning neis osales umbes 100 vallakodanikku.

Arengukava oli avalikul väljapanekul 02.07.–31.07.2018 valla kodulehel, valla teeninduspunktides ja raamatukogudes.

1. Setomaa valla üldiseloomustus

1.1 Asend ja piirid

Setomaa vald moodustati 2017. aastal haldusreformi käigus Mikitamäe, Meremäe ja Värskä valla ning Misso valla Luhamaa nurga (Hindsa, Koorla, Kossa, Kriiva, Leimani, Lütä, Mokra, Määsi, Napi, Pruntova, Põrstõ, Saagri, Tiastõ, Tiilige, Toodsi, Tserebi külad) liitmisel. Setomaa vald asub Võru maakonnas ning piirneb põhjast ja läänest Räpina, Rõuge ja Võru vallaga. Idast piirneb Setomaa vald Vene Föderatsiooniga ning see on ühtlasi Eesti ja Euroopa Liidu idapiiriks. Setomaa vallas on üks alevik – Värskä – ning 155 küla, neist suurimad on Mikitamäe, Meremäe ning Obinitsa.

Joonis 1. Setomaa valla asendiplaan.

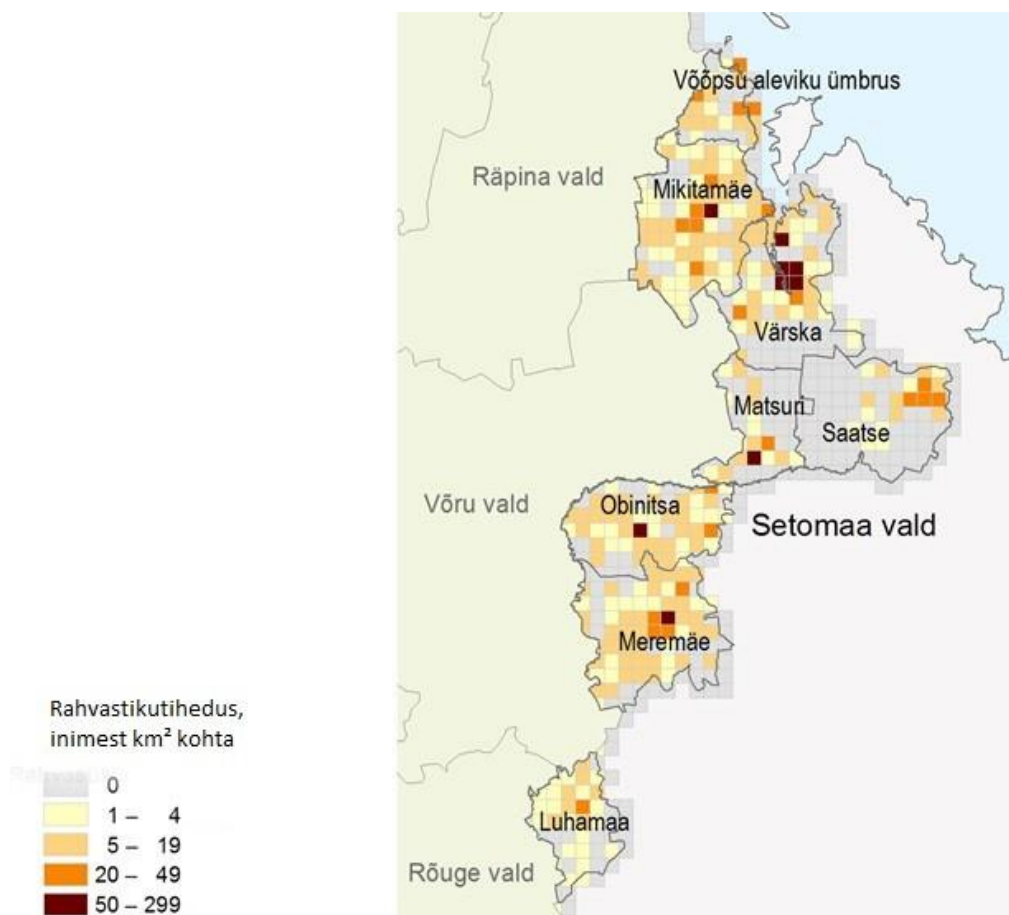

1.2 Rahvastik

1. jaanuari 2018. a seisuga oli haldusreformi järgses Setomaa vallas Statistikaameti andmetel 3369 elanikku¹, valla pindala on 463,10 km² ja asustustihedus on 7,3 elanikku km² kohta.

Setomaa valla rahvastiku paiknemisest on väljavõtte joonisel 2. Selle järgi on hästi näha, kuidas looduslikud olud tekitavad maa-alad, kus elavad väga üksikud inimesed, ja mõned punktid, kuhu rahvastik on koondunud pisut tihedamalt. Selline elukohtade jagunemine seab raskendavad tingimused ka kohalike ja riigi teenuste kättesaadavusele ja korraldamisele.

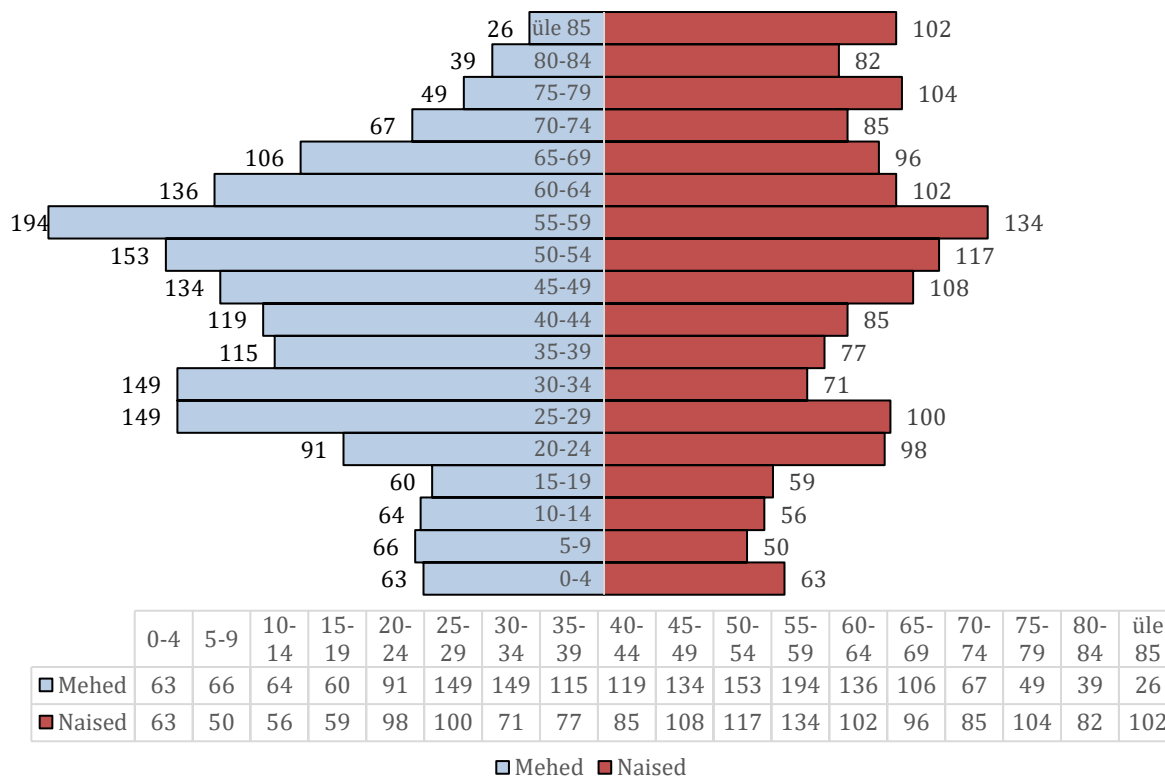
Joonis 2. Setomaa valla rahvastiku paiknemine 2017. aastal. Allikas: Statistikaamet.

¹Rahvastikuregistri andmetel on Setomaa valla elanike arv mõnevõrra suurem (01.01.2018 oli elanikke 3556 ja 25.06.2018 oli elanikke 3508). Rahvastikuregister ja Statistikaamet kasutavad elanike arvu määramiseks erinevat meetodikat. Käesolevas dokumendis kasutatakse edaspidi Statistikaameti andmebaase, mille rahvastikustatistika põhineb üldjoontes rahvaloenduste rahvaarvul, mida loenduste vahelisel perioodil korrigeeritakse registreeritud rahvastikumuutuste – sünni- ja surmajuhtude ning elukohavahetuste (rände) andmetel ning alates 2016. a täiendatakse residentsusindeksiga. (Täpsemalt http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvastik/01Rahvastikunaitajadja_koosseis/_04Rahvaarv_ ja_rahvastiku_koosseis/RV_021._htm (07.05.2018))

Setomaa valla elanikest 1589 on naised (47%) ja 1780 mehed (53%) (joonis 3).

Joonis 3. Setomaa valla rahvastikupüramiid 2018. a 1. jaanuari seisuga. Allikas: Statistikaamet².

Positiivne on suhteliselt suur pereloomise eas olevate 20–35-aastaste hulk, meeste ja naiste jaotus on aga ebavõrdne. 25–65 aastaste seas on meeste ülekaal suur, eriti suur on vahe 25–35-aastaste seas. 70-aastaste ja vanemate vanusegruppides tekib naiste ülekaal. Kõige suuremad vanuserühmad nii meeste kui naiste osas on vanuses 50–54 ja 55–59. Samas 5–19-aastaste vanusegruppide osakaal on oluliselt väiksem. Noorte ja laste vanusegrupid on oluliselt väiksemad kui tööealiste vanusegrupid. Samas on viimased 19 aastat laste osakaal olnud suhteliselt stabiilne.

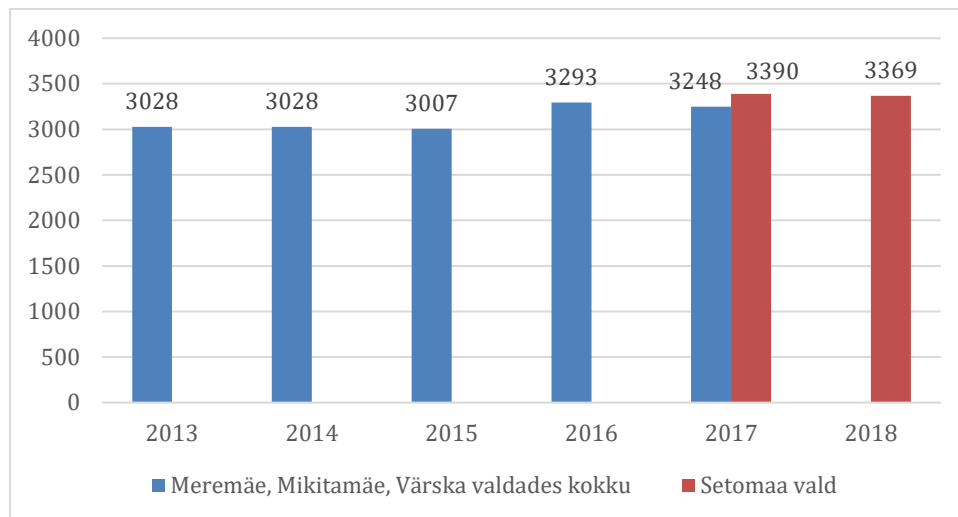
Haldusreformi käigus moodustati Meremäe, Mikitamäe ja Värska valla ühinemise teel uus haldusüksus nimega Setomaa vald. Lisaks kolmele nimetatule ühines Setomaa vallaga ka üks osa endisest Misso vallast – Luhamaa nulk. Statistilised andmed avaldatakse teatava viibega. Seetõttu on käesoleva analüüsi aluseks enamasti 2017. a haldusreformi eelse haldusjaotuse järgi esitatud andmed. See tähendab, et kui ei ole eraldi teisiti välja toodud, siis on Setomaa valla hetkeolukorra kirjeldamisel kasutatud kolme varasema valla (Meremäe, Mikitamäe ja Värska valla) andmete summat.

Selliste kaudsete andmete kasutamine ei muuda üldisi trende ja ei ole väga suure osakaaluga. Seda tõestab ka joonis 4, kus 1. jaanuari 2017. a andmetele toetudes on võrreldud omavahel rahvaarvu

²Rahvastikupüramiidil esitatud info kajastab ühte ajahetke, näiteks keskmisi rahvastikurühmade suurusi ühe aasta lõikes. Ühel perioodil elusalt sündinud laste arv määrab selle sünnipõlvkonna maksimaalse suuruse. Loomuliku taaste seaduspärasustest lähtuvalt see põlvkond enam kasvada ei saa ning vanuspüramiidis edasi liikudes (st vanemaks saades) saab põlvkonna suurus loomuliku taaste teel ainult kahaneda. Siiski pole surma tõenäosus täpselt ühesugune kõigis vanuserühmades (vähemalt inimpopulatsiooni puhul mitte). Seega vähendavad surmad vanuserühmade arvu erinevalt. Ka seda saab hinnata näiteks lähtuvalt rahvastikus domineerivatele surmapõhjustele, mis võivad olla vanusspetsiifilised.

kolmes haldusreformi eelses vallas kokku ja uues haldusreformi järgses Setomaa vallas. 2017. aasta 1. jaanuari seisuga oli kolme valla elanike arv kokku 3248. Haldusreformi järgse Setomaa valla elanike arv oli samal ajal 3390. See tähendab, et Misso vallast liitus Setomaa vallaga piirkond, kus elas Statistikaameti andmetel 2017. aasta 1. jaanuari seisuga 142 inimest. See moodustab 4,2 protsenti valla elanikest.

Joonis 4. Rahvaarv (arvestades rännet) haldusreformi eelselt Meremäe, Mikitamäe ja Värska valdades kokku aastatel 2013–2017 ning Setomaa vallas aastatel 2017–2018. Allikas: Statistikaamet³.

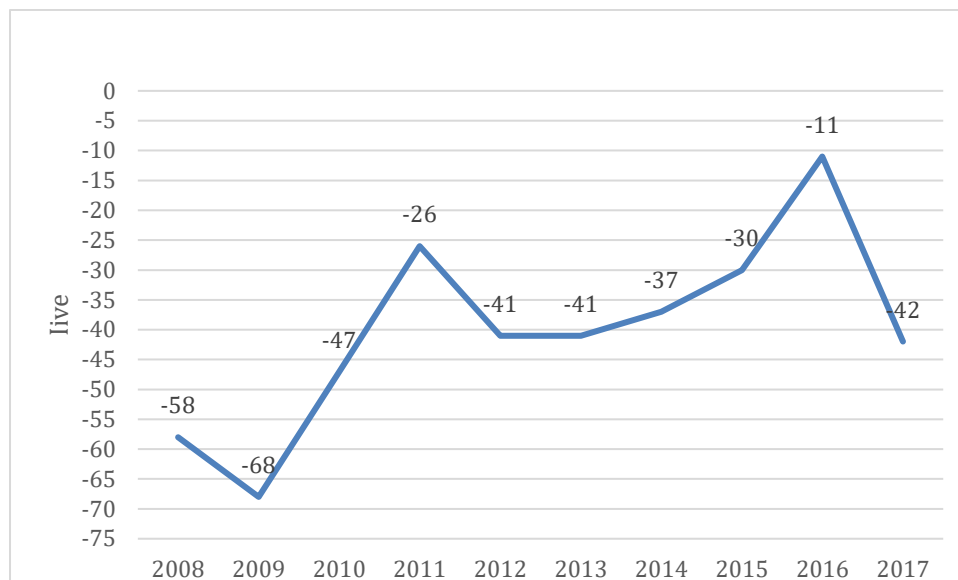

2000. aastatel on rahvastik praeguse Setomaa valla piirides pidevalt vähenenud. Sarnane trend on iseloomulik kõigile Eesti suurematest keskustest kaugemal asuvatele piirkondadele. Suhteliselt suur elanike arvu kasv 1. jaanuariks 2016. aastal on tingitud meetodika muutusest. Võrreldes 2016. aasta tulemusi 2017. ja 2018. aasta näitajatega ei saa väita, et elanike arv kasvaks.

Rahvastiku vähenemise põhjuseks on negatiivne iive. 2008–2017 on Setomaa valla loomulik iive olnud pidevalt negatiivne (joonis 5). Viimastel aastatel on loomulik iive olnud vähem negatiivne, 2017. aastal on see näitaja aga taas suuremas miinuses (-42).

³2016. aastal muutus Statistikaameti rahvastikuanalüüsi meetodika: kasutatakse residentsuse indeksit, elukohtaallikana kasutatakse 2016. aastast loendusjärgse asemel rahvastikuregistrijärgset elukohta. Täpsem info Statistikaametist – <http://www.stat.ee/dokumendid/399211>.

Joonis 5. Loomulik iive haldusreformi eelselt Meremäe, Mikitamäe ja Värskas valdades aastatel 2008–2016 ning Setomaa vallas 2017. a. Allikas: Statistikaamet.

Tabelis 1 on välja toodud sündid, surmad ja iive Setomaa vallas aastatel 2008–2017. Sel perioodil on kuuel aastal sündinud 23–27 last aastas, 2010. ja 2013. a oli sündide arv tunduvalt väiksem ning 2011. ja 2016. a on sündide arv oluliselt rohkem (ka iive on neil aastatel kõige lähemal nullile). 2008. aastal registreeriti Setomaal 83 surma, edaspidi on surmade arv aastas olnud langustrendis. Vaadeldava perioodi viimasel kahel aastal, 2015. ja 2016. a, on surmade arv langenud alla 60, mis on viimase kümne aasta väikseim number. Samas 2017. aastal, kui arvestatud on kogu haldusreformi järgse Setomaa valla rahvastikku, on surmade arv kasvanud.

Tabel 1. Sündid, surmad ja iive haldusreformi eelselt Meremäe, Mikitamäe ja Värskas valdades aastatel 2008–2016 ning Setomaa vallas 2017. a. Allikas: Statistikaamet.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sündid	25	25	20	40	34	17	27	26	40	23
Surmad	83	93	67	66	75	80	64	56	51	65
live	-58	-68	-47	-26	-41	-63	-37	-30	-11	-42

Kuna varasemate aastate andmed ei võimalda eristada elukohavahetust haldusreformi järgselt moodustatud Setomaa valla sees võrreldes elukohavahetusega mõne teise kohaliku omavalitsuse kasuks, siis ei ole mehhaanilise iibe ehk rände ehk rahvastiku muutuse andmeid inimeste elukohavahetuse järgi hetkel täpsemalt analüüsitud ega tabelina välja toodud. Ajavahemikus 2011–2016 on Statistikaameti andmetel olnud aastaid, kus Meremäe, Mikitamäe või Värskas valdadesse on lisandunud uusi elanikke rohkem, kui on olnud lahkujaid. Samas on rohkem selliseid aastaid, kus ühest või teisest vallast äraminejate arv ületab uute elanike arvu. Tegevuste kavandamisel tuleb arvestada, et loomulik iive on jätkuvalt negatiivne ning ka ränne ei ole olnud pidevalt positiivne.

2. SWOT analüüs ja visioon

2.1 SWOT analüüs

TUGEVUSED	NÕRKUSED
<ul style="list-style-type: none">• Tugev identiteet ja elav pärimuskultuur• Setomaa tunnus ja hea maine• Puhas ja rikkalik loodus• Mahepõllumaade suur osakaal• Võimekad eestvedajad, aktiivsed inimesed• Kõrge ettevõtlusaktiivsus• Tuntud suurettevõtted• Asukoht Euroopa Liidu välispiiril• Ülesetomaalised katusorganisatsioonid• Atraktiivsed suursündmused• Religioon kogukonnaühendajana	<ul style="list-style-type: none">• Taristu mahajäämus• Lagunenud hoonete rohkus• Elanike passiivsus ja ükskõiksus• Tööjõupuudus• Madalad sissetulekud• Laste ja noorte eagrupi väiksus• Vähene keskkonnateadlikkus• Osade elanikegruppide vähene kaasatus
VÕIMALUSED	OHUD
<ul style="list-style-type: none">• Vanad tühjad hooned• Lämmijärve kasutamine veeturismiks• Maavarad (mineraalvesi, ravimuda)• Inimressurs, keda pole veel kaasatud• Piiriäärne asukoht• Mahetoodangu nõudluse kasv• Taastuenergia arenemine• Kaugtöö võimaluste paranemine	<ul style="list-style-type: none">• Liigne sõltuvus toetustest• Rahvastiku vähenemine• Riiklik regionaalpoliitika• Liigne koormus keskkonnale

23.05.2018 toimunud Setomaa valla arengukava mõttetalgutel hinnati SWOT analüüsiga Setomaa valla hetkeolukorda. Setomaa valla tugevused on seotud ennekõike omanäolise kultuuriruumi, rikkaliku looduskeskkonna ning võimekate eestvedajatega, kellel on piirkonna arendamisel pikaajalised kogemused. Samuti on Setomaal üle Eesti hea maine. Nimetatud tugevused aitavad leevendada Setomaa valla nõrkusi, mis on sarnased ülejäänud Eesti ääremaadega – taristu mahajäämus, Eesti keskmisest madalamad sissetulekud, rahvaarvu vähenemine ning elanike passiivsus ja vähene kaasatus. Hea maine, piirkonna selge kultuuriline eripära ja tugevad juhid aitavad turundada Setomaad kui head elukeskkonda ning leevendada nõnda peamist nõrkust – rahvaarvu vähenemist. Nõrkuste leevendamiseks ja piirkonna ettevõtluse arendamiseks saab kasutada ära ka Setomaa valla võimalusi: piiriäärset asukohta, pikka rannajoont, kaugtöövõimaluste arengut ja kohalikke maavarasid. Setomaa valla ohtudena käsitleti võimalikke negatiivseid arenguid, mis võivad piirkonda mõjutada, kuid mille üle vallal puudub kontroll. Ohtudena nimetati liigset sõltuvust toetustest, keskkonnareostuse ohte, rahvastiku vähenemist ja riikliku regionaalpoliitika ebasoodsat arengut. Kõige reaalsem oht, rahvastiku vähenemine, on samas ka sisemine nõrkus ning enamik valla arendustegevusi on suunatud selle ohu maandamiseks – vajalike teenuste tagamine kohapeal, ettevõtluse toetamine, kultuurielu edendamine ja omakultuuri väärtustamine, et kujundada Setomaast suurepärase elukeskkonda ning atraktiivne turismisihtkoht.

2.2 Visioon aastaks 2027

Aastal 2027 on Setomaa vald väärt elupaik ja tuntud turismi- ning kuurortpiirkond. Siin elab ja tegutseb ettevõtlik ja kokkuhoidev lasterikas kogukond. Setomaa inimesed annavad järgmistele põlvkondadele edasi elujõulise seto keele, kultuuri ning puhta looduse. Setomaa on tunnustatud mahepiirkond, kus väärtustatakse uuenduslikke ja säästvaid lahendusi. Setomaa on jätkusuutlik, jõukas ning võimekas vald, kus elavad õnnelikud ja rahulolevad inimesed.

3. Valla juhtimine ja kommunikatsioon

3.1 Juhtimine

Setomaa valla valitsemise aluseks on "Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus" ning Setomaa valla põhimäärus. Setomaa vallavolikogu koosneb 15 liikmest. Volikogu on moodustanud 7 alalist komisjoni: revisjoni-, eelarve-, arengu- ja planeeringu-, haridus- ja spordi-, majandus-, sotsiaal- ning kultuurikomisjon. Volikogu tööd juhib volikogu esimees ja tema eemalviibimise korral aseesimees.

Setomaa vallavalitsuses on 40,6 täistööajaga teenistuja ametikohta. Administratsioon koosneb neljast osakonnast ja valla kantseleist, mida juhib vallavanem. Vallavalitsuses on seitse ametnikust liiget. Valla administratsioon töötab Värskas ning pakub avalikku teenust kolmes teeninduspunktis, mis asuvad Meremäe, Mikitamäe ja Lütä (Luhamaa nulk) külades. Setomaa valla alla kuulub 22 allasutust.

Tabel 2. Setomaa valla poolt hallatavad asutused ja nende tegevusalad.

Asutus	Tegevusala	Asutus	Tegevusala
Värskas Lasteaed	Alusharidus	Saatse Raamatukogu	Raamatukogu
Obinitsa Lasteaed	Alusharidus	Seto Talumuuseum	Muuseum
Mikitamäe Lasteaed	Alusharidus	Obinitsa Muuseum	Muuseum
Värskas Muusikakool	Huviharidus	Värskas Avatud Noortekeskus	Noorsootöö
Värskas Kultuurikeskus	Kultuur	Meremäe Avatud Noortekeskus	Noorsootöö
Lüübnitsa Külakeskus	Külakeskus	Mikitamäe Avatud Noortekeskus	Noorsootöö
Obinitsa Külakeskus	Külakeskus	Meremäe Hooldekodu	Sotsiaalhoolekanne
Meremäe Raamatukogu	Raamatukogu	Mikitamäe Hooldekodu	Sotsiaalhoolekanne
Obinitsa Raamatukogu	Raamatukogu	Värskas Gümnaasium	Üldharidus
Mikitamäe Raamatukogu	Raamatukogu	Meremäe Kool	Üldharidus
Värskas Raamatukogu	Raamatukogu	Mikitamäe Kool	Üldharidus

Osalus organisatsioonides

Setomaa vald on järgmiste organisatsioonide liige:

- Võrumaa Omavalitsuste Liit
- Võrumaa Arenduskeskus
- Eesti Linnade ja Valdade Liit
- Setomaa Liit
- MTÜ Setomaa Turism
- MTÜ Piiriveere Liider
- MTÜ Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Kogu.

Samuti kuulub vallale osalus mitmes äriühingus:

- OÜ Verska Calor
- AS Värska Veekeskus
- AS Räpina Haigla
- OÜ Saatse Pansionaat
- OÜ Meremäe Vesi
- OÜ Katel.

Rahvusvaheline koostöö

Setomaa vallavalitsusel on sõlmimisel koostöölepped Pihkva oblasti Petseri rajooni administratsiooniga. Samuti toimub koostöö Haapajärvi linnaga Soomes. Koostöö tugevdamiseks Pihkva oblastiga Venemaal on Petseri linnas rajatud äriinkubaator **Seto Maja**, mille kaudu edendatakse sidemeid ettevõtjate, kultuuri, teaduse, spordi ja hariduse valdkondades.

Rahvusvahelisi koostööprojekte viivad ellu nii Setomaa Liit kui ka vallavalitsus. Aastal 2018 on elluviimisel järgmised rahvusvahelised koostööprojektid:

- Eesti-Läti koostööprojekt "COOP Local" mille siht on elavnenud piiriülene koostöö väiketootjate ja käsitöömeistrite vahel;
- koostööprojekt Pihkva oblastiga "Koostöö koordineerimine vedosnike koosolekute ja Petseri seto maja tegevuste korraldamise kaudu";
- Eesti-Läti koostööprojekt "UNESCO-Tourism", mille eesmärk on UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja kuuluvate omakultuuri piirkondade (Setomaa, Kihnu, Suiti ja Liivi rannik) arendamine ja tutvustamine turismi sihtkohtadena.

Setomaa vallavalitsuse eestvõtmisel viiakse ellu kahte rahvusvahelist infrastruktuuri projekti:

- EstRus (SME ACCESS) projekti raames Värska-Saatse tee renoveerimine;
- EstRus Common Peipsi raames Värska väikelaevade sadama taastamine.

3.2 Kommunikatsioon

Vallal on oma häälekandja "Vahtsõt Vallah", mis ilmub üks kord kuus ajaleht "Setomaa" vahel. Vallaleht on valdavas osas eestikeelne. Ajaleht "Setomaa" kajastab seto keeles olulisi sündmusi ning tutvustab Setomaaga seotud inimesi nii vallas kui ka väljaspool. Vallal on veebileht www.setomaa.kovtp.ee, mida toimetab valla kommunikatsioonispetsialist. Veel annab vallas toimuva kohta olulist infot portaal setomaa.ee ning turismiveeb visitsetomaa.ee.

Setomaa vallal on üks ametlik Facebooki leht "Setomaa vald". Setomaa kogukonda ühendab Facebooki grupp "Setomaa grupp". Lisaks toimivad erinevad piirkondlikud grupid "Meremäe – Setomaa tipp", "Suure-Värska virtuaalne seltsimaja", "Poloda nulk", "Luhamaa". Infot jagatakse ka gruppides "Setomaa kultuurisündmused" ja "Setomaa heade mõtete vili". FB kontod on suuremal osal organisatsioonidest ning suurüritustel. Toimivad Youtube'i kanalid "Seto Meedia" ja "Visit Setomaa".

Setomaa teemasid käsitleb regulaarselt ka üleriigiline meedia:

- Setomaa uudised ERR Vikerraadios;
- Setomaa rubriik ajalehtedes "Postimees" ja "Lõuna-Eesti Postimees".

Väga oluline Setomaa valla mainekujundaja on MTÜ Setomaa Turism. Setomaa valla kuvandi seireks teostatakse valla raamatukogudes meediamonitoringut.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Rahva järjepidev kaasamine aruteludesse
- Toimivad teeninduspunktid
- Tugev identiteet ja patriotismitunne
- Elukeskkonna turundus ("Noored Setomaale")
- Valla suur kogemus rahvusvaheliste koostööprojektide elluviimisel

Probleemid

- Infokanalite rohkuse tõttu on raske infot üles leida
- Moodsate kommunikatsioonikanalite vähene kasutus (Youtube, Twitter, Instagram)
- Piirkondade aktiivsus on ebaühtlane
- Külade kaasamine ei toimi
- Valla ettevõtjate tooted ei turunda Setomaad (puudub märk)
- Kasutusel on negatiivse tähendusega väljendid nagu "setotamine" ja "seto soolikas"

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa vallas on kvaliteetsed, kõigile piirkondadele kättesaadavad avalikud teenused ning läbipaistev juhtimine. Valla informatsioon on täpne, ajakohane ja kergesti kättesaadav ning kodanikke kaasatakse aktiivselt valla juhtimisse.	
<ul style="list-style-type: none">• Rahuloluküsitlus näitab, et valla elanikud tunnevad end igas piirkonnas informeerituna ja kaasatuna (vähemalt 4 punkti 5st)	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Paranenud infovahetus külade ja valla vahel.	<ul style="list-style-type: none">• Vähemalt 75% küladele on leitud külavanemad (hetkel 26%)• Ümarlauakohtumiste arv vallajuhtide ja külavanemate vahel• Valla poolt loodud stiimulid külade aktiveerimiseks
Teeninduspunktid võtavad aktiivse rolli teenuste pakkujate, info vahendajate ja piirkondade arendajatena.	<ul style="list-style-type: none">• Teeninduspunktide külastatavus kasvab• Piirkondlikud traditsioonilised üritused jätkuvad samas mahus ja üritustel osalejate arv kasvab
Valla asjaajamine ja menetlusprotsessid on kiired ja läbipaistvad.	<ul style="list-style-type: none">• Ehitus- ja kasutuslubade taotlemise protsess on kodanike jaoks kiire ja mugav• Detailplaneeringute menetlusprotsess on kiirenenud
Valla infokanalid (valla leht, veebileht, FB, teeninduspunktid ja infotahvlid) on usaldusväärsed ja sealt on kerge infot leida.	<ul style="list-style-type: none">• Rahuloluküsitluse hinnang eagruppide kaupa info kättesaadavusele• Kodulehe külastuste ning FB jälgijate statistika on positiivse trendiga
Vallal on hea maine.	<ul style="list-style-type: none">• Meediamonitoring näitab positiivsete sõnumite kasvu trendi

Tegevused

- Tõsta valla haldussuutlikkust läbi e-teenuste rakendamise
- Kajastada vallavalitsuse tegemisi ja ametnike tööülesandeid valla koduleheküljel ja ajalehes
- Motiveerida külasid valima kehtestatud külavanema statuudi alusel endale külavanemad
- Regulaarselt kokku kutsuda külavanemate ümarlauad
- Planeerida eelarvesse külavanemate fond
- Luua külade, külavanemate, külaseltside ja muude küla eestvedajate tunnustussüsteem
- Tugevdada ja laiendada erinevaid kommunikatsioonikanaleid – ajaleht, sotsiaalmeedia, Youtube, Twitter jne
- Korrastada ja hoida kaasaegsena valla sotsiaalmeediakanaleid ja kodulehte
- Avaldada regulaarselt meediamonitoringu analüüsi tulemusi
- Tagada info kättesaadavus igale vanusegrupile, sealhulgas teadetetahvlite pidev korrashoid ja info uuendamine
- Pakkuda vallapoolset abi ettevõtlike inimeste ja külade poolt korraldatavate ettevõtmiste turunduskommunikatsioonis

3.3 Külaliikumine ja kaasamine

Valla territooriumil on 1 alevik ja 156 küla. 74% küladest elab alla 20 elaniku. Seisuga 30.06.2018 on külavanema või seltsiga esindatud 40 küla ehk 26% kõigist küladest. Vallas tegutseb 10 kohalikku elu edendavat ühendust: Karisilla Külaselts, Lüübnitsa Külaselts, Lobotka Külaselts, Luhamaa Külaselts, Nedsaja Küla Selts, MTÜ Saatse Nulk, Meremäe kultuuriühing, Värska Aleviku Seltsing, Seto Infoselts (Uusvada küla) ja Laossina küla seltsing. Kogukonna kooskäimise ruumid on olemas Värskas, Nedsajas, Saatses, Obinitsas, Meremäel, Mikitamäel, Uusvadas, Lüübnitsas ja Luhamaal.

Toimivad külaplatsid on:

- Värska piirkonnas: Nedsajas, Lobotkas, Matsuris, Kolodavitsas, Treskis, Perdakus, Podmotsas, Kostkovas;
- Mikitamäe piirkonnas: Mikitamäel, Karisillal, Lüübnitsas, Rõsnas, Käreel, Selises, Laossinas;
- Meremäe piirkonnas: Uusvadas, Lepäl, Tobrovas, Kuigõl, Sergas, Miikses, Kuksinas, Kalatsovas, Küllätüväs, Rokinas, Härmal, Luhamaal.

Vallas on vastu võetud külavanema statuut. Väljatöötamisel on ühtne süsteem külade arendamiseks ja valla juhtimisse kaasamiseks.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Mõned väga aktiivsed külad, kes on eeskujuks ja mainekujundajaks
- Tsässonad on külades kogukonna ühendajad
- Ühtsustunne küla siseselt
- Huvitava kõlaga külanimed

Probleemid

- Eestvedajate puudus ja passiivsus suuremas osas küladest
- Elanike väga väike arv enamikes külades
- Lagunevad hooned ja kehv heakord paljudes külades

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Külagukonnad on aktiivsed, arendavad oma kodupiirkonda ning on kaasatud valla juhtimisse.	
<ul style="list-style-type: none"> • 75% küladest on külavanemad (baastase 2018: 24%) • Vallas tegutseb vähemalt 20 tegusat külaseltsi (baastase 2018: 10) • Külade poolt käivitatud arendusprojektide arv tõuseb 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Külade tegevus on aktiveerunud ning toimib süsteemne koostöö kohaliku omavalitsusega.	<ul style="list-style-type: none"> • Statuudi alusel valitud külavanemate arv • Külade ümarlauad vallavõimuga toimuvad vähemalt 3 korda aastas
Küladesse on elama tulnud uusi peresid ning tühjad talud on asustatud.	<ul style="list-style-type: none"> • Küladesse elama asunud uute elanike arvu kasv ja tühjade talude vähenemine • “Noored Setomaale” programmi abil elamistingimusi parandanud noorte perede arv
Kogukonnad panustavad külade heakorda ja atraktiivsusesse.	<ul style="list-style-type: none"> • Küla heakorda parandavate projektide arv • Küla algust tähistavate siltide arv
Laienenud on kogukondade vaheline koostöö.	<ul style="list-style-type: none"> • Külade ühisüritused toimuvad vähemalt 2 korda aastas. Osalejate arv kasvab • Külakeskuste poolt pakutavate kogukonnateenuste ja teenuste kasutajate arv

Tegevused

- Toetada külade või ühiste piirkondade arengukavade koostamist
- Toetada külakeskuste väljaarendamist
- MTÜ-de, klubide ja seltside loomise toetamine ja nende kaasamine valla arengu edendamisse
- Rakendada külavanemate statuut, tugevdada koostööd külavanematega ja toetada külavanemate koolitusi ja õppereise
- Korrastada külaplatsid ja puhkealad
- Jätkata külade mängude, külapäevade ja teiste ühisürituste korraldamist kogukondade identiteedi tõstmiseks
- Luhamaale rajada külatare-teeninduspunkt
- Käivitada külavanemate ja külade fond
- Käivitada külavanemate ümarlauad
- Viia ellu külasiltide projekt
- Jätkata “Noored Setomaale” programmiga

4. Majandus

4.1 Maakasutus ja planeeringud

Maakasutus

Setomaa vallas on 27.06.2018 seisuga haritavat maad 10 435 ha, mis hõlmab kogu valla territooriumist 22,5%, sealjuures on suhteliselt kõrgem mahepõllumajanduslikus kasutuses olevate maade hulk – PRIA andmetel moodustavad mahedalt haritud maad Setomaa vallas 38%. Looduslikud rohumaad moodustavad 9,1% ja metsamaa 48,5% valla territooriumist. Setomaa vallas on 27.06.2018 seisuga e-kinnistusraamatu andmetel registreeritud munitsipaalmaid 199,4 ha. Valla munitsipaalomandis on kokku 182 kinnisasja (sh 147 teed, ehk kinnisasja, mille otstarve on 100% transpordimaa). Valla korteriomandite arv on pidevas muutuses. Munitsipaalomandis on 12 katastriüksust Koidula transpordikeskuse teenindamiseks vajaliku maana.

Valla kogupindalast on maakatastrisse kantud 97,7% – haldusreform on lõppemisjärgus.

Planeeringud

2018. aastal algatatakse Setomaa valla üldplaneering, mis määratleb olulised maakasutuse suunad, seni lähtutakse endiste Misso, Mikitamäe, Meremäe ja Väraska valdade üldplaneeringutest. Kehtestatud on Setomaa ettevõtluskeskkonna teemaplaneering (endise Misso ja endise Väraska valla territooriumil), mis määratleb perspektiivsed ettevõtlusmajanduse (sealhulgas tööstusalade), puhke- ja turismimajanduse (sealhulgas sadamate), maamajanduse jt piirkonnad. Setomaa valla territooriumil on kehtestatud 67 detailplaneeringut ning 22 planeeringut on menetlemisel või kehtestamata. 2018. aastal on aktiivselt käigus Luhamaa terminali, Tartu mnt 2 (Vabadussõja monument ja plats Värskas) ning Väraska Sanatooriumi detailplaneeringud.

Ehitustegevuse aluseks vallas on planeerimisseadus, ehitusseadustik ning ehitusseadustiku ja planeerimisseaduse rakendamise seadus.

Üldplaneeringuid täpsustav teemaplaneering “Setomaa kultuuripärand” koostati endiste Mikitamäe ning Väraska valdade kohta, kuid kehtestati vaid Väraska valla territooriumil. Setomaa kultuuripärandi teemaplaneering, mis määratleb miljööväärtuslikud külad, vajab laiendamist kogu valla territooriumile.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Haldusreformi eelsete valdade üldplaneeringud on olemas
- Lisaks üldplaneeringutele on koostatud täpsustavaid teemaplaneeringuid nagu Setomaa ettevõtluse teemaplaneering ning teemaplaneering “Setomaa kultuuripärand”

Probleemid

- Üksikud katastrisse kandmata maaüksused
- Teemaplaneeringut “Setomaa kultuuripärand” ei ole koostatud kogu Setomaa valla territooriumi kohta
- Setomaa ettevõtluse teemaplaneering ei ole kehtestatud tervel Setomaa valla territooriumil

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa valla planeeringud toetavad valla tasakaalustatud arengut ning Setomaa maakasutus on otstarbekas ja säästlik.	
<ul style="list-style-type: none"> • Kehtestatud on Setomaa valla üldplaneering, mis annab suunised säästlikuks ja otstarbekaks maakasutuseks. • Detailplaneeringute menetlus on kiire ja ettevõtjasõbralik 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Setomaa valla maad on valdavalt mahedad.	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla haritavast maast 70% on mahedalt majandatavad • Setomaa on Eesti kontekstis tuntud ja tunnustatud mahepiirkond • Metsade mahedaks registreerimine on aktiveerunud
Üldplaneeringut täpsustavad teemaplaneeringud on kehtestatud kogu valla territooriumil.	<ul style="list-style-type: none"> • Teemaplaneering "Setomaa kultuuripärand" on koostatud ka Meremäe piirkonna kohta ning kehtestatud üle valla • Setomaa ettevõtluse teemaplaneering on kehtestatud üle valla

Tegevused

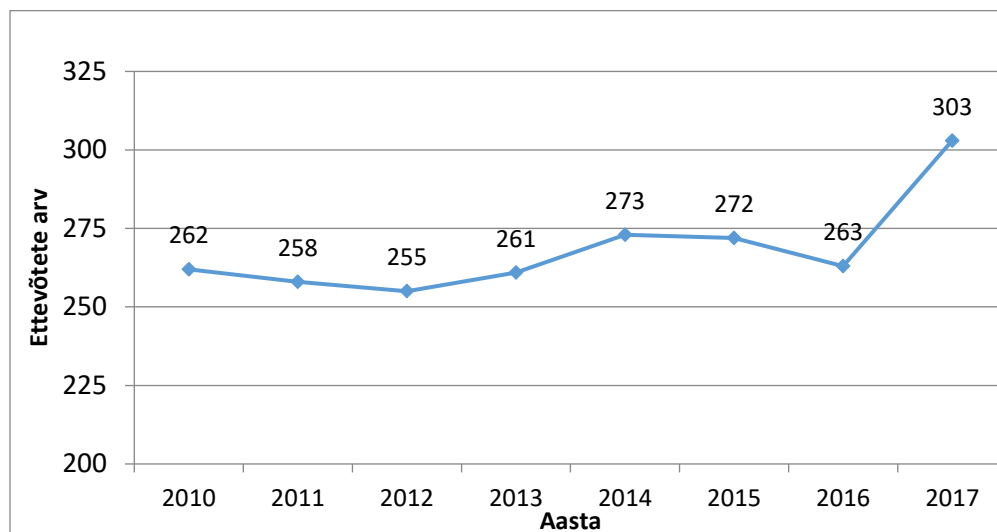
- Koostada Setomaa valla üldplaneering
- Leppida kokku ühtsed elamu- ja tööstuspiirkonnad sh rajada koostöös ettevõtjatega Lobotka tehniküla
- Viia lõpuni valla teede aluste maade munitsipaliseerimine
- Soodustada elamurajoonide ja elamute planeerimist
- Planeerida ja välja ehitada perspektiivsed sadamad ja paadisillad
- Laiendada teemaplaneering "Setomaa kultuuripärand" kogu valla territooriumile
- Laiendada Setomaa ettevõtluse teemaplaneering kogu valla territooriumile
- Soetada terviklik geoinfosüsteemi lahendus ruumiliste andmete haldamiseks
- Arendada koostöös ülikoolide ja teadusasutustega Setomaa mahepiirkonda: korraldada kursuseid mahetootmisest ning üleriigilisi mahekonverentse, luua katsepõlde jms
- Soodustada mahedalt haritavate põllumaade ja mahemetsade protsendi suurendamist
- Maheettevõtjate tunnustamine, toodangu eelistamine ja kasutamine kohapealsetes organisatsioonides ja ettevõtetes

4.2 Ettevõtlus

Ettevõtete arv ja ettevõtlusaktiivsus

Seisuga 1. jaanuar 2017. a oli Setomaa vallas 303 ettevõtet (joonis 6). Ettevõtete arv on ajavahemikul 2010–2016 üldiselt kerges tõusutrendis. 2017. aasta andmed põhinevad haldusreformi järgse Setomaa valla andmetel. Ilmselt ei ole tegemist suure tõusuga, vaid Luhamaa nulga ettevõtete lisandumisega.

Joonis 6. Ettevõtete arv haldusreformi eelselt Meremäe, Mikitamäe ja Värska vallas aastatel 2010–2016 ja Setomaa vallas aastal 2017. Allikas: Statistikaamet.

Vaadeldavate aastate jooksul oli füüsilisest isikust ettevõtjate arv suurim 2010. aastal, seejärel on see hakanud kahanema. Osahingute arv on see-eest iga-aastaselt stabiilselt kasvanud. Tõenäoliselt on füüsilisest isikust ettevõtjad ettevõtlusvormina hakanud eelistama osahinguid. Mittetulundusühingute arv on üldiselt kasvav, viimasel kahel aastal on see jäänud samaks.

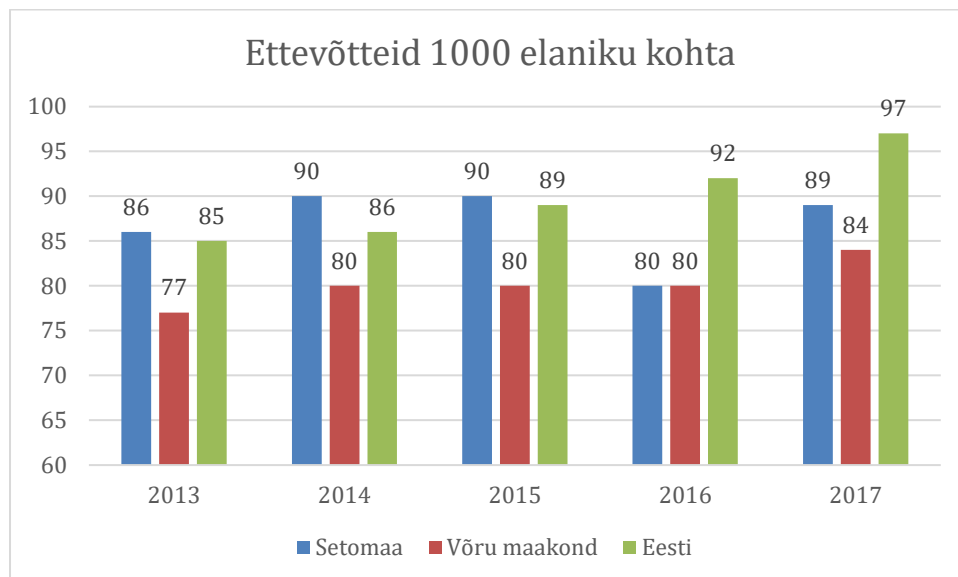
Tabel 3. Haldusreformi eelse Meremäe, Mikitamäe ja Värska valla ettevõtted, mittetulundusühingud, sihtasutused ja muud üksused aastatel 2010–2016. Allikas: Statistikaamet.

	FIE	OÜ	AS	MTÜ	SA	KOV asutused
2010	190	69	3	77	1	21
2011	180	75	3	90	2	19
2012	175	77	3	90	3	24
2013	171	87	3	95	2	22
2014	164	105	3	103	2	24
2015	161	107	3	113	2	24
2016	146	113	3	113	1	24

Ettevõtlusaktiivsus näitab mitu ettevõtet on registreeritud 1000 elaniku kohta ja annab võimaluse võrrelda ka erineva suurusega piirkondi.

Setomaa ettevõtlusaktiivsus on olnud viimase viie aasta jooksul kõrgem Võru maakonna vastavast näitajast ning kõrgem vabariigi keskmisest aastatel 2013–2015. Aastatel 2016–2017 on ettevõtlusaktiivsus Eestis tervikuna kasvanud kiiremini ning ületanud Setomaa vastavaid näitajaid. Põhjuseid statistikast välja ei paista.

Joonis 7. Ettevõtlusaktiivsus ehk ettevõtete arv 1000 elaniku kohta haldusreformi eelselt Meremäe, Mikitamäe ja Värskas vallas aastatel 2010–2016 ja Setomaa vallas 2017. a. Allikas: Statistikaamet, M. Reidolfi arvutused.

Setomaa 2016. aasta näitajate kahanemise üheks põhjuseks on Statistikaameti poolt kasutatava meetodika muutus elanike arvu arvestamisel. Meetodika muutus kasvatas Setomaa elanike arvu ja seetõttu ettevõtlusaktiivsus, mis on elanike arvust sõltuv suhtarv, ka vähenes. Samuti on vähenenud FIE-de arv ja OÜ-de arv ei ole sama kiiresti kasvanud. 2017. a tõus võib olla seotud Luhamaa nurga liitumisega Setomaaga, varasematest uuringutes on teada, et Misso valla ettevõtlusaktiivsus on olnud selgelt üle Setomaa keskmise.

Enamik Setomaa valla ettevõtteid on vähem kui 10 töötajaga. Kolmel ettevõttel jääb töötajate arv vahemikku 10–49 ja kahel 50–249.

Ettevõtete valdkondlik struktuur

303 ettevõttest 148 ehk peaaegu pooled tegelevad põllumajanduse, metsamajanduse või kalapüügiga (primaarsektor) (tabel 4). Arvukuselt teisel ja kolmandal kohal tegevusalade lõikes on töötleva tööstuse ettevõtted ning majutuse ja toitlustusega tegelevad ettevõtted. Üldtrende arvestades võib primaarsektori osakaal tulevikus väheneda.

Setomaa valla üheks eripäraks on kõrge mahedalt haritavate maade osakaal. PRIA andmetel oli see 2017. aastal 38% kogu haritavast maast.

Tabel 4. Setomaa valla ettevõtete arv tegevusala lõikes 2017. aastal. Allikas: Statistikaamet.

Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	148
Töötlev tööstus	22
Majutus ja toitlustus	18
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	17
Ehitus	15
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	15
Haldus- ja abitegevused	14
Veondus ja laondus	12
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	11
Muud teenindavad tegevused	9
Kinnisvaraalne tegevus	8
Tervishoid ja sotsiaaltoetused	4
Info ja side	3
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	2
Veevarustus, kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	2
Haridus	2
Finants- ja kindlustustegevus	1
Tegevusalad kokku	303

Ettevõtluse tugisüsteem

Setomaa vallas on ettevõtluse arendamiseks olemas teiste Võrumaa omavalitsustega võrreldes tugevam tugisüsteem. Lisaks SA Võrumaa Arenduskeskuse tavapärasele maakondlikele tugiteenustele, töötab valla ettevõtete ja mittetulundusühingute hüvanguks Setomaa ettevõtluskonsultant. Suuremaid ettevõtluskeskkonda toetavaid arendusprojekte veab eest Setomaa Liit (endine Setomaa Valdade Liit).

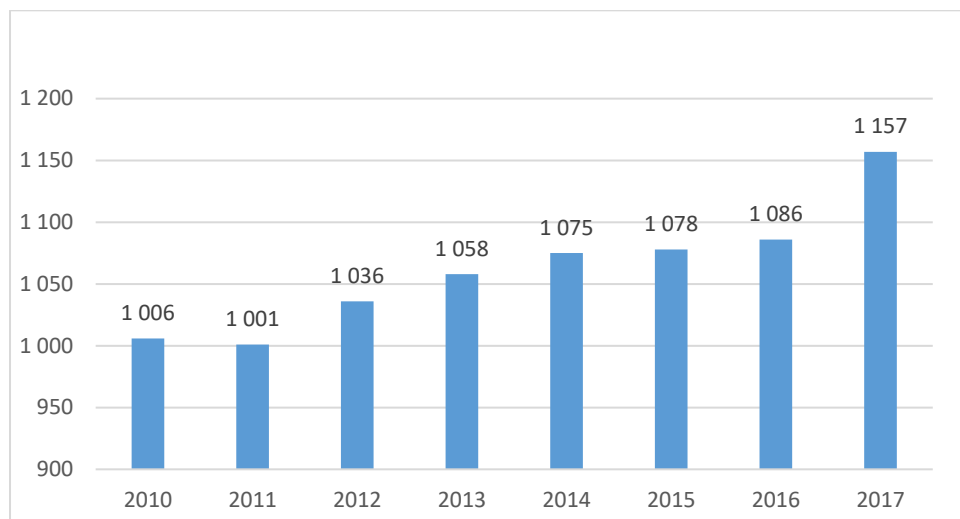
Lisaks tegutsevad erinevate valdkondade ettevõtjaid ühendavad tugivõrgustikud: MTÜ Setomaa Turism, MTÜ Seto Käsitöö Kogo, MTÜ Piiriäärne Energiaarendus, MTÜ Seto Küük, TÜ Seto Lammas ja TÜ Seto Aiad. Mahepõllumajanduse entusiastid otsivad võimalusi ühiseks organisatsiooniks liituda ja mahepõllumajanduse osakaalu kasvatada.

Aastal 2013 koostati "Setomaa ühine ettevõtlustrateegia ja teemaplaneering 2014–2020" ning aastal 2014 nelja haldusreformi eelse valla poolt "Setomaa arengukava 2014–2025", mille üheks võtmevaldkonnaks oli samuti majanduse areng.

4.3 Tööjõupoliitika ja inimressurss

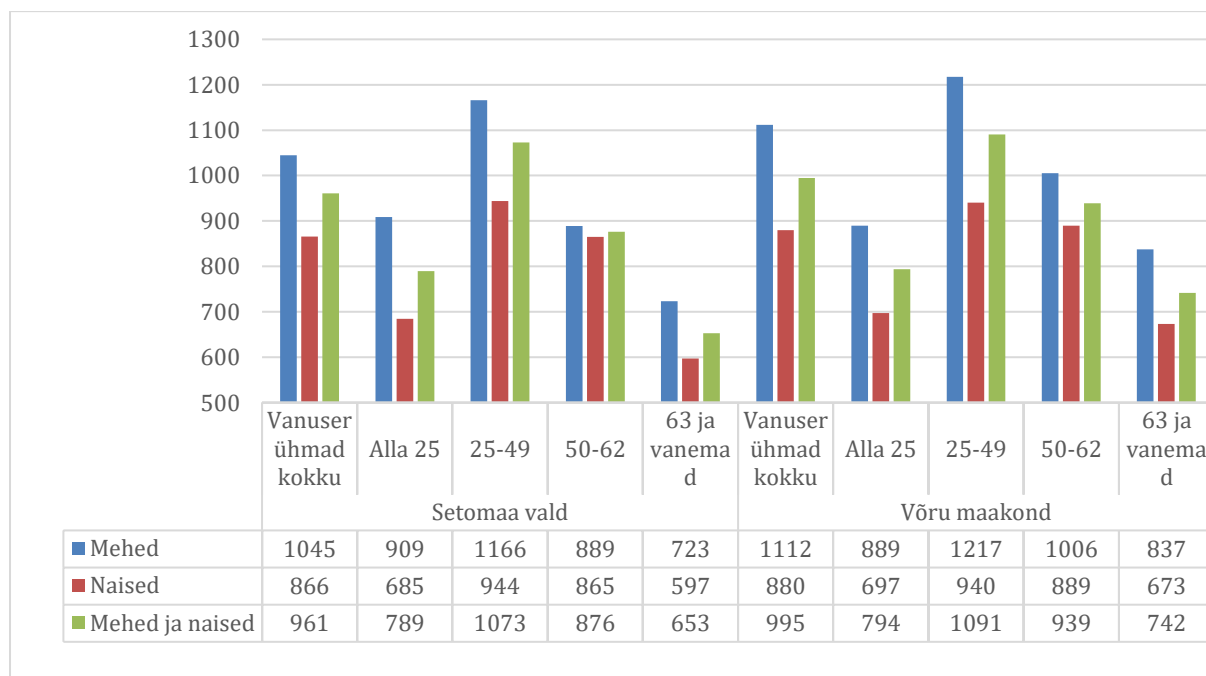
Brutotulu saajate järgi saab hinnata palgatöötajate hulka ja olukorda. Siin lähevad arvesse need brutotulu saajad, kelle elukoht on registreeritud konkreetse valla territooriumil. Haldusreformi tulemusena tekkinud Setomaa vallas sai 2017. a brutotulu 1157 inimest (joonis 8). Brutotulu saajate arv on perioodi 2010–2016 jooksul kasvanud.

Joonis 8. Brutotulu saajate arv keskmiselt kuus haldusreformi eelselt Meremäe, Mikitamäe ja Värskas valdades aastatel 2010–2016 ning 2017. a Setomaa vallas. Allikas: Statistikaamet.

Joonisel 9 on välja toodud palgatöötajate brutotulu erinevused meeste ja naiste osas ning vanuserühmade kaupa. Setomaa valla brutotulu palgatöötaja kohta on kõigi vaadeldavate näitajate osas madalam maakonna keskmisest, kuid positiivne on see, et brutotulu kasv on kiirem, kui maakonnas keskmiselt.

Joonis 9. Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu (eurodes) 2017. a Setomaa vallas ning Võru maakonnas kokku, soo ja vanusegrupi järgi. Allikas: Statistikaamet.

Setomaa valla kõige kõrgemat kuu keskmist brutotulu teenivad inimesed vanuserühmas 25–49 aastat ning väikseimat vanuserühmas 63 ja vanemad. Meeste ja naiste palgataseme erinevused on pea olematud 50–62-aastaste seas, kõigis teistes vanuserühmades on vahed suuremad.

Kaugtöö võimalused

Kaugtöökontorid on loodud Värskas ja Mikitamäel. Head kaugtöö võimalused on valla arengu seisukohalt väga olulised, luues eeldused ettevõtlike ja haritud elanike tulekuks valda, kes soovivad sageli ühendada maaelu ning loomingu- või intellektuaalse töö. Siinkohal on ka oluline, et vald saaks edastada sõnumi kiire ja ülikiire interneti kättesaadavuse kohta Setomaa vallas.

2018. aasta seisuga on internet õhu teel kättesaadav kogu valla territooriumil. Interneti kvaliteet ja kiirus ei vasta küll kõikide tarbijate vajadustele – eriti nende vajadustele, kes peavad liigutama suuri andmemahutusi. Samuti pärsib interneti kvaliteet kõrgtehnoloogial põhineva ettevõtluse arengut piirkonnas. Piirkonnas on küll välja ehitatud lairiba interneti põhivõrk ning vald soovib koostöös riiklike organisatsioonidega leida võimalusi ja tehnilisi lahendusi “viimase miili” väljaehitamiseks lõpptarbijateni.

Setomaale elama

Haldusreformi eelsed vallad on aastatel 2013–2017 tegelenud uute elanike valda kutsumisega:

- Osalenud “Maale elama” messidel (2013–2016);
- Loonud “Tule maale” veebikeskkonna;
- Meremäe vallas on ellu viidud “Omadega mäel” kampaania;
- Setomaa arengu programmi toel on algatatud “Noored Setomaale” toetusmeede, mis piloteerib maale kutsumise tegevust kogu Eesti jaoks.

Tänu kohaturundusele, uuselanikele suunatud infoteenusele ja toetusmeetmele on valda kolinud kümneid peresid.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Kõrge ettevõtlusaktiivsus
- Rikkalikud loodusressursid ja maavarad
- Pärandkultuur ettevõtluse ressursina
- Mahepõllumaade suur osakaal
- Piirkonna hea maine/bränd
- Katusorganisatsioonide olemasolu olulistest valdkondades

Probleemid

- Tööjõu vähesus, sealhulgas spetsialistide puudus
- Eesti ja maakonna keskmisest madalam palgatase
- Taristu mahajäämus
- Kohati kiire ja ülikiire internetiühenduse puudumine
- Korras elamispindade vähesus

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa valla ettevõtted on konkurentsivõimelised ja suudavad pakkuda head palka ja töötingimusi.	
<ul style="list-style-type: none"> Töökohtade arv tõuseb ja palgatase kasvab kiiremini kui Eesti keskmine (baastase 2017: brutotulu 961 eurot) Tööealise elanikkonna hulga ja osakaalu tõus (baastase: tööealisi 2260 ehk 67%) 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Setomaa tooted saavad müügieelise kohaliku kaubamärgi kaudu.	<ul style="list-style-type: none"> Loodud on kaubamärk Kaubamärgi kasutajate arv
Setomaal tarbitakse rohkem kohalikku toodangut.	<ul style="list-style-type: none"> Valdavalt kohalikku toodangut kasutavate asutuste arv (uuring)
Setomaa mikro- ja väiketööstused kasutavad ja vääripindavad nutikalt ja säästlikult kohalikke loodusressursse.	<ul style="list-style-type: none"> Ettevõtete arvu, tootmismahude ning kasuminäitajate kasv, kelle toodang baseerub kohalikul ressursil (maa- ja loodusvarad) Põllumajandustootmises on suurenenud mahedalt haritavate maade osakaal Tööstusettevõtete osakaal on kasvanud
Ettevõtetes on rohkem tööl haritud spetsialiste.	<ul style="list-style-type: none"> Kõrg- ja kutseharidusega elanike osakaalu kasv
Vald turundab edukalt oma elu- ja ettevõtluskeskkonda.	<ul style="list-style-type: none"> Tööealiste elanike arvu kasv Väikeettevõtete arvu kasv

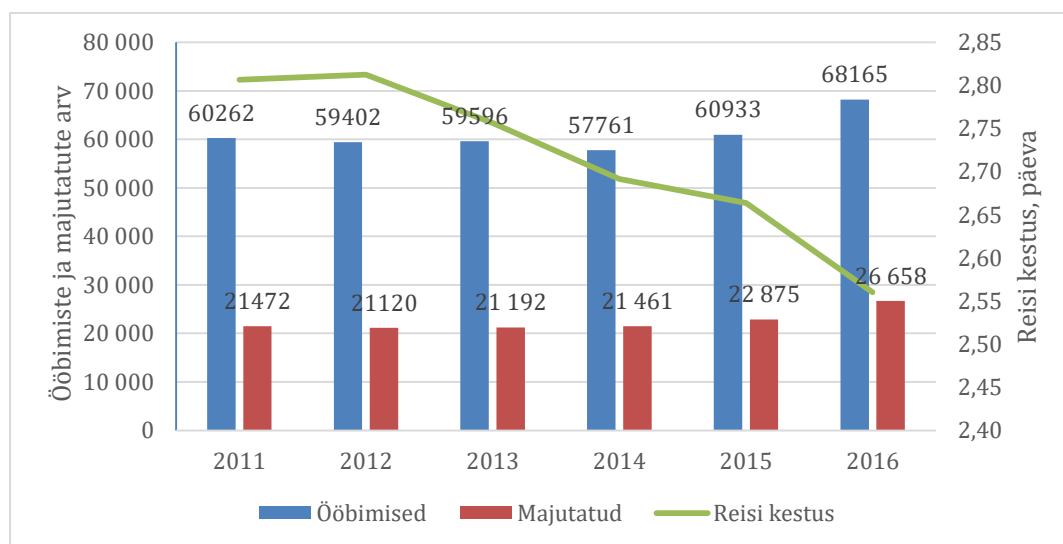
Tegevused

- Setomaa märgise laialdasem kasutamine toodete ja teenuste turustamisel
- Kohaliku toodangu kvaliteedi ja tootearenduse koolituste korraldamine
- Kohaliku toodangu kättesaadavuse parandamine
- Ettevõtjate ühisturunduse ja mainekujunduse korraldamine
- Ettevõtjate katusorganisatsioonide tugevdamine
- Lua Setomaa Arengufond, mis toetaks innovaatilisi ideid, ettevõtlikkust, koostegutsemist ja külade arengut
- Ettevõtlikkust ja ettevõtlusteadlikkust kasvatavate ürituste korraldamine ja toetamine
- Kaugtöö- ja ettevõtlusruumide arendamine valla keskustes
- Koostöös strateegilise investoriga arendada välja Meremäe tööstusala
- Toetada ettevõtjaid Lobotka tehnoküla rajamisel
- Läbi üld- ja detailplaneeringute soodustada piiripunktides eraettevõtluse arengut
- Reklaamida ja tutvustada piirkonda ning investeerimisvõimalusi
- Toetada tehnilisi lahendusi "viimase miili" väljaehitamiseks lairiba põhivõrgust lõpptarbijateni

4.4 Turism

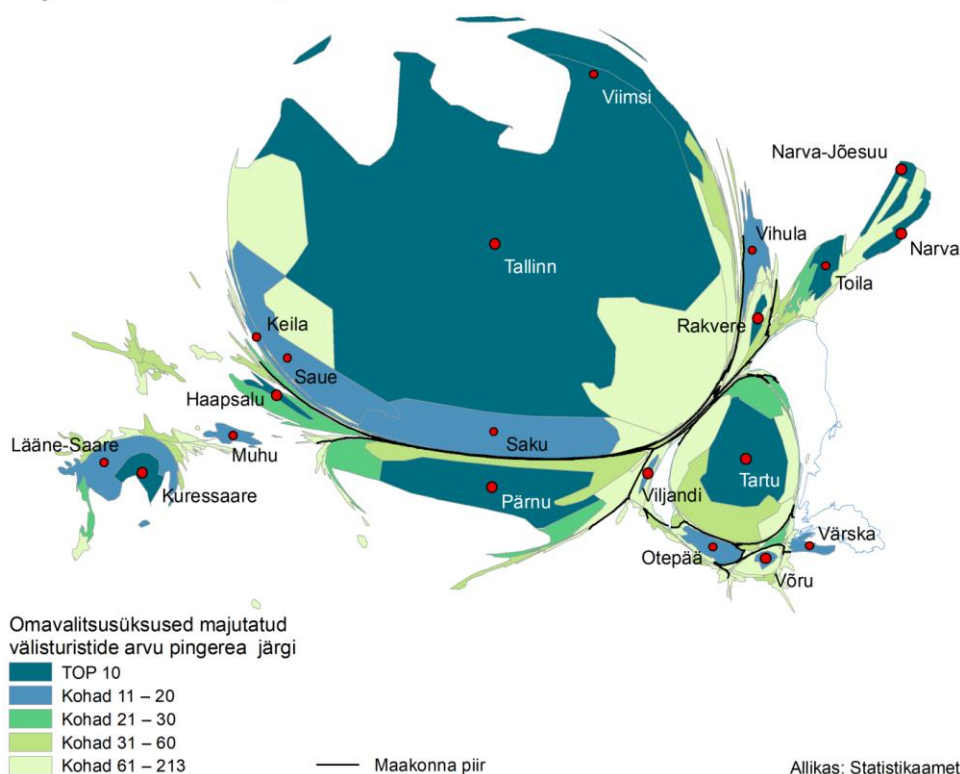
Turism on Setomaal üks olulisemaid ettevõtlusvaldkondi. Sektori areng toetub seto kultuuri omapärale, rikkalikule looduskeskkonnale ning Venemaa ja Läti turu lähedusele. 2016. a ööbis Setomaa majutusasutustes 26 658 inimest (joonis 10). Majutusasutuste klientide arv on viimastel aastatel olnud kasvutrendis. 80% turistidest külastab Värskas Kuurortravikeskust ning kõikidest turistidest peaaegu 90% on eestlased ehk teisisõnu on piirkonna turismivaldkond suurel määral sõltuv siseturismi trendidest.

Joonis 10. Majutusasutuses majutatud inimeste hulk, ööde arv ja reisi kestus päevades haldusreformi eelselt Meremäe, Mikitamäe, Misso ja Värskas vallas kokku aastatel 2011–2016. Allikas: Statistikaamet.

Joonis 11. Omavalitsusüksused majutatud välituristide arvu pingerea järgi aastal 2017.

Majutatud välituristid, 2017

Väliturismi osakaaluga 10% on Setomaa vald siiski Eesti mastaabis suhteliselt edukas väliturismi magnet. Värska vald kuulus enne haldusreformi 20 edukama omavalitsuse hulka väliturismi valdkonnas. Mobiilpositivneeringu uuringu kohaselt on peamised väliturud Venemaa, Soome ja Läti.

Lisaks Värska Kuurortravikeskusele kuuluvad külastajate arvu poolest suuremate turismiettevõtete hulka Piusa Ürgoru Puhkemaja, Setomaa Turismitalo, Seto Talumuseum, Saatse muuseum, Vana Jüri seebikoda, Obinitsa muuseum, Seto Ateljee-Galerii, Toomemäe talu ja Taarka Tare. Lisaks mõjutavad Setomaa valla turismi käivet naabervaldades asuvad atraktsioonid nagu Piusa koopad ja Vastseliina linnus, mis on välituristide seas väga populaarsed.

Alates aastast 2006 tegutseb turismiettevõtteid ühendav MTÜ Setomaa Turism. Värskas ja Obinitsas on avatud turismiinfopunktid. Värska turismiinfopunkt jagab ruume AS Eesti Post postipunktiga. Turismisektori arengute strateegilise juhtimise jaoks on koostatud "Setomaa ühtne turismiarendukava aastateks 2014–2020". MTÜ Setomaa Turism on välja töötanud Seto Külävüü marsruudi, mis kulgeb Võõpsust Luhamaani ja tutvustab Setomaa erinevaid paikkondi. Läbi selliste pakettide on võimalik Setomaad kui turismisihtkohta aktiivselt turundada.

Aastal 2013 läbi viidud veebiküsitluse kohaselt leiavad turismivaldkonna eestvedajad, et:

- Setomaa tuntus reisisihtkohana on Eesti elanike hulgas tõusnud;
- Setomaa on suutnud turismis edukalt ära kasutada oma pärandkultuuri;
- tõusnud on turismiteenuste kvaliteet;
- käivitatud on ühtne ning eesmärgistatud turundustegevus;
- laienenud on pakutavate toodete ja teenuste valik.

Suurimateks probleemideks olid sektori hinnangul infrastruktuuri mahajäämus, madalad tulud turismisektoris, pikemat külastusaega soodustavate sündmuste vähesus, toitlustuse pakkujate väiksus ja vähesus ning Setomaa visuaalse identiteedi vähene nähtavus piirkonnas.

Viimastel aastatel on ellu viidud mitmeid olulise mõjuga ettevõtmisi:

- ettevõtjate ja omavalitsuste koostöös on käivitatud kogu Setomaad hõlmav turismimarsruut Seto Külävüü;
- 2009. aastast on seto leelo UNESCO vaimse kultuuripärandi nimistus;
- toimib veeb www.visitsetomaa.ee, mis tutvustab Setomaad ja selle vaatamisväärsusi koostöös riikliku www.puhkaeestis.ee saidiga;
- 2012. aastast on Setomaal oma kohabrändi raamat, mida kasutatakse turundustegevuse juures.

Suurema ettevõtmisena viiakse aastatel 2017–2020 ellu rahvusvahelist projekti "UNESCO-turism", mille eestvedajaks on MTÜ Setomaa Turism. Samuti osaleb vald Lõuna-Eesti National Geographicu kollaste akende koostööprojekti "Elu kahe maailma piiril".

Setomaa suurima külastajate arvuga sündmused on olnud Seto Kuningriik, Seto Folk, Seto Külävüü Kostipäiv, seto jaanituled Treskis ja Kärel, ansambli Trad.Attack! kontsert ning Vanemuise teatri suvelavastused "Taarka", "Peko" ja "Obinitsa".

Aastal 2017 loodi Setomaa toitlustajate ja kohaliku toidu tootjate poolt uus võrgustik MTÜ Seto Küük, mille üheks eesmärgiks on toiduturismi edendamine Setomaal.

Setomaa turismivaldkonna eestvedajatel on 2018. aastal plaanis turismivaldkonna arengukava uuendada, et hinnata muutusi valdkonna olukorras ja vajadustes.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Elav pärimuskultuur ja loodus kui turismiressurs
- Värska kui tunnustatud kuurortpiirkond
- Setomaa tugev kohabränd
- Tuntud traditsioonilised suursündmused (Seto Kuningriik, Kostipäiv, Seto Folk, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat jt)
- Silmapaistev loomemajandus
- Vene ja Läti turu lähedus
- Seto Külävüü kui turismitoote olemasolu

Probleemid

- Setomaa kuvand ei vasta alati reaalsusele
- Aktiivseid tegevusi, elamust pakkuvaid ja lastele suunatud turismiobjekte on vähe
- Madal palgatase turismisektoris
- Setomaa visuaalne identiteet on kohapeal vähe nähtav
- Turismi infrastruktuuri puudused (vähe tualettruume)

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa vallas pakutakse omanäolisi ja kvaliteetseid aktiivse turismi tooteid ja teenuseid.	
<ul style="list-style-type: none">• Kliendi rahulolu küsitlus näitab hinnangute paranemist• Turistide arv, sealhulgas korduvkülastuste arv kasvab• Turismiteenuste hinnad tõusevad	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Turismi toetava infrastruktuuri ja külastusmugavuse parandamine.	<ul style="list-style-type: none">• Kasvanud on kohtade arv, kus külastaja (sealhulgas suur grupp) saab süüa, kasutada tualetti ja rahaautomaati, poes käia jne• Teenused on paremini leitavad (viidastus ja veebiinfo)• Külastajate tagasiside paranemine
Setomaa visuaal (lipp, mustrid, keel, rahvarõivad) on külastajatele nähtavam.	<ul style="list-style-type: none">• Setomaa visuaali eksponeerivate kohtade ja asutuste arv kasvab
Setomaal on rohkem aktiivseid tegevusi pakkuvaid turismitooteid.	<ul style="list-style-type: none">• Vastavate turismitoodete arv kasvab• Külastajate ja ööbimiste arv kasvab (baastase 2016: 26 658 majutajat)
Seto toit, meened ja siin toodetud tarbeesemed on kättesaadavamad.	<ul style="list-style-type: none">• Kohalikku ja pärandtoitu pakkuvate ja Seto meeneid müüvate kohtade arv kasvab• Rohkem turismiasutusi kasutab teeninduses Seto rahvarõivaid

Tegevused

- Setomaale sisenevate teede märgistamine seto sümboolikaga
- Matkaautode infrastruktuuri väljaarendamine
- Avalike tualettide rajamine (nii kuivkäimlad kui ka WC-d): Värskas Tsäimaja, Obinitsa (lisada tualette), Võõpsu, Mikitamäe, Lüübnitsa, Saatse (rajada tualetid)
- Rajada sildumis- ja lautrikohad Võõpsu, Beresjesse, Lüübnitsasse
- Setokeelsete siltide paigaldamine asutustesse
- Regulaarse küllastajate tagasiside kogumine ja analüüs
- Tootearenduse koolituste korraldamine turismiettevõtjatele
- Visuaalselt vallaruumi rikastavate kujunduselementide rajamine

4.5 Innovatsioon, teadus- ja arendustegevus

Valla väike elanike arv ning suur hajaasustuse protsent tingib vajaduse olla leidlik ja innovaatiline. Vallal on oluline rakendada innovaatilisi lahendusi kulude vähendamiseks, samuti pidades silmas keskkonnasäästu. Praegu on uuenduslikke tehnoloogiaid eelkõige kasutatud energeetika valdkonnas, kasutades valla asutustes päikeseenergiat. Energeetikasektori arendamiseks on loodud MTÜ Piiriäärne Energiaarendus.

Piirkonna innovatsioon on ennekõike siiski piirkonna ettevõtete kättes. Valla tugi saab olla ettevõtluskeskkonna kujundamine, tingimuste loomine, uuringute tellimine, aga ka eeskuju näitamine. Valla ettevõtete uuenduslikkuse soodustamiseks plaanib Setomaa vald läbi mõelda ja rakendada erasektorit motiveeriva innovatsiooniprogrammi. Uuenduslike ideede rahastamiseks on vallal plaanis luua **Setomaa Arengufond**, mis hakkab igal aastal toetama uuenduslikke ettevõtlusideid, toetama projektide omaosalusi ning panustama külade arendustegevustesse. Fondi vahendid kujunevad peamiselt ettevõtjate ja eraisikute annetustest.

Senised teaduslikud uurimused on Setomaal olnud seotud enamasti konkreetsete teadlaste huviga piirkonna vastu. Nii on Setomaal uuringuid läbi viinud arheoloogid, botaanikud, geograafid, sotsiaalteadlased, keeleteadlased ja folkloristid. Senised piirkonna kohta käivad uuringud (sh üliõpilasuuringud) on kaardistanud SA Seto Instituut, mille ülesandeks on koordineerida ja edendada Setomaa ja seto kultuuri alast teadustööd ning tutvustada teadustööde tulemusi laiemale avalikkusele. Seto Instituut korraldab ka üliõpilastööde konkursi, mille eesmärk on suunata erinevate valdkondade tudengeid valima uuritavaks piirkonnaks just Setomaa. Innovatsiooni edendavaid rakendusuurimusi ülikoolidelt ja uurimisasutustelt on tellinud ka Setomaa Liit (endine Setomaa Valdade Liit). Setomaa valla ettevõtetest on teadusasutustega koostööd tegemas Värskas Kuurortravikeskus, kes koostöös Tartu Ülikooli loodusteadlastega uurib Värskas lahe muda ja mineraalvete omadusi.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Tugevad valdkondlikud ühendused, katusorganisatsioonid ja inkubaatorid
- Energeetika arendamine (sh alternatiivenergeetika)
- Koostöö erinevate kõrgkoolidega (uurimused, analüüsid)
- Piiriülene koostöö

Probleemid

- Kvalifitseeritud tööjõu vähesus, kes suudavad panustada teadus-arendustegevusse
- Hajaasustus teeb teenused kulukaks
- Innovaatiliste lahenduste halvem kättesaadavus (nt pakiautomaat)
- Ülikiire internetiühenduse puudumine

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa vallas rakendavad nii ettevõtjad kui ka avalik sektor innovaatilisi lahendusi ning teevad koostööd teadus- ja arendusasutustega.	
<ul style="list-style-type: none">• Innovaatilised lahendused on parandanud avaliku sektori teenuste kvaliteeti ja vähendanud kulusid• Uuendusliku ja teadmispõhise ettevõtluse kaudu on piirkonnas tõusnud palgatase	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Setomaa vallas on välja töötatud ja käivitatud Setomaa Arengufond, mis toetab innovaatilist ettevõtlust, ühistegevust ja külade koostööd	<ul style="list-style-type: none">• Arengufond on loodud• Innovatsiooni toetavad meetmed ja projektid on käivitatud• Toetust saanud ettevõtmiste arv
Setomaa Vallavalitsus teeb valla teenuste arendamisel koostööd teadusasutuste ja valdkondlike arenduskeskustega.	<ul style="list-style-type: none">• Uuringute ja projektide arv

Tegevused

- Käivitada Setomaa Arengufond, millest rahastatakse innovaatilisi ideid
- Korraldada kohtumisi teadlastega, ülikoolidega ning kogemus- ning tutvumisreise innovaatilistesse ettevõtetesse, piirkondadesse, riikidesse
- Korraldada innovatsiooniteemalisi konverentse ja arutelusid

5. Loodus- ja elukeskkond

5.1 Teed, kergliiklusteed, ühistransport

Setomaa valla territooriumil on 619,5 km teid, mille jaotus piirkonniti on kirjeldatud tabelis 5. Setomaa valla teed on kantud teede registrisse ning neid remonditakse ja hooldatakse (sh tehakse lume- ja tolmutõrjet) vastavalt vallavolikogu poolt kinnitatud teehoiukavale.

Kergliiklusteid on Setomaa vallas kokku 7,2 km. Kergliiklusteede võrgustiku hetkeseisu ja süsteemset arengut Meremäe piirkonnas kajastab hästi Võru maakonnaplaneering 2030+ Lisa 5 [Teemaplaneering "Võrumaa kergliiklusteed ja loodusrajad"](#). Selle järgi on kergliiklusteed planeeritud Meremäe asulasisesele teele, Meremäe-Obinitsa vahelisele teele (see on ka koolitee, mille turvalisus on eriti oluline) ning Kuksina-Meremäe teele. Kuna Põlva maakonna kohta vastav teemaplaneering puudub, siis ei ole Värska-Mikitamäe piirkonnas kergliiklusteede planeerimine süsteemselt läbi arutatud, kuid laste turvalisuse huvides vajab Mikitamäel kergliiklusteed kindlasti keskusest kooli juurde minev tee.

Tabel 5. Setomaa valla teede piirkondlik jaotus.

	Värskas	Meremäe/ Obinitsa	Mikitamäe	Luhamaa	Setomaa vald KOKKU
Riigiteid (km)	68	81	62,6	20	231,6
Vallateid (km)	119	107	75,6	27,7	329,3
Erateid avalikuks kasutamiseks	0	36	17,6	2,1	53,6
KOKKU	192	224	155,8	54	619,5

Tabel 6. Kergliiklusteed Setomaa vallas.

Kergliiklusteed Setomaa vallas seisuga juuni 2018	
Asukoht	Pikkus (m)
<i>Valla hallata</i>	
Värskas / "Katuse" kortermaja-Kuurortravikeskus	414
Värskas / Kauplus Lemmik-Värskas kool	527
Värskas / Lasteaia tänav	155
Värskas / Vallamaja-lasteaed	60
Värskas / Vallamaja-kortermajad	141
Võõpsu küla	574
KOKKU valla hallata (m)	1871
<i>Maanteeameti hallata</i>	
Värskas / "Katuse" kortermaja-kauplus Lemmik	2387
Värskas kool-Tsäimaja	1619
Mikitamäe küla	986
Meremäe küla	319
KOKKU Maanteeameti hallata (m)	5311
KOKKU KERGLIIKLUSTEID VALLAS (m)	7182

Ühistranspordiühendused valla sees ei vasta hetkel elanikkonna vajadustele ning see muudab keeruliseks näiteks huviringide või kultuuriasutuste külastamise õhtusel ajal ja kirikuteenistustel osalemise. Bussiühendus puudub valla olulisemate keskuste, nt Värskas ja Meremäe ning Mikitamäe ja Meremäe vahel. Luhamaa piirkonnal ei ole samuti bussiühendust valla ülejäänud osadega. Ühistransport tõmbekeskuste suunal on samas üsna korralik – Värskas-Mikitamäe piirkonnast liigub Tartu suunal 8 bussi päevas, Meremäe-Obinitsa kandist Võrru samuti 8–9 bussi päevas, probleem on pigem suurest teest kaugemale jäävate külade elanikel bussipeatusesse saamisega. Valda läbib Tartu-Petseri raudtee, kus toimub nii kaubavedu kui ka reisirongiliiklus ja Valga-Petseri raudtee, kus toimub ainult kaubavedu. Juuni 2018 seisuga saab Koidula raudteejaamast rongiga Tallinnasse hommikul 3,5 tunniga, probleem on õhtuse tagasisõiduga, kuna hilisemad rongid sõidavad pealinnast vaid Tartuni.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Vallas asub kaks piiripunkti ning sellega seondub kõrgem riiklik huvi teede korrashoiul
- Raudtee olemasolu piirkonnas ning reisirongiühendus Tartu ja Tallinna suunal
- Tänu pikaaegsele riiklikule lisatoetusele on valla teed valdavalt heas seisukorras
- 12 km tolmuvasid (niisutatud) kruusateid
- Hea ühistransport Mikitamäe-Värskas vahel
- Korralik ühistranspordiühendus Mikitamäe-Värskas piirkonnast Tartu suunal ja Meremäe-Obinitsa piirkonnast Võru suunal

Probleemid

- Kruusateede rohkus ning aeglane tempo teede tolmuvasid katte alla viimisel
- Tänavavalgustus on puudulik
- Värskas-Mikitamäe piirkonnast on halb ühistranspordiühendus maakonnakeskusesse Võrru
- Reisirongi liiklus on hõre
- Ühistransport puudub valla piirkonnakeskuste vahel (Värskas-Obinitsa-Meremäe-Luhamaa)
- Kergliikluste nappus

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Valla teed ja ühistranspordiliinid parandavad elanike liikumisvõimalusi ja elukvaliteeti.	
<ul style="list-style-type: none">• Valla elanike hinnang väljendab tõusvat rahulolu teede ja ühistranspordi olukorraga (rahuloluküsitlus)• Ühistranspordi korraldus on paindlik ja liinid vastavad vallas elavate inimeste vajadustele	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Valla teede ja nendega kaasneva infrastruktuuri seisukord ja turvalisus paraneb iga aastaga.	<ul style="list-style-type: none">• Valla teid viiakse mustkatte alla kiirusega vähemalt 1 km aastas• Tänavavalgustuse rekonstrueerimine LED-valgustite (kokkuhoitud kW)• Külade bussipeatused valgustatud päikeseenergia baasil (arv)• Elanikkonnale on tagatud aastaringselt ligipääs oma elukohale (rahuloluküsitlus)• Valla teed on aastaks 2021 inventariseeritud, munitsipaliseeritud ja maaomanikega on sõlmitud notariaalsed tee avaliku kasutamise lepingud (hulk / %)
Ühistransport toimib elanikkonna ja piirkonna külastajate vajadustest lähtuvalt ning sünkroonis erinevate transpordiliikide (rong, buss) vahel.	<ul style="list-style-type: none">• On loodud ühistranspordiliinid töөлkäimiseks sobivatel aegadel Võru-Meremäe-Värskas ja Luhamaa-Vastseliina-Obinitsa-Mikitamäe vahel• On loodud ühistranspordiliinid suuremate asulate ja rongijaamade vahele

Vald koostöös Kagu Ühistranspordikeskusega tagab elanikele, allasutustele jt huvigruppidele transpordi vajadusepõhiselt.

- Valla ühistransport tagab piirkonna elanike transpordi, mida riiklik transport ei taga (rahuloluküsitlus)
- Vallas on käivitunud nõudepõhine ühistransport

Tegevused

- Teehoolduskava elluviimine
- Tänavavalgustuse rekonstruktsiooni kava koostamine
- Tänavavalgustuse rekonstrueerimine
- Liinide planeerimine koostöös ühistranspordikeskustega
- Kergliiklusteede rajamine Meremäe-Obinitsa piirkonda ning Mikitamäe kooliteele
- Nõudetranspordi vajaduse uuringu läbiviimine
- Nõudetranspordi korraldamine sündmustele

5.2 Energeetika

Setomaa energeetika valdkonna strateegilisi suundi kajastab “Setomaa ühtse taastuvenergia kasutamise strateegia 2009–2019”, mille eesmärgiks on Setomaa kui peamiselt taastuvaid energiaallikaid kasutava pilootpiirkonna väljaarendamine. Setomaa tugevuseks energeetika valdkonnas on MTÜ Piiriäärne Energiaarendus (PEA) olemasolu ja tegutsemine selles valdkonnas juba aastast 2007. PEA eestvedamisel on ellu kutsutud mitmeid roheline energia investeringuprojekte ning tõstetud elanikkonna ja ametnikkonna teadlikkust. Värska alevikku ja piirkonda teenindab elektriga Lobotka-Treski ristic asuv elektrijaotusalaajaam, mis tagab piisava energiavõimekuse ja toetab kavatsust rajada sinna piirkonda uus tehnoküla tulevastele tootmisettevõtetele.

Taastuvenergia tootmine Setomaa vallas on viimaste aastate jooksul aktiivselt kasvanud, kuid piirkonniti erinevalt. Erasektor on olnud aktiivne Värska piirkonnas ning kohalik omavalitsus Meremäe-Obinitsa piirkonnas. 2018. a 1. juuni seisuga on Setomaa valla alal päikeseelektrijaamu koguvõimsusega 701 kW tootmisvõimsusega ca 750 MWh/a. Lisaks on munitsipaalhoonetes kasutusel üks päikesekollektor (Mikitamäe hooldekodu) võimsusega 3 kW ning maaküttesüsteemid Mikitamäe kool-lasteaias (võimsusega 107 kW) ja Obinitsa Külakeskuses (võimsusega 60 kW).

Tabel 7. Setomaa PV (päikese) elektrijaamad seisuga 01.06.2018.

Koht	Objekt	Võimsus kW (inverter)	Ehitusaasta
Misso küla	Eramu	5	2013
Härmä küla	Eramu	9	2013
Obinitsa küla	Obinitsa Külakeskus	10	2013
Kalatsova küla	Setomaa Turismitalu	5,5	2014
Kalatsova küla	Vaatetorn (<i>offgrid</i>)	1	2014
Ostrova küla	Eramu	8	2014
Meremäe küla	Koolimaja	9	2014

Meremäe küla	Biopuhasti	7	2014
Obinitza küla	Pumbajaam	9	2014
Värskas	Värskas Kuurortravikeskus	25	2016
Värskas	Koolimaja	12,5	2018
Lobotka küla	Erafirma	600	2018
Kokku inverterite võimsus		701	
Paneelide võimsus ca +15%		806,15	
Eeldatav toodang kWh/a 2019		749 720	

Elektrivõrguga on kaetud kogu valla territoorium, kuid kohati on probleeme elektrivarustuse halva kvaliteediga liinide lõpus. Vald peaks olema neile inimestele abiks, kes selle probleemiga vastakuti seisavad, aitamaks neil suhelda vastavate riiklike ettevõtetega nende probleemide lahendamiseks. Elektri kvaliteedi probleemid pööravad nendes piirkondades ka ettevõtluse arengut.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Vaba elektri olemasolu
- Päikeseenergia pargid (vt tabel 7: Setomaa PV (päikese) elektrijaamad seisuga 01.06.2018)
- Arendusorganisatsiooni olemasolu (PEA)

Probleemid

- Enamik vallast on hajaasustuspiirkond
- Puudub Setomaa valla ühine nägemus energeetikamajandusest
- Ei tegeleta energiasäästu küsimustega
- Elektri transport – kohalik elektritootja saab oma toodangut müüa ainult võrku
- Suurem osa elektrivõrgust on õhuliinidepõhine, mis tekitab tihedalt elektrikatkestusi
- Halb ja kõikumine elektri kvaliteet liinide lõpus
- Energeetikaprojektide elluviimise kõrge hind ning vähesed riiklikud toetusmeetmed

STRATEEGILINE EESMÄRK
Setomaal toodetakse sama palju elektrit kui tarbitakse ning piirkonna energiaga varustamine on elukeskkonna ning ettevõtluse arengut toetav.
<ul style="list-style-type: none"> • Taastuvenergiaallikatele üleviidud munitsipaalhoonete arv • Valla munitsipaalhoonete energiatõhusus – kokkuhoid kWh/aastas • Energiatõhususe teadlikkuse tõus (infopäevade ja osalejate arv)

Tegevused

- Püstitada päikeseelektrijaamu munitsipaalhoonetele või -kinnistutele
- Koostada energeetika arengukava kuni aastani 2030
- Valla munitsipaalhooned on rekonstrueeritud maksimaalselt energiatõhusaks
- Energiatõhususe koolituste ja infopäevade korraldamine

5.3 Elamu- ja kommunaalmajandus

Elamumajandus

Enamik Setomaa valla elamuid on ehitatud 20. sajandil või varem. Korterelamuid pole 21. sajandil piirkonda ehitatud. Juurde on ehitatud eramuid ning rekonstrueeritud on vanu talumaju.

Seisuga 01.06.2018 on Setomaa valla omandis 45,5 korterit. Matsuri külas on valla omandis pool korterist (üks tuba), kus asus varasemalt postkontor. Vabu (elaniketa) kortereid on 9, aga kõik need vajavad enne asustamist remonti.

Tabel 8. Setomaa vallale kuuluvad korterid.

Asukoht	Korterite arv	Vabu kortereid
Värskas	10	1
Saatse	6	0
Matsuri	3,5	0
Mikitamäe	2	0
Meremäe	15	4
Obinitsa	6	1
Määsi	1	1
Kriiva	2	2
Kokku:	45,5	9

Noored Setomaale. Setomaa vallas on loodud Eestis ainulaadne toetusprogramm “Noored Setomaale”, et toetada noorte maapiirkonda elama jäämist. Eesmärk on tagada 21–40 aastastele Setomaal elavatele inimestele ja nende peredele paremad elutingimused ning kindlustada piiriäärsete valdade püsiasustus. Toetatakse ehitamise ja renoveerimisega kaasnevaid kulusid, et tagada eluruumides paremad elutingimused, sh eluruumi üldehitustööd, elektritööd, hoonesiseste tehnosüsteemidega seotud tööd, küttesüsteemide ja küttekolletega seotud tööd (korterite puhul ainult korterisiseseid tööd). Eramute puhul toetatakse ka hooneväliste tehnovõrkudega seotud töid.

Kommunaalmajandus (vesi ja kanalisatsioon)

Setomaa valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni hetkeolukorda ja arenguid peab reguleerima “Setomaa valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamise kava”. Kanalisatsiooni ja veetrasse ning nendega seotud tehnilisi süsteeme haldab Mikitamäe piirkonnas OÜ Katel, Värskas piirkonnas OÜ Verska Calor, Meremäe ja Luhamaa piirkonnas OÜ Meremäe Vesi. Värskas aleviku ning Väike-Rõsna, Meremäe, Obinitsa ja Saatse küla kanalisatsiooni- ja veetrassid on renoveeritud ning vee kvaliteet on hea. Mikitamäe keskasula kanalisatsiooni- ja veetrassid ning biotiigid on osaliselt renoveeritud ning paigaldatud on uus reoveepuhasti. Uus reoveepuhasti on paigaldatud ka Kremessovasse. Matsuri piirkonnas on 2007. aastal rekonstrueeritud pumbajaam, vahetatud on veetrassid ja -puhasti. Örsava elamute kanalisatsiooni ja veetrassid on töökorras.

Soojamajandus

Traditsioonilised kaugküttesüsteemid Setomaa vallas puuduvad. Olemasolevad keskküttesüsteemid on ühe või kahe maja põhised lokaalse katlamajaga. Erinevates Setomaa piirkondades kasutatakse erinevaid küttelehendusi – nt Värska piirkonnas on võimalik kasutada maagaasi, Mikitamäel kasutatakse katlamajades kütteõli ja puitu.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Toetusprogramm “Noored Setomaale”
- Hajaasustus, kus on veel piisavalt tühjalt seisvaid talusid ning piisavalt ruumi elamualade arendamiseks
- Palju munitsipaalkortereid
- Joogivee kvaliteet on valdavalt hea
- Kanalisatsiooni- ja veetrassid on piirkonna keskustes valdavalt välja ehitatud ja rekonstrueeritud
- Ka osades väiksemates küldes on toimiv ühisveevärk ja -kanalisatsioon (Matsuri, Saatsse)
- Gaasivarustus Värska piirkonnas
- Piisav kohalik küttesurss (puit)

Probleemid

- Kvaliteetsete elamispindade ja üürikorterite puudus piirkonniti
- Halvas korras munitsipaalkorterid
- Vähe korteriühistuid ja passiivsus ühistute loomisel
- Kanalisatsiooni- ja veetrasside puudus osades tiheasustusega küldes
- Mikitamäe külas on kooli piirkonna kanalisatsioonitrassid amortiseerunud
- Saatses, Matsuris ja Määsil on vähe tarbijaid, mistõttu on vee hind kõrgem kui mujal vallas
- Paljudes küldes on sademetevaesel ajal põhjavee varustuse probleemid
- Maa- ja veekütte vähene kasutamine
- Kaugkütte puudumine
- Kõrge rauasisaldus joogivees

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa valla eluasemefond ja kommunaalteenused on keskkonnasäästlikud ja kvaliteetsed ning vastavad elanike vajadustele.	
<ul style="list-style-type: none">• Kvaliteetsete elamispindade arvu kasv• Kvaliteetsete kommunaalteenuste kättesaadavus valla tiheasustusaladel• Valla eluasemetes kasutatakse valdavalt kohalikke kütтелиike	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Kommunaalteenused on nii valla kui ka elaniku jaoks efektiivselt toimivad, ühtlase kvaliteedi ja optimaalse hinnaga.	<ul style="list-style-type: none">• Vallas on loodud üks tugev ja konkurentsivõimeline kommunaalettevõtte• Tarbijate arv on tõusnud• Rahuloluküsitluse põhjal elanike tagasiside teenuste kohta positiivne

<p>Setomaa vallas on piisavalt kvaliteetseid elamispinde, et uued elanikud ja potentsiaalne tööjõud saaks siia elama tulla.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Elamispinnad ja nende seisukord on kaardistatud • Munitsipaalelamispinnad on korrastatud ja keskkonnasäästlikud (3 korterit aastas) • Elamupiirkondade planeeringud on kehtestatud • Vald on oma volituste piires välja ehitanud elamuarenduste taristu • Piisavalt heas seisukorras üürikorterid • “Noored Setomaale” programmist toetatud projektide arv
<p>Vallas on keskkonnasõbralik vee ja kanalisatsiooni infrastruktuur, vähenenud reostus ja puhas joogivesi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vald arendab ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni (ÜVK) taristut vastavalt “Setomaa valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arengukavale” (arengukava täitmine) • Vald osaleb “Hajaasustuse programmis” (toetatud projektide arv aastas) • Valla tiheasustusalad on saanud keskkonnasõbraliku ÜVK taristu
<p>Setomaa valla soojamajandus on energiatõhus ning vald on munitsipaalvara haldamisega elanikele eeskujuks.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Koostöös MTÜ-ga Piiriäärne Energiaarendus on välja töötatud ja rakendatud ülesetomaaline soojamajanduse arengukava • Vähenenud on soojusenergia tarbimine • Suurenenud on taastuvenergia osakaal valla soojamajanduses (MW)

Tegevused

- Luua üks ühine võimekas kommunaalteenuste
- Koostada Setomaa valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava
- Koostada soojamajanduse arengukava (sh kortermajad)
- Koostada kalkulatsioonid Värskas aleviku ülevõimiseks tsentraalküttele
- Küttesüsteemide tasakaalustamine ja reguleerimisvõimaluste suurendamine
- Võimalusel kasutusele võtta maaküttel ja taastuvenergiat põhinevad küttesüsteemid
- Rajada keskkonnasõbralik ühise veevärgi ja kanalisatsiooni taristu Beresje, Lübnitsa, Audjassaare ja Võõpsu külla
- Renoveerida renoveerimata kanalisatsioonitrassid ning reoveepuhastid vastavalt valdkondlikule arengukavale
- Rekonstrueerida Selise küla ühepereelamute veetrassid
- Rekonstrueerida Luhamaa piirkonnas Määsi külas puurkaev ja veetorustik
- Koostöös ettevõtetega leida lahendusi uute elamurajoonide loomiseks
- Soetada ja renoveerida munitsipaal kortereid (nt Meremäe “õpetajate maja”)
- Julgustada korteriühistute loomist
- Toetada kortermajade ja eramute energiasäästlikumaks muutmist
- Vähendada soojakadusid hoonete soojustamisega
- Läbi viia ühiskondlike hoonete energiaauditid

5.4 Loodus- ja keskkonnakaitse ning jäätmemajandus

Loodus- ja keskkonnakaitse

Setomaa ühe suurema tugevusena nimetatakse sageli puhast ja rikkalikku looduskeskkonda. Keskkonnaregistri andmetel (11.06.2018 seisuga) on Setomaa vallas kaks maastikukaitseala (Mustoja ja Piusa jõe ürgoru), üks kaitsealune puistu (Meremäe kaasik), seitse hoiuala (Lüübnitsa, Rebasmäe, Mädajõe, Pabra järve, Karisilla oja, Värskalahe ja Piusa-Võmmorski) ning paarkümmend kaitsealuse liigi püsielupaika. Setomaa looduse omapärana nimetatakse Eesti kontekstis haruldasi nõmmede ja liivikutega seotud elupaiku, samuti on olulised loodusväärtused Lämmijärve rannikuelupaigad.

Jäätmemajandus

Valla jäätmemajandust reguleerib jäätmekava. Setomaa vallas toimub jäätmeseadusest tulenevalt korraldatud jäätmevedu. Hetkel on üksikuid majaomanikke, kes ei ole sellega veel liitunud. Ühisesse jäätmeveo piirkonda ei kuulu Setomaast praegu ainult Luhamaa nulk. Uus jäätmeveo piirkondade lepinguperiood Võrumaal algab septembris 2019 ning siis vaadatakse üle kogu Võrumaa vastav teema.

Aastaringelt on võimalik taaskasutatavaid ja ohtlike jäätmeid ära anda Värskala ja Mikitamäe jäätmejaamades. Meremäe ja Obinitsa piirkonnas korraldab AS Eesti Keskkonnateenused aastas kolm jäätmeringi, kus võetakse vastu ohtlike jäätmeid, vanu rehve, vanapaberit ning pappi, elektri- ja elektroonikaseadmed ning nende jäätmeid, vanametalli, puhast lehtklaasi ja kasutuskõlblikku mööblit. Operatiivset infot, hinnakirja ja vastuvõetavate jäätmete loetelu leiab: <http://setomaa.kovtp.ee/ohtlike-jaatmete-vastuvott>.

Tabel 9. Pakendikonteinerite asukohad Setomaa vallas.

Eesti Taaskasutusorganisatsioon MTÜ (ETO)			
Asukoht	Aadress	Pakendi liik	Konteinerite maht m ³
Värskala	Värskala, Pikk 13 (Värskala kool)	paber, papp	1,1
Värskala	Värskala, Pikk 12	paber, papp	1,1
Värskala	Värskala jäätmejaam	segapakend	2,5
Värskala	Värskala jäätmejaam	paber, papp	2,5
Värskala	Olerexi tankla, ohtlike jäätmete kogumiskohas	segapakend	2,5
Värskala	Kuurortravikeskuse prügikastide juures	segapakend	2,5
Värskala	Kuurortravikeskuse prügikastide juures	paber, papp	2,5
Mikitamäe küla	Mikitamäe, Mikitamäe jäätmejaam	segapakend	2,5
Meremäe küla	Meremäe, kortermajade juures	segapakend	4,5
Meremäe küla	Meremäe, kortermajade juures	paber, papp	4,5
Meremäe küla	Meremäe, Meremäe teeninduspunkti juures	segapakend	2,5
Obinitsa küla	Obinitsa, Obinitsa bussijaama juures	segapakend	4,5
Tootjavastutusorganisatsioon OÜ (TVO)			
Määsi küla	Määsi	segapakend	0,6 plast
Obinitsa küla	Obinitsa Külakeskuse parkla	segapakend	0,6 plast
Miikse küla	Miikse küla	segapakend	0,6 plast

Uusvada küla	Uusvada küla	segapakend	0,6 plast
Treski küla	Treski, bussipeatus	segapakend	0,6 plast
Sesniki küla	Sesniki, bussipeatus	segapakend	0,6 plast
Võmmorski küla	Võmmorski küla	segapakend	0,6 plast
Mikitamäe küla	Mikitamäe kool, Kooli 5	segapakend	0,6 plast
Laossina küla	Laossina kalmistu	segapakend	0,6 plast
Väraska alevik	Väraska alevik	segapakend	2,5 metall
MTÜ Eesti Pakendiringlus			
Kalatsova küla	Kalatsova küla	segapakend	4,50 metall
Mikitamäe küla	Mikitamäe küla	segapakend	1,50 metall
Võõpsu küla	Võõpsu küla	segapakend	1,50 metall
Meremäe küla	Meremäe küla	segapakend	2,5 kelluke
Matsuri küla	Matsuri küla	segapakend	3,0 kelluke
Saatse küla	Saatse küla	segapakend	3,0 kelluke
Väraska alevik	Väraska alevik	segapakend	3,0 kelluke
Väraska alevik	Väraska alevik	segapakend	5,0 kelluke

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Mahepõllumajanduse protsent on Eesti kontekstis kõrge
- Vallas asuvate ettevõtete keskkonnamõju ei ole suur
- Setomaa vallas ei ole karuputke
- Mikitamäel ja Värskas on jäätmejaamad
- Meremäe-Obinitsa piirkonnas on jäätmejaama puudumise tõttu sisse seatud iga-aastased "jäätmeringid"

Probleemid

- Vallas puudub keskkonnapetsialist
- Üldine teadlikkus loodus- ja keskkonnakaitsest on madal
- Rikkalikku looduskeskkonna võimalusi ei kasutata piisavalt ära turismi arendamisel
- Keskkonnateadlikkuse kasvatamine koolivälistes vanusegruppides on puudulik
- Saatses on karuputke oht
- Biolagunevate jäätmete ladustamise kohta pole
- Vallaelanikel ei ole prügi sorteerimise harjumust
- Jäätmevedu ei vii kodu juurest ära sorteeritud pakendeid
- Kortermajade juures ja külades puuduvad kõikide jäätmeliikide konteinerid
- Üksikud majapidamised pole korraldatud jäätmeveoga liitunud
- Prügiautode vähene maastikuvõimekus, igal aastaajal ei pääse autod prügikonteineriteni
- Piirkonna külastajad ja läbisõitjad (piirimaanteedel), kes jätavad oma prügi selleks mitte ettenähtud kohta

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa vallas on puhas elu- ja looduskeskkond ning kõrge keskkonnateadlikkus.	
<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa vallas ei ole suure keskkonnamõjuga ettevõtteid • Prügi maht teede äärtes ja looduses on vähenenud (“Teeme ära” koristustalgute andmed) 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Setomaa valla inimesed on kõrge keskkonnateadlikkusega.	<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla suurüritused on keskkonnasõbralikud ja oluliselt on vähenenud ühekordsete plastnõude kasutamine • Setomaa valla suursündmustel toimub keskkonnavalne teavitustöö • Setomaa valla asutused näitavad eeskju keskkonnavalase käitumisega – võimalusel välditakse printimist, ühendatakse ametisõite, säästetakse elektrit jms
Setomaa valla jäätmemajandus on hästi korraldatud ja keskkonnasõbralik.	<ul style="list-style-type: none"> • Kõikides keskustes on bioloogiliste jäätmete ladustamise võimalus (konteinerite arv) ja komposteerimisväljakud (komposti väljaveo maht – tonn, m³) • Kõikide kortermajade ja suuremate külade juurde on paigaldatud jäätmeliikide jaoks eraldi konteinerid • Jäätmejaamade vastuvõtuvõime on elanike vajadustele vastav ja jaamad on avatud elanikele sobival aegadel • Loodusesse tekkivate “mitteametlike” prügimägede arv on madal

Tegevused

- Setomaa üldplaneeringu ja teemaplaneeringutega anda suunised ettevõtetele keskkonda ja loodust säästvaks tegevuseks
- Korraldada jäätmete kogumise ringid (ohtlikud jäätmed, sorteeritud pakendid jne)
- Üks kord aastas suuremõõtmeliste jäätmete tasuta äraandmise võimalus
- Rajada Meremäe-Obinitsa piirkonda jäätmejaam
- Viia läbi teavitustprojekte olmeprügi sorteerimise vajalikkuse ja keskkonna säästmise kohta
- Karmistada kontrolli jäätmete ebaseadusliku ladustamise osas
- Loodusväärtuste parem teavitus ja kasutamine loodusturismis
- Lasteaedades ja koolides loodusväärtuste (nt muld) ja -nähtuste õpetamine
- Rajada ülesetomaalised õuesõppe klassid
- Valla ametiautode üleviimine hübriidautodeks. Kasutada Setomaal toodetud päikeseenergiat
- Setomaa valla suurüritused on keskkonnasõbralikud ja oluliselt on vähenenud ühekordsete plastnõude kasutamine
- Uuringud ja monitooring keskkonnaseisundi kohta

5.5 Heakord

Setomaa valla ülesanne on tagada heakord avalikus ruumis ning vajadusel teha ettekirjutusi hooldamata kinnistute omanikele. Igal kevadel korraldab vallavalitsus "Teeme ära" talgupäevi, mille käigus korrastatakse ühiselt mõni valla avalik objekt. Haldusreformi eelsetes omavalitsustes viidi läbi kaunima kodu konkurssi, mida on plaanis jätkata ka Setomaa vallas, vastavad tingimused ja statuut on koostamisel.

Setomaa vallas on ainult üks avalik rand – Värskas Kuurortravikeskuse supluskoht Lämmijärve kaldal. Väiksemaid ujumiskohti on aga mitmete Setomaa järvede ääres (Laossina rand, Hirvemäe rand ja Lobotka rand Lämmijärve kaldal, Meremäe järve rand, Obinitsa järve rand, jpt).

Vallal puudub haljastusalane planeering, kuid lähiaastatel oleks vajalik teha vallasiseste tiheasustusalade haljastusprojektid piirkonna kui terviku kaunimaks muutmiseks. Värskas piirkonnas on kehtestatud üldplaneeringu teemaplaneering "Setomaa kultuuripärand", mis määrab ära valla miljööväärtuslikud külad, kirjeldab nende külade arhitektuurilist väärtust ning kehtestab renoveerimistingimused ja -soovitused. Planeering on nimetanud Setomaa vallas 10 miljööväärtuslikku küla ja ühe üksikobjekti (Laane talu Kolossovas), lisaks on määratud miljööväärtuslikuks endine Põhjalaagri territoorium Värskas. Värskas piirkonnas on loodud valla eelarvest ka toetusprogramm külade miljööd hoidva ehitustegevuse toetamiseks. Mikitamäe piirkonnas on sarnane teemaplaneering koostatud, kuid hetkel volikogu poolt kehtestamata. Meremäe ja Luhamaa piirkonnas on miljööväärtuslike alade teema põhjalikumalt käsitlemata.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Vald viib läbi "Teeme ära" talgupäevi
- Kogemused kauni kodu konkursi korraldamisel
- Visuaalne üldpilt on hea suuremates keskustes
- Olemas on fond külaplatside korrastamiseks
- Värskas piirkonnas on kehtestatud miljööväärtuslike külade teemaplaneering ja loodud toetusprogramm

Probleemid

- Palju lagunevaid hooneid, mille omanikud ei võta vastutust
- Ujumiskohtade halb seisukord
- Paljud õued on hooldamata ja inimesed on ükskõiksed
- Meremäe, Mikitamäe ja Luhamaa piirkonnas ei ole määratletud miljööväärtuslike külasid
- Mikitamäe ja Saatse keskplatsid ei ole välja arendatud ega heakorrastatud

STRATEEGILINE EESMÄRK
Setomaa vallas on heakorrastatud külad ja avalik ruum.
<ul style="list-style-type: none">• Lagunenud objektide arvu vähenemine• Küla kogukonnad on võtnud vastutuse oma piirkonna heakorra eest (aktiveerunud külade arv)• Miljööväärtuslikud külad on määratletud igas valla piirkonnas

ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Valla heakorda risustavad lagunened hooned on korrastatud või lammutatud.	<ul style="list-style-type: none"> • Korrastatud kinnistute arv • Ettekirjutusi ja trahve rakendatakse efektiivselt • Silmariivavate kinnistute arvu vähenemine
Vallas on meeldiva keskkonnaga ujumiskohtad ja puhkealad.	<ul style="list-style-type: none"> • Korrastatud ujumiskohtade ja puhkealade arv • Ujumiskohtades on olemas prügikastid, riietuskabiin ja kuivkäimla. Hein on niidetud

Tegevused

- Võtta ühendust silmariivavate kinnistute omanikega ja teha selgitustööd, et kinnistud saaks korrastatud
- Munitsipaallemute renoveerimine ja nende ümbruse korrastamine
- Igal aastal likvideerida või võtta kasutusele (renoveerida) koostöös omanikega vähemalt üks lagunened hoone (toetada oskusteabega, taotlema vahendeid, leida investoreid ning teha ettekirjutusi). Esimene prioriteet tiheasustusalad
- Soetada vallale heakorra- ja hooldustehnikat – lehekoguja, ATV käruga, rajamasin
- Toetada külasid, külaseltsi või kogukondi ujumiskohtade ja puhkealade väljaehitamisel (toetatakse ühistegevust avalikus kasutuses olevate kohtade korrastamisel)
- Otsida võimalusi uute ujumiskohtade rajamiseks ning olemasolevate ujumiskohtade arendamiseks

5.6 Korrakaitse ja turvalisus, riigipiir

Setomaa valda teenindab Kagu Politseijaoskonna Põlva piirkonnagrupp ning turvalisuse eest vastutab piirkonnapolitseinik. Turvalisuse tagamist toetab ka piirivalvekordonite olemasolu (Piusa, Värskas, Saatses ja Luhamaa kordon) ning vabatahtlikult sellesse valdkonda panustavad inimesed (kaitseliitlased, külaseltside liikmed, vabatahtlikud päästjad) ja organisatsioonid (MTÜ Kindel Kants).

Valla peamised korrarikkumised seonduvad piiriga ja ei ole enamasti toime pandud kohalike elanike poolt. Enim tekitavad probleeme salakaubavedu ja keelatud kauba üle piiri toomine. Lisaks konstaablile tagavad valla elanike turvalisust vallas tegutsevad vabatahtlikud piirivalvurid ja abipolitseinikud.

Päästeameti üksused. Värskas asub Lõuna regiooni Värskas päästekomando. Meremäel asub vabatahtlik päästeüksus. Setomaa valla naabruses olevad ja valla piirialasid teenindavad päästekomandod asuvad Vastseliinas ja Räpinas ning vabatahtlikud päästeüksused tegutsevad Oraval ja Missos (24-tunnise valve ja kahe päästemasinaga).

Videovalve. Üldise turvalisuse tagamiseks paigaldati 2015. aasta lõpus videovalvesüsteem Värskas vallamaja ning bussijaama ja turuplatsi lähedusse. Videovalve on olemas ka Obinitsa ja Mikitamäe keskuse piirkonnas.

Tänavavalgustus. Värska alevikus ning Saatse, Treski, Matsuri, Mikitamäe, Võõpsu, Beresje, Lüübnitsa, Audjassaare, Obinitsa ja Meremäe külas on olulisemad kohad maanteede ja põhitänavate ääres valgustatud. Samuti on tänavavalgustus Väike-Rõsna külas – valla tee ja kergliiklustee ääres.

Valla territooriumil on palju tühje ja lagunevaid eravaldu olevaid hooneid, mis on oluliseks ohuks turvalisusele. Keskuste kauguse tõttu ei vasta riigipoolse korra kaitse kättesaadavus tihti vajadusele ning ootusele, seetõttu on oluline arendada koos kohapealse piirivalvekordoni, Kaitseliidu allüksuste ning kohalike riigikaitsehuviliste ja vabatahtlikega piirkonna turvalisust.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Nelja piirivalve kordoni asumine Setomaa territooriumil, mis suurendab turvatunnet
- Säilinud päästekomandod ning tegutsevad vabatahtlikud päästeüksused Setomaa vallas ja lähiümbruses
- Meremäe/Obinitsa piirkonnas tegutseb koos naabritega Misso ja Vastseliina piirkonnast MTÜ Kindel Kants, kelle põhikirjaliseks eesmärgiks on piirkonna turvalisuse tagamisele ja arendamisele kaasaitamine ning seeläbi elanike turvatunde kasvatamine
- Turvalisust lisab piiri väljaehitamine
- Olemasolevad valvekaamerad, naabrivalve ja kogukonnapoolne valve

Probleemid

- Piirkond on suur ja hajaasustusega, seetõttu on piirkonna kiire teenindamine Päästeameti jaoks suur väljakutse
- Vähene politseiga ühendatud tehnilise (video)valve võimekus
- Vabatahtlike päästeüksuste tehnika on vana ja vähe on noori vabatahtlikke
- Piiriga seotud süüteod moonutavad reaalselt statistikat
- Tänavavalgustus bussipeatustes valdavalt puudub
- Suvekodud on talviti tühjad

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa vallas on ohutu elukeskkond, elanikud tunnevad ennast turvaliselt ning tagatud on päästevõimekus ka hajaasustuses.	
<ul style="list-style-type: none"> • Tuleõnnetuste, süütegude ja liiklusõnnetuste madal arv • Rahuloluküsitlus näitab inimeste turvatunde kasvu • Vallas säilib riiklik päästekomando 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Välja on arendatud ühtne videovalvesüsteem oluliste objektide ja liiklussõlmede juures.	<ul style="list-style-type: none"> • Politseiga ühendatud videovalve kaamerate arv • Süütegude arvu vähenemine
Teed on valgustatud ja liiklejatele turvalised.	<ul style="list-style-type: none"> • Teostatud tänavavalgustuse projektide arv • Lisandunud kergliiklus- ja kõnniteede kilometraaz • Liiklusõnnetuste arv väheneb

Koostöös Päästeametiga on loodud hajaasustuses toimiv päästesüsteem.

- Vabatahtlike komandode/ kaasatud vabatahtlike arv
- Vabatahtlikel päästeüksustel on vähemalt üks paakauto ja üks päästeauto
- Päästeametiga on sõlmitud koostöökokkulepe ja tegevuskava

Tegevused

- Koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga paigaldada valvekaamerad võtmekohtadesse
- Setomaa tänavavalgustuse ühishange – atraktiivsed lahendused
- Tänavavalgustuse säästlikuks rekonstrueerimine ja täiendamine päikesepaneelidega
- Tänavavalgustuse rajamine valla bussipeatustesse ning Meremäe piirkonna Uusvada, Tiirhanna, Miikse, Vinski küladesse
- Koostöökokkulepped riiklike organisatsioonidega. Korraldada kohtumisi vähemalt kaks korda aastas politsei/piirivalve/päästeameti esindajatega eesmärgiga tutvustada hetkeolukorda, tulevikuplaane, koostöövõimalusi ning kooskõlastada nende sisu ja ajakava

6. Kultuur, sport ja vaba aeg

6.1 Kultuur

Setomaa vallas on säilinud tugevad omakultuuri traditsioonid. Vallas toimub palju kultuurisündmusi ja kultuurieluga tegelevate asutuste arv on suur. Setomaa vald asub põhiliselt seto kultuuriruumis, mõned külad kuuluvad ka Vana-Võromaa ja vanausuliste kultuuriruumi. Piirkond on märgatavalt aktiivsema kultuurieluga kui enamik maapiirkondi ning kultuuril on tähtis osa valla identiteedis. Seto kultuur on laialt tuntud ja tunnustatud ning huvi Setomaa kultuurielu ja suursündmuste vastu ulatub ka üle riigipiiride. Setode ning vanausuliste kultuur ja traditsioonid on piirkonna kõige olulisemaks turismimagnetiks. Tugevaks arengueelduseks on elanikkonna järjepidevus seto kultuuri ja usukommete järgimisel. Valla ülesandeks on seto kultuuri säilitamine, kaitsmine ja populariseerimine ning selle arengut soodustavate tingimuste loomine.

Kultuurikorraldus

Traditsioonilised kultuurisündmused. Iga-aastaselt tähistatakse Setomaa vallas olulisemaid tähtpäevi – vastlapäev, vabariigi aastapäev, lihavõtted, emadepäev, isadepäev, lastekaitsepäev, võidupüha, jaanipäev, jõulud. Oluliseks peetakse seto kalendripühi – maaselits, seto lihavõtted, jüripäev, suvistepüha, seto jaanipäev, piitrepäev, päänitsapäev, paasapäev, migulapäev, maarjapäev, nigulapäev, nahtsipäev ja oltuspüha.

Suursündmused. Setomaa valla suurimaks mainesündmuseks on Seto Kuningriik. Iga-aastaselt korraldab vald ka Lüübnitsa sibula- ja kalalaata ning Seto Folki. Iga kolme aasta tagant toimub Värskas Seto Leelopäev. Vallas toimub ka mitmeid kodanikualgatuse korras korraldatavaid suursündmusi. MTÜ Seto Küük eestvedamisel toimub Seto Külävüü Kostipäiv, MTÜ Ostrova Festivalid korraldab kontsertõhtuid Ostrova külas, MTÜ Treski Küün veab eest suvist kontsertprogrammi Treski Küünis,

Estonian Live Music Agency eestvedamisel toimub Seto Jaanituli Kärel, MTÜ Seto Jaanituli korraldab Seto Jaanituld Treskis ning Värskas Sanatoorium ja Seto Line veavad eest Värskas Veepidu.

Pärimuskultuuri laagrid. Setomaa vallas toimuvad iga-aastaselt pärimuskultuuri laagrid. Lastele suunatud Rikka Ivvani pillilaager, põhiliselt täiskasvanutele suunatud koguperelaager Lummo Kati laululaager, Luhamaa muusikalaager noortele ja täiskasvanutele ning Taarka Pärimusteatri korraldatav teatrilaager Setomaa noortele.

Kultuurisündmuste rahastamine. Setomaa vald toetab rahaliselt omaalgatuse korras korraldatavaid kultuurisündmusi. Rahastamist reguleerib kultuuri- ja spordisündmuste toetamise kord. Toetuse eesmärgiks on arendada kultuurisündmuste korraldamist Setomaa vallas. Taotlused vaatab läbi valla kultuurikomisjon ja teeb vallavalitsusele ettepaneku taotluste rahastamiseks. Novembriks koostab Värskas Kultuurikeskus ühtse valla kultuuri- ja spordikalendri. Kalender avalikustatakse valla kodulehel (setomaa.kovtp.ee) ja valla ajalehes.

Kultuuriseltsid ja -kollektiivid

Setomaa vallas on palju aktiivseid kultuurikollektiive. Põhiliselt tegeletakse seto kultuuriga, kuid on ka aktiivseid laulukoori ja tantsukollektiive. Paljud MTÜ-d aitavad edendada piirkonna kultuuri- ja seltsielu. MTÜ Taarka Pärimusteater toob igal suvel Setomaa lavadele ühe uue pärimuskultuurilise lavastuse ja korraldab noortele teatrilaagreid. Pärimusteatri edendamine hoiab ja arendab seto kultuuri ning rikastab piirkonna kultuurielu.

Leelokoorid. Helmine, Värskas naase', Kuldatsäuk, Mokornulga leelokoor, Hõpõhelme' ja Meremäe mehe', Seto Miihi Summ, Öiö Seto' ja laste leelokoorid Laanõtsirk, Helmekese' ja Mikitamäe kooli folklooriring.

Tantsurühmad. Poloda Piigad, Lustiline, Värskas Iginoores, Värskas Verinoores ja Hõbehall.

Laulukoorid. Värskas naiskoor, Meremäe naiskoor, Meremäe pensionäride lauluansambel Meribel ja Nedsäjä kunnakuur.

Pillirühmad. Karmoškaansambel Karmona, Värskas Muusikakooli pilliklubi.

Ansamblid. Seto kultuuril põhinevad ansamblid SMS Tuhkwizza, Päävapäüurdjä, Zetod ja Kiiora. Peobändid Nedsaja Küla Bänd, Einar ja Ojar, ansambel Aare, Stand By ja Sinu Naine.

Pensionäride seltsid. Obinitsa Pensionäride Selts, Meremäe Pensionäride Selts, Värskas Pensionäride Selts Ehavalgus ja Mikitamäe eakate klubi.

Käsitööseltsid. Seto Käsitüü Kogo, Kirävüü Värskas, Mikitamäe Naisteklubi Mixina ja Meieselts Meroos Obinitsas.

Teater. Taarka Pärimusteater, Karisilla külateater.

Kultuuriseltsid. MTÜ Meremäe Kultuuriühing, MTÜ Seto Ateljee-Galerii, MTÜ Lõhmuse Selts, MTÜ Seto Küük, MTÜ Obinitsa Seto Muuseumitarõ selts, MTÜ Treski Küün, MTÜ Seto Kultuuri Fond, MTÜ Tedrekuke, MTÜ Rahusoo, MTÜ Ostrova Festivalid, MTÜ Järveääre, MTÜ Seto Infoselts, MTÜ Uusvada Potiseto, MTÜ Obinitsa Raamatusõprade seltsing, MTÜ Estonian Live Music Agency, MTÜ Obinitsa naiselts Miitsirk, MTÜ Seto Jaanituli, MTÜ Seto Folk, MTÜ Ilumetsa Rongipeatuse Sõbrad.

6.2 Kultuuriasutused

Suurim valla hallatav kultuuriasutus on **Värskas Kultuurikeskus**. Kultuurikeskuse saale on võimalik kasutada kontsertide, tantsuõhtute, teatrietenduste, seminaride, koolituste jm sündmuste tarbeks. Kultuurikeskuses käivad koos erinevad tantsurühmad ja leelokoovid. Siseruumid on viimistletud ning paigaldatud on sündmuste korraldamiseks vajalik tehnika- ja valguspark, kinoekraan ja projektor. Saalis on kohti korraga 200 külastajale. Kultuurisündmusi saab läbi viia ka Saatse Seminarikeskuses, Lüübnitsa Külakeskuses, Mikitamäe ja Meremäe teeninduspunktides, Obinitsa Külakeskuses ning Värskas, Meremäe ja Mikitamäe kooli ruumides, raamatukogudes, muuseumides.

Kodanikualgatuse/ettevõtluse korras tegutsevad kultuuriasutused ja sündmuste toimumispaidad. Treski Küün, Seto Seltsimaja Obinitsas, Galerii Hal'as Kunn, Värskas Kuurortravikeskus, Obinitsa Kunstizaal, Hilläkeste nulgatarõ, Toomemäe talu.

Vabaõhulavad ja festivaliplatsid. Värskas Laululava, vabaõhulavad Seto Talumuuseumis, Meremäe mäel ja noortekeskuse juures, Lüübnitsas ja Mikitamäel ning festivaliplatsid Ostrova ja Käre külas.

Raamatukogud

Vallas on olemas viis raamatukogu ning üks laenutuspunkt. Raamatukogude eesmärk on tagada elanikele juurdepääs informatsioonile, teadmistele ja kultuurile ning toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist. Raamatukogude ruumid on kaasaegsed ja renoveeritud ning kõik teavikud on kantud elektroonilisse laenutussüsteemi. Tavapärase lugejate teenindamise kõrval toimivad raamatukogud ka kooskäimise kohtadena, kus korraldatakse erinevaid kultuuriüritusi ja näituseid nii lastele kui täiskasvanutele.

Värskas Raamatukogus on koos arhiiviruumidega teeninduspinda 176 m². Ruumid on kaasaegsed, arvutipark vajab uuendamist. Raamatukogu pakub järgmisi teenuseid: raamatukogude vaheline laenus, avatud internetipunkt, WiFi leviala, printimine ja koopiade tegemine, skaneerimine, e-lugerite laenutamine, koduteenindus. Raamatukogu korraldab väljapanekuid, näituseid, kohtumisi, mänge, võistlusi ja raamatukogutunde. Traditsioonilisteks sündmusteks on kohtumised kirjanikega, laste suvine lugemisvõistlus ja mälumänguturniir.

Saatse Raamatukogus on teeninduspinda 88 m². Töötab avatud internetipunkt ja olemas on arhiiviruumid. Saatse raamatukogu osutab ka Eesti Posti teenust – müüb ümbrikuid, marke ja postkaarte. Võimalus on printida, koopiaid teha, skaneerida. Raamatukogu teenindab ka samas majas asuva Saatse pansionaadi liikumispuudega elanikke, kellele viiakse lugemine tuppa kätte. Võimalik on internetialane kasutajakoolitus asjaajamistel, toimuvad raamatute temaatilised väljapanekud ning tähistatakse raamatukogupäevi.

Obinitsa Raamatukogu asub Obinitsa Külakeskuse ruumides, kus teeninduspinda on 135 m². Raamatukogu pakutavad teenused: internetipunkti kasutamine, koopiade tegemine, printimine, dokumentide skaneerimine, kodulooliste materjalide kasutamine. Raamatukogu korraldab erinevaid kirjanduslikke sündmusi.

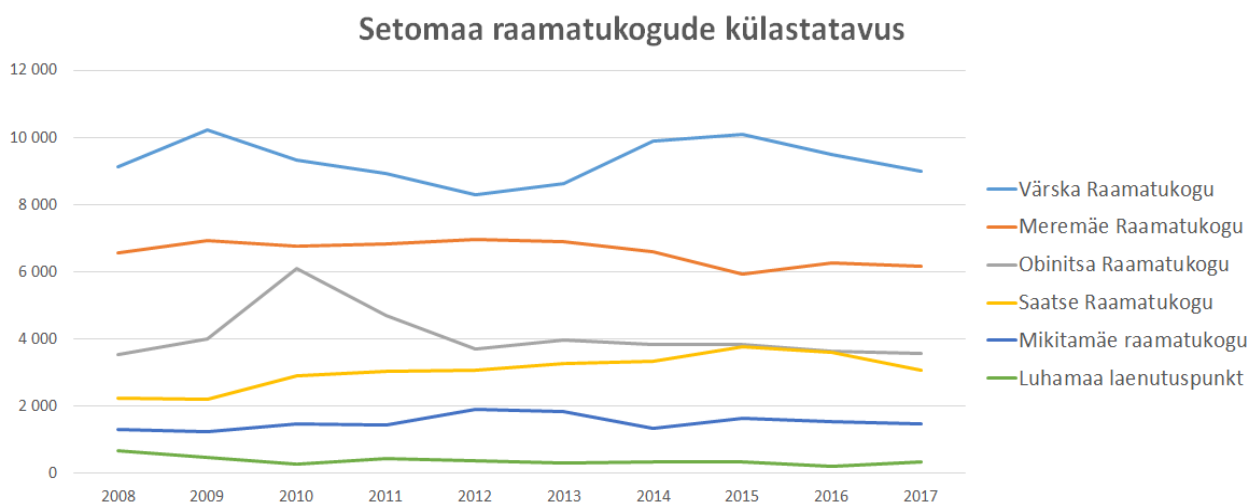
Meremäe raamatukogu asub Meremäe teeninduspunkti II korrusel, kus teeninduspinda on 170 m². Raamatukogus asub kohalik internetipunkt kolme lugejaarvuti ja hästi toimiva interneti püsiühenduse ning WiFi levialaga. Pakutakse printimise, koopiade tegemise ning skaneerimise võimalusi, samuti e-lugerite laenutust. Kohapeal saab tutvuda seto omakultuurialase video-, heli- ja fotoarhiivi

materjalidega. Koostöös kohaliku kooli ja lasteaiaga korraldatakse lastele lugemist propageerivaid sündmusi. Raamatukogu korraldab kohtumisi kirjanike ja teiste kultuuriinimestega ning osaleb piirkonna kultuurisündmuste ettevalmistamisel ja läbiviimisel.

Mikitamäe raamatukogu asub Mikitamäe teeninduspunkti I korrusel. Teeninduspinda on 118 m². Põhiteenused: internetipunkti kasutamine (2 arvutit), kodulooliste materjalide kasutamine (valla kroonika), koolitused, WiFi leviala, printimine, skaneerimine ja koopiategemise võimalus. Rápina vallaga piirnevate külade elanikud külastavad pigem Võõpsu ja Rápina raamatukogusid, millest tulenevad Mikitamäe raamatukogu väiksemad külastajate numbrid.

Luhamaa laenutuspunkt asub Luhamaa piiripunkti juures Collade terminali majas ja kuulub Meremäe raamatukogu alla. Laenutuspunkt on avatud kolm päeva nädalas, avatud on internetipunkt ja WiFi. Põhiteenuseks on raamatute laenutamine ja ajalehtede, ajakirjade lugemine. 2018. aastast töötab laenutuspunkt ka valla teeninduspunktina, kuhu Luhamaa elanikud saavad pöörduda sotsiaalvaldkonna, prügi ja teedega seotud probleemidega.

Joonis 12. Külastuste arv Setomaa valla raamatukogudes perioodil 2008–2017.

Kõigi raamatukogude peale kokku on külastuste ja laenutuste arv jäänud Setomaa vallas viimasel kümnel aastal põhimõtteliselt samaks. Arvestades üldist rahvastiku vähenemist näitab see, et tegelikult on raamatukogude kasutamise aktiivsus märgatavalt tõusnud.

Tabel 10. Laenutuste arv Setomaa valla raamatukogudes.

	Värska Raamatukogu	Saatse Raamatukogu	Obinitsa Raamatukogu	Meremäe Raamatukogu	Mikitamäe Raamatukogu	Luhamaa laenutuspunkt
2008	12 369	5538	7254	13 016	3112	3165
2009	12 702	5519	7606	13 512	3366	2741
2010	13 724	5978	8207	15 462	3418	585
2011	14 194	6604	8435	14 173	3653	696
2012	13 193	5482	8441	13 936	4032	908
2013	13 905	5351	7665	13 936	4151	606
2014	14 524	4172	7955	13 550	3922	578
2015	14 960	5005	7216	13 157	4031	609
2016	15 013	5365	7766	13 077	3816	673
2017	15 569	5012	7068	13 048	4164	524

Muuseumid

Seto Talumuuseum Värskas. 1998. aastal avatud Seto Talumuuseum on seto kultuuri uurija, säilitaja ja järjepidevuse kandja. 2004. aastal valmis kompleksi juurde Tsäimaja, kus pakutakse seto sööki. Seto Talumuuseumis on võimalik tutvuda 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse taluarhitektuuri, vanade tööriistade ja rikkaliku käsitööga. Ekspositsioonis on poolkinnine hoov, elumaja, riide-, vilja- ja söögiait, laut heinaküüniga, meeste töötuba, varjualused, suitsusaun, potivabrik, sepikoda ja rehi. Enamik hooneid on originaalid, pärit Põhja-Setomaalt. Lisaks korraldatakse vahetuvaid temaatilisi näitusi. Võimalik on osaleda mitmesugustel üritustel nt talsipühad, seto pitsi päevad, folklooriõhtud ja rahvakalendri tähtpäevade tähistamised. Muuseumi rehe all on avatud käsitöö ja kohalike toodete pood. Muuseumi tegevust rahastavad Kultuuriministeerium läbi Setomaa kultuuriprogrammi ja Setomaa Vallavalitsus.

Saatse Seto Muuseum. Vanas koolimajas asuv Saatse Seto Muuseum avati 25. juulil 1974. aastal. Muuseumi rajas Saatserinna kooli direktor Viktor Veeber. Setomaa kõige rikkalikuma koguga muuseumi uus püsiekspositsioon tutvustab Saatserinna inimest läbi ajaloo, Saatse kirikuküla ja selle lähiümbruse lugu. Muuseumi temaatika märksõnadeks on: seto mees, seto mehe töö, seto naine, savipottide valmistamine, Püha Suurkannataja Paraskeva kirik ja päänitsapäev. Muuseumil on avar õueala ning parkmets koos õpperajaga.

Obinitsa Muuseum avati 3. juunil 1995. aastal. Muuseumi osadeks on 154 m² pinnaga muuseumimaja Obinitsa külas ning traditsioonilist seto taluarhitektuuri esindav Luikjärve talukompleks Tobrova külas. Obinitsa muuseumimaja vahetus läheduses asub ka Obinitsa tsässon ja Luikjärve talu juures Tobrova tsässon. Obinitsa Muuseumi peamised teemad on seto naiste käsitöö, seto rahvarõivad, seto laulutraditsioon ja taluarhitektuur. Muuseum korraldab erinevaid temaatilisi üritusi ja õpitubasid. Muuseum on avatud ka uurijatele, lisateenustena on kohapeal võimalik koopiategemine, printimine, dokumentide skaneerimine ja lamineerimine. Luikjärve talukompleks on plaanis kujundada muuseum-elamustaluks.

Tabel 11. Külastajate arvud Setomaa muuseumides. Allikas: Setomaa muuseumid.

Aasta	Seto Talumuuseum	Saatse Seto Muuseum	Obinitsa Muuseum
2011	15 516	4060	3083
2012	12 976	3800	3638
2013	11 103	3400	4537
2014	12 195	2900	3792
2015	11 697	3260	5952
2016	11 348	3200	6108
2017	11 561	2800	3540

Alates 2014. aastast muutis Seto Talumuuseum külastatavuse arvestamise põhimõtteid ning sellest tulenevad ka esmapilgul väiksemad külastusarvud võrreldes varasemate aastatega. 2015. aastal toimunud Soome-ugri kultuuripealinna sündmused on positiivselt mõjutanud Obinitsa Muuseumi külastatavust 2015.–2016. aastal.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Üle-eestiline huvi Setomaa kultuurisündmuste ja -asutuste vastu
- Kvaliteetsed suursündmused (Seto Kuningriik, Seto Folk, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat)
- Palju kultuurikollektiive
- Tugev kodanikualgatus – Treski Küün, Taarka Tarõ, Hal'as Kunn
- Pika ajaloo ja suurte kogudega muuseumid
- Raamatukogud kogukonnakeskustena

Probleemid

- Kultuuriasutuste seisukord vajab pidevat kaasajastamist
- Huviliste vähesus kohalike seas, sündmustest võtab osa kitsas ring inimesi
- Muuseumite ja kogukonna vaheline koostöö ei ole piisav
- Vähene vallasisene koostöö kultuurikorralduses
- Noored ei ole kaasatud kultuuritöösse
- Kohati halb ligipääs kultuuriasutustele ja -sündmustele (puuduv ühistransport, kehv teede olukord, asutuste koondumine suurematesse keskustesse)
- Väljaspool vallakeskust toimub kultuuritöö tihti vaid vabatahtlikkuse korras

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Luu head eeldused kultuuriruumi arenguks, tagada vallas mitmekülgne kultuurielu ja võimaldada elanikele kultuurist osasaamine.	
<ul style="list-style-type: none">• Kultuuriasutuste külastatavus on suurenev või stabiilne• Elanike hinnang kultuuriasutuste tööle on positiivne (rahuloluküsitlus)	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Valla kultuuritöö on ühtselt koordineeritud ja kultuuriasutuste võrgustik toimib efektiivselt.	<ul style="list-style-type: none">• Sama sisu ja vormiga asutuste (raamatukogud, muuseumid) juhtimine on koordineeritud või ühendatud• Koostööürituste sagedus on kasvanud (ühisüritused ja -projektid, õppereisid, koosolekud, koolitused)
Setomaal on atraktiivne kultuurikalender.	<ul style="list-style-type: none">• Igal aastal toimub vallas 5 suursündmust• Suursündmuste külastatavus kasvab ja eelarved on kasumis• Kodanikualgatuslike sündmuste arv ja toetuse suurus kasvab (% valla eelarvest)
Setomaa vallas on kultuuritöö väärtustatud.	<ul style="list-style-type: none">• Kultuuritöötajatel on motiveeriv palk• Personali liikuvus on vähenenud
Kultuuriasutused on kõigile vallaelanikele kättesaadavad ja kvaliteetsed.	<ul style="list-style-type: none">• Kultuuriasutuste ruumid, hooned ja inventar on heas korras ja kaasaegsed• Kultuuriasutustele ja -sündmustele on hea ligipääs (kaldteed, ühistransport)

Tegevused

- Kaardistada kultuuriga tegelevate seltside vajadused, võimalused
- MTÜ-de kaasamine valla suursündmuste korraldamisse
- Setomaa kultuuriasutuste ühised õppereisid ja koolitused
- Leida Lüübnitsa Külakeskusele täiendavaid funktsioone
- Ehitada Värskasse uus ja funktsionaalsem laululava
- Viia ellu Väraska Kultuurikeskuse ümbruse kujundusprojekt
- Digitaliseerida Väraska Kultuurikeskuse ja Meremäe teeninduspunkti kino
- Rajada Meremäele külastuskeskus
- Kaasajastada ja arendada Väraska Kultuurikeskust (suure saali akustika ja sisekujunduse parandamine, näituseruumi sisseseadmine, ruumide möbleerimine, pesemisruumi ehitus ning tehnilise baasi täiendamine)
- Lammutada Saatse rahvamaja ja luua kokkusaamiste ning ürituste tarbeks külaplats
- Kultuuritöötajate töötasude vastavusse viimine teiste sektorite töötasudega
- Kultuuritöötajate tunnustamine ja kvalifikatsiooni tõstmise soodustamine
- Kaasajastada raamatukogude internetipunktide riist- ja tarkvara
- Luua Matsurisse raamatukogu laenutuspunkt
- Parandada liikumisraskustega inimeste ligipääsu valla raamatukogudele
- Koostada ja ellu viia Seto Talumuuseumis ajaloo püsinäitus "Setomaa läbi sajandite"
- Rekonstrueerida kindral Nikolai Reegi suvemaja Setomaa Külastuskeskuseks koos Vabadussõja ekspositsiooniga
- Rekonstrueerida ja avada külastajatele Paloveere talu
- Projekteerida ja teostada Seto Talumuuseumis kalanduse, lina- ja viljatööde teema
- Koostöös eraettevõttega võtta kasutusse olemasolev Põhjalaagri territoorium
- Kajastada Seto Talumuuseumis lähiminevikku ehk eksponeerida kolhoosiaegset taluelu
- Rajada Seto Talumuuseumile fondihoidla (esemelise kultuuri keskus)
- Luua Saatse Seto Muuseumisse uusi teenuseid (telkimine, toitlustus)
- Rekonstrueerida Saatse Seto Muuseumi peasissepääs ja värvida välisfassaad
- Uuendada Saatse Seto Muuseumi õueala väikevormid ja mänguväljak
- Arendada Luikjärve talu ühtseks muuseum-elamustaluks
- Teostada Obinitsa Muuseumi siseremont ja kaasajastada püsinäitus
- Korrastada ja säilitada Luhamaa kooli arhiiv
- Luua Luhamaa laenutuspunkti juurde seto fond

6.3 Seto kultuur ja õigeusk

Seto kultuur

Seto leelo. 2009. aastal kanti seto leelo UNESCO vaimse kultuuripärandi nimistusse. Seto leelo on setode traditsiooniline laulmisviis ning üks seto kogukonna identiteedi ja ühtekuuluvustunde alustalasid, millega koos antakse edasi eluviisi, keelt ja kombeid.

Kirmased. Seto kultuuri oluline ja elujõuline osa on kirmased ehk kirikupühadega seotud külapeod. Kirmaseid peetakse kirikute ja tsässonate nimipühakute päevadel. Kirmas algab teenistusega kirikus ja lõpeb rahvapeoga. Kirmasekultuur on oluline seto kultuuri elushoidja. Suurimad ja tänase päevani toimivad kirikupühad ja kirmased on jüripäeval Värskas, jaanipäeval Miikses, piitrepäeval Uusvadas, päänitsapäeval Saatses ning paasapäeval Obinitsas ja Lepa külas. Väiksemad kirmased toimuvad ka

lihavõtetel Tobrovas, migulapäeval Helbil, suvistepühal Velnas ja Härmal, nahtsipäeval Matsuris, väike-maarjapäeval Laossinas ja oltuspühal Mikitamäel.

Käsitöö. Meeste ja naiste käsitöö ümbritseb ja kaunistab setode igapäevast elu. Tänapäeval võib traditsioonilise käsitöö tegemine olla nii eluviisiks kui ka elatusallikaks. 2006. aastal asutati **MTÜ Seto Käsitöö Kogo**, kuhu kuuluvad käsitööga tegelevaid ettevõtjad, mittetulundusühingud ja käsitöömeistrid. Seto Käsitöö Kogo eesmärk on seto traditsioonilisel käsitööl põhineva ettevõtluse arendamine seto käsitöötraditsiooni järjepidevuse ja säilitamise kaudu. Seto käsitöö valdkonna edendamiseks on koostatud Seto Käsitöö Kogo arengukava 2015–2020.

Seto Kongress on Setomaa ja seto rahva esinduskogu. Seto Kongress arutab probleeme ja langetab otsuseid, mis puudutavad Setomaa kultuurilist, majanduslikku ja poliitilist arengut. Seto Kongress toimub korraliselt iga kolme aasta tagant. Seto Kongress valib oma otsuste täideviimiseks ja teiste Setomaa probleemide lahendamiseks 13-liikmelise Vanemate Kogu, mis tegutseb järgmise kongressini. Vanemate Kogu valib enda hulgast peavanema, abivanema ja sekretäri. Vanemate Kogu annab oma tegevusest aru Seto Kongressile. XII Seto Kongress toimus 9. oktoobril 2017 Värskas. Seto Kongressi eesmärkide ja otsuste täideviimise toetamiseks on loodud ja tegutseb vabatahtlik ühendus Seto Kongressi Tugiühing.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Lai tuntus ja suur huvi siinse kultuurielu vastu
- Elav pärimuskultuur
- UNESCO nimekirja kantud seto leelo
- Aktiivsed eestvedajad

Probleemid

- Seto kultuuril on oht muutuda liialt kommertslikuks ja kaotada ehedust
- Noored on kultuuriellu vähe kaasatud
- Puudub ühiskondlik kokkulepe Setomaa põhisündmuse osas (Seto Kuningriik)
- Kultuur on muutunud liialt esinemiste-keskseks ja igapäevaelust kadunud

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Seto identiteet on tugev ning kultuur ja keel järgmistele põlvkondadele edasi antud.	
<ul style="list-style-type: none"> • Seto keele kõnelejate arv säilib vähemalt praegusel tasemel • Seto kultuuriga tegelejate ring laieneb 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Seto kultuur on elujõuline.	<ul style="list-style-type: none"> • Leelokooride ja käsitööseltside liikmete arv kasvab (50 laulja ja 30 käsitöölise võrra) • Seto sündmustel on rohkem osalejaid ja kantakse valdavalt seto rahvarõivaid • Seto Kuningriigi võistlustel osalejate arv kasvab

Seto keele roll igapäevaelus ja kasutamine valla asutustes on kasvanud.

- Valla asutustes on rohkem setokeelseid silte
- Seto keelt kõnelevate valla töötajate arv on tõusnud
- Seto keelt kõneldakse koolides ja lasteaedades
- Seto keeles peetavate avalike sõnavõttude arv on kasvanud

Tegevused

- Setomaa asutustele teha setokeelsed sildid
- Jagada informatsiooni seto rahvarõivaste valmistajate kohta
- Kaasata noori leelokooridesse ja käsitööseltsidesse
- Julgustada ametnikke ja allasutuste juhte töökeelena seto keelt kasutama
- Seto keeles kõnelemise propageerimine ja seto keele nädala korraldamine
- Korraldada ja toetada omakultuuri- ja seto keele laagreid
- Korraldada ja toetada seto identiteedi tugevnemist soodustavaid ettevõtmisi, sündmusi ja reise lastele ja noortele

Kirikud ja kalmistud

Setomaa vald on valdavalt õigeusklik. Lähimad luteri kirikud asuvad Räpinas, Põlvas, Võrus ja Vastseliinas. Setomaa vallas Selise külas asub baptistikogudus. Õigeusk on seto kultuuri lahutamatu osa ja oluline kultuuritraditsioonide säilitaja. Hinnanguliselt on Setomaa viies koguduses umbes 3000–4000 liiget (pooled neist elavad kohapeal, pooled mujal). Kirikukoor on olemas igas koguduses. Kirikute säilitamine on vajalik hoolimata sellest, kui rahvast jääb kohapeal vähemaks, kuna kogudused ei koosne ainult kohalikest elanikest, vaid kodukiriku teenistusele sõidetakse kohale üle Eesti.

Vallas on viis õigeusu kirikut: Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal. Värskas toimuvad teenistused pühapäeviti ning suurematel ja keskmistel pühadel ning tsässonapühade hommikul (hiljem läheb preester tsässona juurde teenistust pidama). Saatses ja Obinitsas toimuvad teenistused paar korda kuus, Luhamaal ja Miikses kord kuus. Lisaks teenistustele toimuvad kirikutes erinevad talitused (ristimised, laulatused, matused, pihtimine, hingepalved, kodude ja autode õnnistamised jne).

Setomaa kirikud

- Värskas püha Georgiose (Jüri) kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on jüripäev, 6. mail
- Obinitsa Issanda Muutmise kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on paasapäev, 19. augustil
- Miikse Ristija Johannese kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on vana jaanipäev, 7. juulil
- Luhamaa Pühavaimu kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on suviste 2. püha, esmaspäev, Püha Vaimu päev
- Saatses Püha Paraskeva kirik ja kogudus. Suurkannataja Paraskeva mälestuseks on Saatses kaks kirikupüha: nimepäev rämmanipäev (10. november) ja päänitsapäev (iljapäevale (2.august) eelnev reede)

Eelmisel sajandil oli Setomaal peaaegu igas suuremas külas oma tsässon – külakabel. Tsässonat hooldab külarahvas ühiselt. Igal tsässonal nagu ka kirikul on oma pühak. Setomaa vallas on 25 tsässonat: Matsuris, Treskis, Podmotsas, Laossinas, Mikitamäel (2), Väike-Rõsnas, Võmmorskis (2), Küllätüväs, Meldovas, Sergas, Tobrovas, Uusvadas, Ulaskovas, Pelsis, Rokinas, Obinitsas, Kuigõl, Härmäl, Võõpsus, Usinitsas, Rõsnas, Rääsolaanes ja Lüübnitsas.

Setomaa vallas on kokku 8 kalmistut – Värskas, Saatses, Laossinas, Podmotsas, Obinitsas, Miikses, Beresjes ja Luhamaal. Tugevate traditsioonide tõttu soovivad seto juurtega inimesed oma viimase puhkepaiga saada just kodukalmistul omaste juures, mistõttu maetakse Setomaa kalmistutele ka kaugemalt pärit inimesi.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Kiriku ja õigeusu kombestik on elavas kasutuses
- Aktiivsed kogudused, regulaarsed teenistused
- Tsässonad külades
- Kirikupühade tähistamine
- Kalmistud on heakorrastatud

Probleemid

- Kirikute, tsässonate ja kalmistuaedade halb seisukord
- Rahvas ei teadvusta õigeusu osa kultuuris
- Vallasündmuste korraldamisel ei arvestata kirikuteenistuste aegadega
- Ühistransport ei arvesta kirikuteenistuste aegadega
- Kalmistutel ei ole elektroonilist kalmisturegistrit

STRATEEGILINE EESMÄRK
Setomaa õigeusu traditsioon on elujõuline, järgmistele põlvkondadele edasi antud ja küllastajatele nähtav.
<ul style="list-style-type: none">● Setomaa vallas on 5 tegutsevat kogudust● Valla eelarvest toetatakse kirikute ja koguduste tegevust● Ühistransport ja valla kultuurikalender arvestavad teenistuste ja pühade aegadega● Kirikud on suvekuudel kindlatel kellaaegadel teelistele avatud● Setomaa pühakohad on tähistatud ja korrastatud

Tegevused

- Setomaa pühad allikad ja teised pühakohad tähistada, korrastada ja infotahvlitega varustada
- Toetada kirikute renoveerimist
- Toetada tsässonate renoveerimist
- Toetada Beresje külla kloostri loomist
- Tähistada tsässonad ja varustada infotahvlitega
- Leida võimalusi kirikute küllastajatele avamiseks suveperioodil kindlatel kellaaegadel
- Arvestada kultuurikalendri koostamisel kirikupühade ja teenistuste aegadega
- Planeerida ühistranspordiliinid nii, et pühapäeval saaks küladest teenistusele sõita, uurida vajadusi nõudeliini käivitamiseks

6.4 Sport

Vallas on spordiga tegelemine pikkade traditsioonidega ja väärtustatud. Eriti just Värskas piirkond paistab silma aktiivse spordieluga. Populaarseimateks spordialadeks on orienteerumine, võrkpall ja ekstreemsport. Vallavalitsuses on tööl **sporditöötaja**.

Setomaa vallas toimub hulgaliselt **spordisündmusi** ja -võistlusi. Traditsioonilised neist on rahvusvaheline orienteerumisvõistlus Peko Kevad, orienteerumiseljapäevakud, jüriööjooks (Värskas ja Mikitamäel), ümber Õrsava järve jooks, võrkpalli sügisturniir, Setomaa lahtised meistrivõistlused ujumises, suusapäevakud, Värskas suusasõit, korvpalliturniir, ekstreemspordi sündmus Värskas, Paasavolle, Setomaa jooks ja külade mängud. Spordisündmuste ja võistluste jaoks saab toetust taotleda igal aastal valla spordisündmuste eelarvest. Toetuse eraldamise eesmärgiks on suurendada elanike aktiivsust spordiga tegelemisel. Taotlused vaatab läbi valla haridus- ja spordikomisjon ja teeb vallavalitsusele ettepaneku taotluste rahastamiseks.

Vallas on kaks täismõõtmetes staadionit, sisevõimlad, jõusaalid ja ujula Värskas Kuurortravikeskuses. Väiksemaid jalgpalli-, võrkpalli- ja korvpalliplatse leidub mitmetes külates, kuurortravikeskuse rannas on avatud discgolfi rada. Valla kergliiklusteed pakuvad võimalusi tervisekõnniks ja rulluisutamiseks. Valla territooriumil on soodsad tingimused orienteerumisega tegelemiseks – koostatud on orienteerumiskaardid ja olemas on MOBO rajad (mobiilne orienteerumine). Värskas Tervisespordikeskuses on olemas lumekahur ja toodetakse kunstlund suusarajale ja kelgumäele. 2018. aastal soetas vald rajatraktori, mis võimaldab rajada kvaliteetseid suusaradu.

Kohati on probleemiks spordirajatiste vähesus ja halb seisukord. Vald vajab uusi palliplatse, terviseradu ja välijõusaale. Värskas skatepargi juurde on tarvis rajada riietusruumid. Ümberkujundamist vajab Obinitsa staadion, et see pakuks paremaid ja mitmekülgsemaid sportimisvõimalusi. Murekoht on olemasoleva spordivarustuse vananemine. Vallas puudub spordikool ning probleemiks on spordiklubide ja harrastatavate alade vähesus.

Tabel 12. Setomaa valla spordirajatised.

Spordirajatis	Asukoht
Staadion	Värskas, Mikitamäel ja Meremäel
Spordiväljak	Obinitsas, Mikitamäel
Sisevõimla	Värskas Gümnaasiumis, Meremäe koolis ja Obinitsa Külakeskuses
Siseujula	Värskas Veekeskuses
Jõusaal	Obinitsas, Meremäel ja Värskas
Välijõusaal	Värskas ja Meremäe staadionite juures ning Obinitsa Külakeskuse juures
Mänguväljak	Värskas keskus ja staadioni juures, Kuurortravikeskuse rannas, Mikitamäel, Obinitsas ja Väike-Rõsnas. Lisaks on mänguväljakud valla lasteaedade juures
Skatepark	Värskas ja Meremäel
Suusarajad	Värskas staadioni juures (valgustatud rajad), Verhulitsas

Tabel 13. Spordiringid lastele ja noortele.

Treening	Asukoht	Sihtgrupp
Võrkpall	Värskas Gümnaasiumi võimlas	6.–12. klass
Jalgpall	Värskas Gümnaasiumi võimlas ja Mikitamäel	Lasteaed ja põhikool
Korvpall	Värskas Gümnaasiumi võimlas	Lasteaed ja põhikool
Lastetants	Värskas Kultuurikeskuses	Lasteaed ja algkool
Parkour	Värskas Gümnaasiumi võimlas, Meremäe koolis	Põhikool
Orienteerumine	Värskas Gümnaasiumis	10–26 aastased
Viburing	Mikitamäe koolis, Obinitsa Külakeskuses	Noored
Spordiring	Mikitamäe koolis, Meremäe koolis	Kõik õpilased
Showtants	Meremäe koolis, Värskas	1.–6. klass
Zumba	Meremäe koolis	Noored
Jõusaali treening	Meremäe kooli jõusaalis ja välijõusaalis	Noored

Tabel 14. Spordiringid täiskasvanutele.

Treening	Asukoht
Jalgpall	Värskas Gümnaasiumi võimlas
Võrkpall	Värskas Gümnaasiumi võimlas
Korvpall	Värskas Gümnaasiumi võimlas
Venitusvõimlemine	Värskas Kultuurikeskuses
Seltskondlikud paaritantsud	Värskas Kultuurikeskuses
Zumba	Meremäe koolis
Markus Männiku jõusaali treeningud	Meremäe kooli jõusaalis ja välijõusaalis

Vallas on registreeritud kolm **spordiklubi** ja kolm **spordiseltsi**: aktiivse tegevusega Värskas Orienteerumisklubi Peko, spordiklubi Kagu-Eesti Vibukütid ja laskmistreeningutega tegelev Piirivalve Spordi Keskkubi, ekstreemspordi edendav MTÜ Vabadussport ning motokrossiga tegelevad MTÜ MC Setu Riders ja MTÜ AMK Setupoisid. Värskas tegutseb aktiivselt ka Korvpalliklubi Valgamaa.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Head looduslikud eeldused sportimiseks (järv, reljeefne maastik, metsad, orud)
- Tugeval tasemel spordialad (parkour, slackline, orienteerumine)
- Heas korras spordirajatised (põhiliselt Värskas ja Meremäe piirkonnas)
- Spordi populaarsus vallas

Probleemid

- Keeruline on motiveerida inimesi sportima
- Liiga vähe harrastajaid spordiringide jaoks
- Spordirajatiste vähesus ja kehv seisukord valla keskusest kaugemal

- Vallaelanike vähene terviseteadlikkus (toitumine, liikumine)
- Treenerite ja spordi eestvedajate puudus

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Valla elanikkond on sportlike eluviisidega ning kõigil elanikel on võimalus tegeleda ea- ja võimetekohase liikumisharrastusega.	
<ul style="list-style-type: none"> • Tervisesportlaste arv vallas on kasvanud • Igas valla piirkonnas on heas korras spordirajatised • Spordiüritustel osalejate arv on tõusnud 10% • Setomaa vallast sirgub tippsportlasi • Avaliku ruumi planeerimine lähtub liikumisharrastuse soodustamise põhimõtetest 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Sporditöö toetub eestvedajate võrgustikule ja on hästi juhitud.	<ul style="list-style-type: none"> • Kaasatud eestvedajate arv • Vallas harrastatavate alade arv
Vallas on rohkem rahvusvahelisi ja üle-eestilisi võistlusi.	<ul style="list-style-type: none"> • Rahvusvaheliste võistluste ja nendel osalejate arv • Spordi suurürituste arv
Spordirajatised on heas korras ja hästi varustatud.	<ul style="list-style-type: none"> • Heas korras spordirajatiste ning nende kasutajate arv • Spordivahendid on kaasaegsed ja neid on piisavalt

Tegevused

- Aidata kaasa spordiklubide moodustamisele
- Luua ülesetomaalised meeskonnad erinevates vanusegruppides
- Korraldada spordi mainesündmusi
- Korraldada vallasiseseid spordivõistlusi
- Spordialase teadlikkuse tõstmine läbi teoreetilise ja praktilise õppuse
- Edasi arendada Värskas spordi- ja tervisekeskust Värskas Gümnaasiumi staadioni baasil (lumetussüsteem ja välirajatiste hooldus)
- Leida sobiv koht motokrossiraja rajamiseks
- Täiustada valla spordirajatisi ning soetada uut spordivarustust ja -tehnikat
- Käivitada noorte spordikool
- Renoveerida Mikitamäe kooli staadion ning soetada uut spordivarustust
- Korrastada ja vajadusel juurde rajada võrkpalli- ja rannavõrkpalliplatse
- Setomaa valla külade mängude korraldamine igal aastal
- Mikitamäe ja Meremäe piirkonda terviseraja loomine ja talvel suusaraja hooldus
- Setomaa terviseradade reklaamimine
- Traditsiooniliste spordisündmuste ja tervisega seotud perepäevade korraldamine liikumisharrastuse propageerimiseks
- Treeningvahendite soetamine Obinitša-Meremäe jõusaalidesse
- Algatada uusi ja atraktiivseid spordisündmusi nagu kalapüügivõistlused, poolmaratonid, mis tooksid valda nii harrastus- kui ka saavutussportlasi

6.5 Vaba aeg

Spordi- ja kultuuriringide kõrval on Setomaa vallas vaba aja veetmise võimalusi üsna vähe. Setomaa valla territooriumil ei ole ametlikku kino, filme saab vaadata Värskas Kultuurikeskuses ja Meremäe teeninduspunktis. Värskas Kuurortravikeskuses toimuvad teisipäeviti ja reedeti peoõhtud, mis on avatud ka vallaelanikele. Pigem on probleemiks vaba aja veetmise võimaluste vähenemine kasutamise, sest inimestel ei olegi vaba aega või veedetakse see kodus pere- ja sõpraringis. Ühiseid tegevusi korraldavad ka külaseltsid.

Vaba aega veedavad Setomaa inimesed meelsasti looduses. Enamus RMK matkaradadest ja puhkekohtadest asub Värskas kandis: Laskevälja rattarada (43 km), Lõunalaagri matkarada (1,8 km), Luige metsamaja, Värskas metsamajad, Lõunalaagri, Poogandi ja Värskas lõkkekohad. Obinitsa lähedal asub Piusa jõe ürgoru matkarada (15 km) ja Mikitamäe kandis Mäe loodusmaja. Setomaa valla hooldada on Õrsava matkarada (5 km), Pikalombi matkarada (4 km või 9 km) ja Värskas tervisespordirada. Looduse ilu saab vaadelda Lüübnitsa ja Meremäe vaatetornides.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Palju mitmekesiseid kultuurisündmusi – kõikidele midagi
- Loodus pakub palju võimalusi kvaliteetaja veetmiseks
- Tihe läbikäimine sugulaste ja kogukonnaga – kirikupühadel, külapäevadel, suursündmustel
- Värskas Kuurortravikeskuses on veekeskus

Probleemid

- Vaba aja veetmine on liigselt kolinud internetti ja sotsiaalmeediasse
- Noori ja täiskasvanuid on keeruline kaasata vaba aja võimalusi looma ja kasutama
- Enamik vaba aja veetmise võimalusi on koondunud Värskasse
- Teater ja kino asuvad kaugel
- Sotsiaalse suhtlemise kohtade vähesus (kohvikud-restaurantid)

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa vallas on mitmekesised vaba aja veetmise võimalused, mis vastavad võimalikult paljude huvigruppide ootustele.	
<ul style="list-style-type: none">• Elanike rahulolu kasv vaba aja veetmise võimaluste osas (rahuloluküsitlus)• Elanike aktiivsuse kasv vaba aja veetmise võimaluste kasutamisel• Uute vaba aja veetmise võimaluste arv	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Parem sotsiaalne infrastruktuur vaba aja sisustamiseks ja kogukondade koostöök.	<ul style="list-style-type: none">• Aktiivses kasutuses olevate külamajade, külaplatside ja piirkondlike seltsimajade arv ja külastatavus on kasvanud• Õhtusel ajal on avatud uusi kohvikuid-restaurantid, mis on kohalike hulgas populaarsed

Mitmekülgused võimalused looduses ja värskes õhus liikumiseks.

- Matka-, tervisespordi- ja loodusõpperadade arv on kasvanud
- Olemasolevad rajad on heas seisukorras
- Kergliiklusteede kilomeetrite arv

Tegevused

- Valla matkaradade korrastamine ja selge tähistamine
- Vallaruumi kujundamine noorte vaba aja veetmise võimaluste parandamiseks (istumiskohad, nutikad ruumilahendused)
- Atraktiivsete haljasalade rajamine kogukonnakeskustesse, kus oleks tegevust nii väikelapsele, noorele kui täiskasvanule (turvalised mänguväljakud, väljõusaalid)
- Soodustada kogukonna kooskäimiskohtade tekkimist (külamajad, külaplatsid, seltsimajad, õhtusel ajal avatud kohvikud-restoranid)
- Mikitamäe terviseradade ja virgestusala planeerimine ja rajamine
- Mikitamäe keskus oleva uue veekogu väljaarendamine kogukonna puhkealaks ja ujumiskohaks

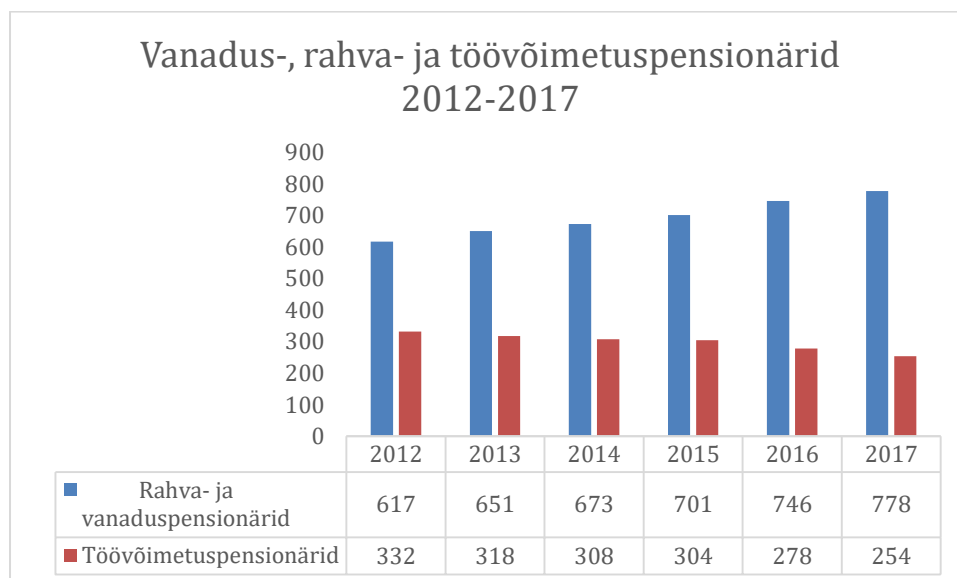
7. Sotsiaalvaldkond

7.1 Sotsiaalhoolekanne

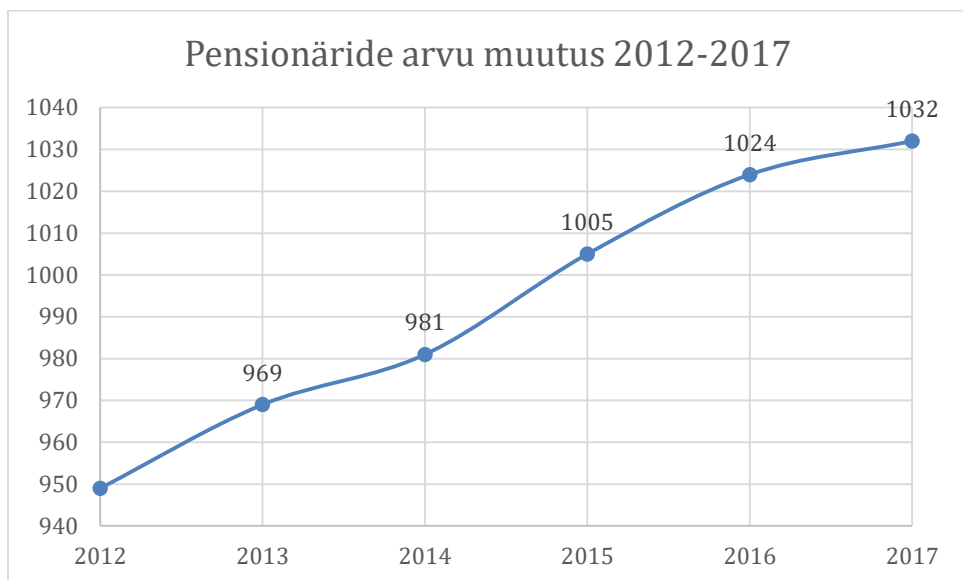
Setomaa valla elanikkonnast on märkimisväärselt suur osakaal eakatel ja puuetega inimestel. Seega on valla poolt korraldataval sotsiaalhoolekandel väga oluline roll valla elanike elamisväärse elukeskkonna kujundamisel.

Rahva- ja vanaduspensionäre on vallas 778 (10.06.2018 seisuga), töövõimetuspensionäre on 254. Kokku on vallas seega 1032 pensionäri. Rahvastiku vananemise käigus on pensionäride arv viimastel aastatel järjest kasvanud, ehkki töövõimetuspensionäride arv langeb tasapisi.

Joonis 13. Vanadus-, rahva- ja töövõimetuspensionärid aastatel 2012–2017 Setomaa valla piires.

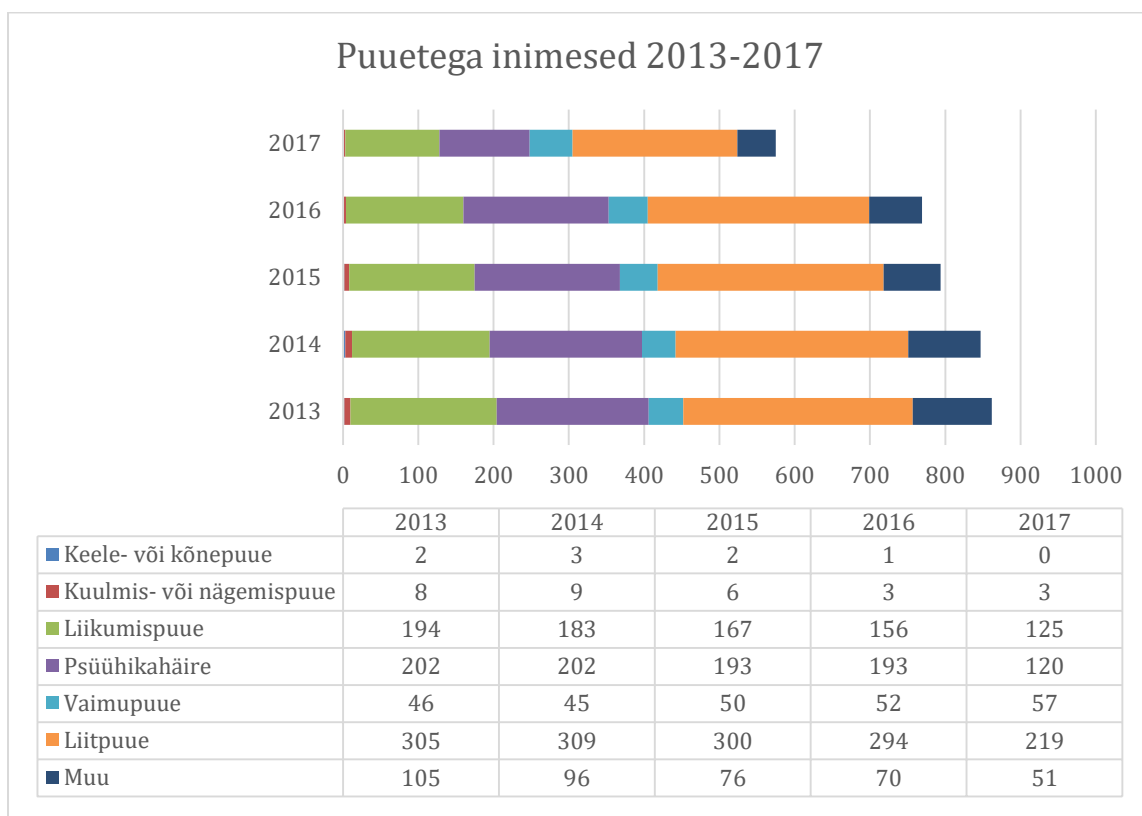
Joonis 14. Pensionäride arvu muutus aastatel 2012–2017 Setomaa valla piires.

Oluline on tähelepanu pöörata kõige haavatavamale pensionäride grupile ehk üksi elavatele vanaduspensionäridele. Neid on vallas 10.06.2018 seisuga kokku 255 ja oluline on, et sotsiaalosakond neid märkaks ja toetaks.

Puuetega inimesi on vallas 10.06.2018 seisuga kokku 575. Puuetega inimeste hulga muutusi kajastab joonis 15. Ehkki puuetega inimeste arv langeb pidevalt ja suur langus on toimunud 2016. ja 2017. aasta vahel, ei saa eeldada, et puuetega inimeste tegelik arv väheneks, vaid pigem on tegemist puude määramise meetodika muudatustega 2016. aastal (allikas: Sotsiaalkindlustusamet).

Joonis 15. Puuetega inimeste arvu muutus aastatel 2013–2017 Setomaa valla piires.

Setomaa vallas on olemas sotsiaaltöötajate võrgustik: sotsiaalosakonna juhataja, kolm sotsiaaltööspetsialisti valla teeninduspunktides (Mikitamäel, Meremäel ja Värskas) ning viis avahooldustöötajat – kolm täiskohaga avahooldustöötajat ja kaks 0,5 kohaga avahooldustöötajat. Avahooldustöötajad jagunevad piirkondlikult järgmiselt: 2 inimest Meremäel, 1 inimene Mikitamäel ja 2 inimest Värskas. Lisaks töötab vallas lastekaitsespetsialist ning üks sotsiaalpedagoog kõigi valla haridusasutuste peale kokku. Sotsiaalosakonnal on sõiduvahendid avahooldus- ja transporditeenuse osutamiseks: Värskas 2 elektriauto ja 1 tavaline sõiduauto, Mikitamäel 1 elektriauto ja 1 tavaline sõiduauto, Meremäel 1 elektriauto ja 2 tavalist sõiduauto.

Sotsiaalteenused

Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmist korraldatakse Setomaa Vallavolikogu 27.12.2017 määruse nr 9 “Sotsiaalhoolekandeline abi andmise kord” alusel. Teenuste korraldamise eest vastutab Setomaa Vallavalitsus.

Tabel 15. Setomaa vallas korraldatavad sotsiaalteenused.

Vallavalitsuse teenused	Sisseostetud teenused
Koduteenus	Tugiisiku teenus täiskasvanule
Väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus	Isikliku abistaja teenus
Tugiisiku teenus lastele	Turvakodu teenus
Täisealisele hoolduse seadmine	Varjupaiga teenus
Eluruumi tagamine	Sotsiaaltransporditeenus
Täiendavad vajaduspõhised teenused	Võlanõustamise teenus
Saatja teenus koos transpordiga	Lapsehoiu teenus
	Asendushooldusteenus
	Järelhooldusteenus
	Sotsiaalteenused raske ja sügava puudega lastele
	Vajaduspõhised sotsiaalteenused

Täisealise isiku hooldus on 2018. aastal seatud 107 täisealisele isikule.

Varjupaigateenuse osutamisel on vallal järgnevad kokkulepped: koostööleping Nõõrimaa Tugikoduga, suuline koostöökokkulepe Võrumaa Naiste Tugikeskusega.

Turvakoduteenuse osas on vallal järgnevad kokkulepped: koostöökokkulepe Tartu Laste Turvakodu ja Põlva Haigla turvatoaga, suuline koostöökokkulepe Lõuna-Eesti Haigla turvatoaga.

Sotsiaaltransporditeenust osutavad Setomaa valla piirkonnas järgmised ettevõtted ja asutused: invatransporditeenus – Hevaro OÜ, Antsu Takso OÜ, AS Lõuna-Eesti Haigla transport, MTÜ Võru Ratastooliklubi.

Võlanõustamisteenust osutab Sotsiaalkindlustusamet ja Nöörimaa Tugikodu.

Tugiisikuteenust osutab MTÜ Lõuna-Eesti Erihoolekandeteenuste Keskus, samuti Sotsiaalkindlustusamet ja valla töötajad. 2018. aasta seisuga saab tugiisikuteenust 2 lastealast, 2 koolilast, 3 täisealist. Psühholoogi perenõustamist saab hetkel 2 perekonda, pereteraapiat 2 perekonda.

Lisaks saavad mitmed puuetega inimesed erinevaid erihoolekandeteenuseid, nt eestkosteteenus, hingehoiuteenus, leinanõustamine jne. Vallavalitsus korraldab ka asendushooldusteenust, järelhooldusteenust, lapsehoiuteenust jm sotsiaalteenuseid raske ja sügava puudega lastele.

Vallas on kolm hooldekodu, mis pakuvad ööpäevaringset hooldusteenust ehk väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust (tabel 16).

Tabel 16. Setomaa valla hooldekodud.

Asukoht	Kohti/hooldatavaid/järjekorras	Töökohti/töötajaid	Lisainfo
Mikitamäe hooldekodu	27/27/3	9,25/10	Valla allasutus, ööpäevaringne hooldusteenus täisealistele, 1-, 2- ja 3-kohalised toad, saun, vallavalitsuse poolt pakutud vajaduspõhise teenusena pesupesemine Mikitamäe teeninduspunktis.
Meremäe hooldekodu	17/17/0	5/6	Valla allasutus, üldhooldusteenus täisealistele isikutele.
OÜ Värska Südamekodu	50/46/0	17/14	Eraettevõtte Saatses, pesupesemine, saun, vabaajakeskus, raamatukogu.

Lisaks valla territooriumil asuvatele hooldekodudele kasutavad valla elanikud hooldekoduteenust ka Vastseliina hooldekodus, Ristipalo hooldekodus, EELK Räpina Miikaeli Koguduse hooldekodus, Räpina Haigla hooldusosakonnas ja mujal.

Sotsiaaltoetused

Setomaa valla sotsiaaltoetused on üles loetletud Setomaa Vallavolikogu 27.12.2017 määruses nr 9 "Sotsiaalhoolekandeline abi andmise kord" ning need jagunevad sissetulekust sõltuvateks ja sõltumatuteks toetusteks:

Sissetulekust sõltumatud toetused

- 1) sünnitoetus
- 2) esimesse klassi astuja toetus
- 3) jõulutoetus
- 4) matusetootus
- 5) prillitoetus
- 6) hooldajatoetus puudega lapse hooldajale
- 7) hooldajatoetus täisealise isiku hooldajale

Sissetulekust sõltuvad toetused

- 1) ühekordne sotsiaaltoetus
- 2) erakorraline sotsiaaltoetus
- 3) toimetulekutoetus.

Toimetulekutoetust taotleb 59 peret 146 leibkonnaliikmega, kellest 46 on lapsed (15.05.2018 seisuga, allikas STAR statistika). Seega võib öelda, et ligi poolsada last elab Setomaal suures vaesusriskis.

Tabel 17. Toimetulekutoetustele kulunud summad Setomaa valla piirides 2010–2017 (eurodes).

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
57 136	89 861	63 731	66 955	65 067	71 723	110 604	106 133

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Hästi organiseeritud avahooldus ja toimiv sotsiaalosakonnaspetsialistide võrgustik
- Teenused on eri piirkondades teeninduspunktide kaudu kättesaadavad
- Olemas on nii valla kui ka eraettevõtjate poolt majandatud kohalikud hooldekodud
- Rehabilitatsiooni pakkuva asutuse (Väraska Kuurortravikeskus) olemasolu piirkonnas

Probleemid

- Setomaa valla elanikkonnas on suur vanaduspensionäride ja puuetega inimeste osakaal
- Puuetega inimeste eluruumid vajavad kohandamist
- Sotsiaalosakonna autod vananevad, mis toob kaasa suured remondikulud
- Puuetega inimestele on vähe tegevusvõimalusi
- Hooldekodude seisukord on kehv
- Tugiisikute puudus lastele ja raskustes peredele
- Piirkonnas puuduvad sõltuvushäiretega inimestele rehabilitatsiooniteenused
- Munitsipaaleluruumide vähesus ning halb olukord
- Liikumispuudega abivajajad ei pääse teeninduspunkti jt valla asutustesse
- Vallavalitsusel puudub info kõigi abivajajate kohta

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa valla elanikele on tagatud sotsiaalne kaitse, mis annab kindlustunde tuleviku suhtes ja võimaluse elada inimväärselt kogu elu.	
<ul style="list-style-type: none"> • Rahuloluküsitluse hinnang sotsiaalhoolekande valdkonnale 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Iga abivajaja on märgatud ning talle pakutakse kiiret ja kvaliteetset tuge, infot ja suunamist.	<ul style="list-style-type: none"> • Abivajajate pöördumiste arv ja oma murele lahenduse saanute %
Munitsipaaleluruumid on heas korras ja seal on võimalik abivajajatele elamispinda pakkuda.	<ul style="list-style-type: none"> • Renoveeritud munitsipaaleluruumide arv
Liikumispuudega abivajaja pääseb teenuseni.	<ul style="list-style-type: none"> • Juurdepääsetavus valla asutustesse on tagatud
Abivajaja saab tänu heale koduteenusele ja kohandatud kodukeskkonnale elada võimalikult kaua kodus.	<ul style="list-style-type: none"> • Kodus ise hakkama saavate vanurite proportsioon

Sotsiaaltöötajad on motiveeritud ja kvalifitseeritud.

- Sotsiaaltöötajate kaadrivoolavus ei ole suurem kui 15%
- 100% valla sotsiaaltöötajatest on erialase haridusega

Tegevused

- Rajada kaldteed ja juurdepääsud ratastooliga liikujatele kõikidesse teeninduspunktidest ja perearsti juurde
- Korraldada jätkuvalt transporti ja saatjateenust ning uuendada vastavalt vajadusele masinaparki
- Korrastada munitsipaaleluruume igas piirkonnas
- Korraldada puudega inimeste eluruumide füüsilist kohandamist
- Rajada Mikitamäe hooldekodu juurdeehitus, uuendada inventari ja sisustust
- Laiendada Meremäe hooldekodu parkimisala ja tagada kiirabi juurdepääs
- Rajada Saatse endisele spordiväljakule eakate puhkeala

7.2 Lastekaitse

Vallas on **lastekaitsespetsialist**, kelle ülesannete hulka kuulub ennetustöö, laste ja perede informeerimine erinevatest tugiteenustest ja toetustest, erivajadustega laste ja perede andmekogu pidamine, laste õiguste ja huvide esindamine, asendushoolduste korraldamine ning järelevalve selle üle. Vallas on 22 puudega last (2016. aasta seisuga, allikas STAR statistika). Psühholoogi perenõustamist saab hetkel 2 perekonda, pereteraapiat 2 perekonda.

Vallas töötab täiskohaga **sotsiaalpedagoog**, kes jagab oma tööpäevi valla kõigi haridusasutuste vahel. Sotsiaalpedagoogi ülesandeks on luua lapsi ja noori toetav võrgustik koostöös koolitöötajate, sotsiaaltöötajate, noorsoopolitsei ja meditsiinasutustega ning noorsoo-institutsioonidega. Suuremat tähelepanu vajab noorte nõustamisteenuste valdkond: aasta aastalt on rohkem käitumishäirete ja õpiraskustega õpilasi, sõltuvusainete (alkohol, sigaretid) tarbimine saab alguse üha nooremas eas, pikaajaline töötus ning tervistkahjustav käitumine on sellega tihedalt seotud (allikas: Mikitamäe, Meremäe ja Värskä valla terviseprofiilid). Valla koolides puuduvad koolipsühholoogid. Probleemiks on riskiperede vanemate vähene motiveeritus oma probleemidega tegeleda ning puudulikud vanemlikud oskused. Vajadus on täiendavate tugiisikute järele ning laste ja noorte sõltuvusprobleemide nõustaja järele. Valla sotsiaalpedagoog on alates 2016. aastast korraldanud koolituse vanemlike oskuste parandamiseks – pikem Gordoni perekooli programm, vanemate stressijuhtimine jt.

Värskä ja Mikitamäe lasteaiad on liitunud programmiga **Kiusamisest vabaks!** Värskä Gümnaasium liitus 2017. a programmiga **Kiusamisvaba Kool (KiVa)**, mis aitab tõenduspõhiste uuringute järgi vähendada koolikiusamist. Koolis moodustati 4-liikmeline KiVa-meeskond, kes üleskerkivate kiusamisjuhtumitega vastavalt KiVa metoodikale tegelevad. Iga õppeaasta lõpus toimub anonüümne õpilasküsitlus, mille põhjal saab hinnata KiVa programmi mõju ja tulemuslikkust. Plaanis on programm integreerida kooli igapäevaellu pikemaajaliselt.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Värskas piirkonnas on kogemused võrgustikutöö korraldamiseks probleemsete noortega
- Väiksem elanike arv võimaldab individuaalsemat tegelemist – kogukond märkab ja teavitab abivajavast lapsest
- Kiusamisvastased programmid Värskas koolis ning Värskas ja Mikitamäe lasteaedades

Probleemid

- Puuduvad teenused erivajadustega lapse vanemate toetamiseks
- Raskustes perekonnad ei tunnista oma probleemi ja ei osale tugiprogrammides
- Tugiisikute puudus
- Erivajadustega lasteaialaste arv kasvab

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa vald toetab positiivset vanemlust ja pakub vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid.	
<ul style="list-style-type: none">• Abisaajate arv ja tagasiside• Vallas sünnib rohkem lapsi	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Vallas on olemas toimivad ja aktiivselt kasutatavad tugiteenused peredele.	<ul style="list-style-type: none">• Laste ja noorte käitumisprobleemide arvu langus• Vanemlike oskuste edendamise koolituste ja osalejate arv• Erivajadustega ja käitumisprobleemidega laste vanemate osalemine tugiteenustes on tõusnud (baastase 2, sihttase 10)

Tegevused

- Vald pakub või toetab peredele suunatud teenuseid – peretugiisik, pereteraapia, psühholoogiteenus
- Vallas rakendatakse lapsevanematele suunatud tõenduspõhiseid tugiprogramme
- Kõikides Setomaa koolides ja lasteaedades rakendatakse kiusamisest vabanemise programme – KiVa, VePa (Veelgi Parem Käitumine) jms
- Valla koolides on olemas koolipsühholoogi teenus

7.3 Tervishoid

Esmatasandi tervishoiuteenus ehk perearsti vastuvõtt toimub Meremäel, Mikitamäel, Obinitsas ja Värskas. Pereõe vastuvõtt toimub Mikitamäel ja Värskas. Perearsti vastuvõttudel on võimalik teha lihtsamaid analüüse. Perearsti ruumid on enamasti keskmises kuni heas seisukorras, kuid puuduvad liikumiskõlpsustega inimestele vajalikud kaldteed. Apteek on olemas ainult Värskas, see on avatud kolmel päeval nädalas. Hambaarstiteenus vallas puudub. Lähimad võimalused eriarstiabi jaoks on Rāpinas, Vastseliinas, Põlvas ja Võrus.

Värskas tegutseb Kagu-Eesti ainuke kuurortravikeskus, kus osutatakse rehabilitatsiooniteenust. Kuurortravikeskuse juurde kuulub veekeskus koos jõusaaliga, milles pakutavad teenused võimaldavad piirkonna elanikel siduda vaba aja veetmist terviseedendusega.

Setomaa vallas edendatakse tervislikke eluviise ja spordielu – eriti Värskas piirkonnas on investeeritud terviseradadesse ja sportimisvõimalustesse õues. Täpsemalt saab spordirajatiste kohta lugeda spordivaldkonna peatükist. Terviseedenduse seisukohast on oluline, et piirkondades toimivaid häid praktikaid rakendataks ka ülejäänud kohtades, kus on spordi- ja liikumisrajatisi vähem.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Perearst ja pereõde valla igas piirkonnas
- Värskas Kuurortravikeskuse teenused pakuvad palju tervist edendavaid lisavõimalusi
- Aktiivsed tervisespordi eestvedajad vallas
- Päästeteenistuse Värskas tugikomando olemasolu

Probleemid

- Valla eri piirkondades on teenuste kättesaadavus erinev (apteek vaid Värskas)
- Hambaravi teenuste puudumine vallas
- Perearsti kabinetidesse puudub ligipääs liikumisraskustega inimestel
- Paljudes kodudes katkised küttekolded ja vananenud elektrijuhtmed

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa valla elanikud on tervislike eluviisidega ning nende hea tervis kestab kõrge elueani.	
<ul style="list-style-type: none"> • Rahuloluküsitluse hinnang enda tervisele, tervishoiu valdkonnale ning tugiteenustele (vähemalt 4 palli 5-pallisüsteemis) • Piirkonnas on kvaliteetsed ja kättesaadavad terviseteenused (sh perearsti ja hambaravi teenus ning tervist toetavad ja haigusi ennetavad protseduurid) 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Esmatasandi arstiabi on kõigis valla piirkondades kättesaadav.	<ul style="list-style-type: none"> • Valla kodanikud pääsevad mõistliku aja jooksul oma kodupiirkonnas perearstile
Perearsti ja pereõde koduviisi teenus on kättesaadav.	<ul style="list-style-type: none"> • Koduviisiidid vastavad elanike vajadustele
Tervislike eluviiside populaarsuse kasv.	<ul style="list-style-type: none"> • Liikumisüritustest osavõtjate arvu kasv

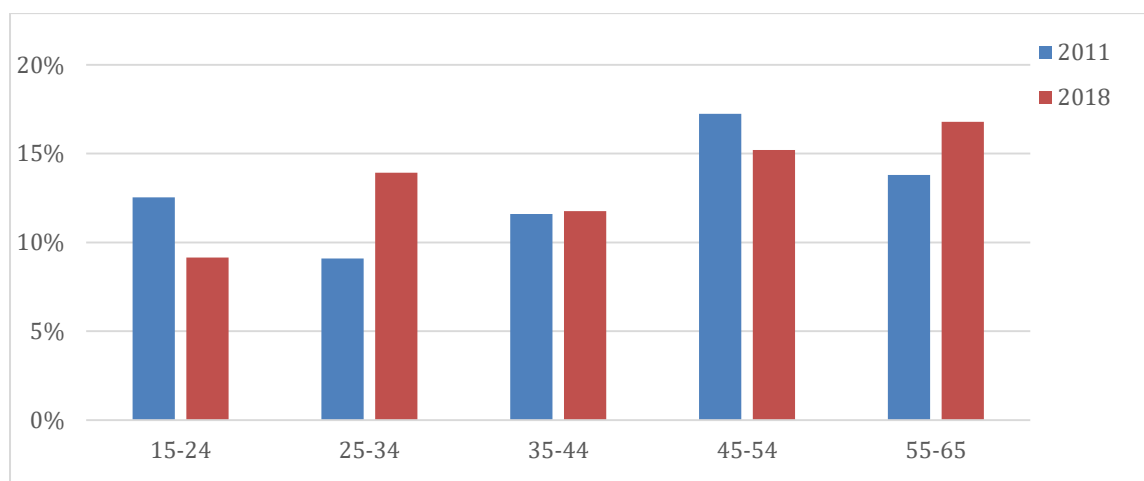
Tegevused

- Rajada liikumisraskustega inimeste ligipääsud
- Tuua valda hambaarsti teenus – selle jaoks seada korda vastavad ruumid
- Säilitada vallas perearsti, pereõde ja apteegiteenus – motiveerida tasuta ruumidega
- Pakkuda koolides ja lasteaedades kohalikku, tervislikku ja mahedat toitu
- Viia läbi tervisliku toitumise alaseid koolitusi
- Väärtustada vallavalitsuse ja allasutuste töötajaid läbi terviseedenduse
- Toetada Värskas Veekeskuse külalistust valla kaugemate piirkondade elanikele
- Osaleda tuleohutusprogrammis “500 kodu korda”

7.4 Tööhõive ja tööturuteenuste kättesaadavus

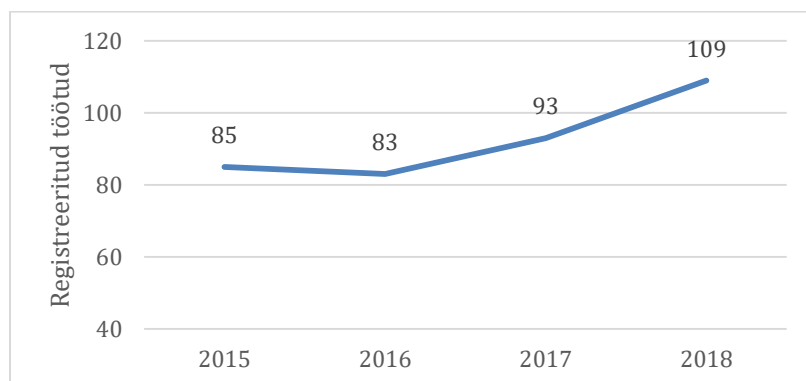
2011. aastal oli Setomaal 64 protsenti elanikest tööealised (15–65-aastased), 2018. aastal on tööealiste osakaal tõusnud 67 protsendini. Samas näitab täpsem vanuseline jaotus (joonis 16), et suhteliselt suur on vanemaeliste töötajate osakaal ja nooremate tööealiste osakaal on 2018. aastaks vähenenud. 2011. a oli 55–65-aastaste elanike osakaal kõigist elanikest alla 14%, 2018. a on nende osakaal tõusnud üle 16%. Nemad ilmselt lahkuvad järgmisel kümnendil tööturult. Samas 15–24-aastaste osakaal, kes on oma tööelu alustamas, oli 2011. a üle 12%, 2018. a on nende osakaal vaid 9%, laste osakaal on veelgi väiksem.

Joonis 16. Tööealiste osakaal kogurahvastikust ja jaotumine vanusegruppide kaupa haldusreformi eelselt Meremäe, Mikitamäe ja Värskas vallas kokku 2011. a ja Setomaa vallas 2018. a 01. jaanuari seisuga. Allikas: Statistikaamet.

2018. a jaanuaris oli Setomaa vallas 109 ametlikult registreeritud töötut. Jooniselt 17 on näha, et töötute arv on 2017.–2018. aastal kasvanud.

Joonis 17. Registreeritud töötud haldusreformi eelselt Meremäe, Mikitamäe ja Värskas vallas kokku aastatel 2015–2017 ning Setomaa vallas 2018. a jaanuari seisuga. Allikas: Statistikaamet.

Tabelist 18 on näha, et vaadeldaval perioodil oli töötute meeste hulk naistest suurem, samas registreeritud töötutena arvel olevate naiste hulk on pidevalt kasvanud. 2018. a jaanuaris oli töötuna arvel 59 meest ja 50 naist. Täpsem vanuseline jaotus on näha all olevas tabelis.

Tabel 18. Meremäe, Mikitamäe ja Värskala valdade 2015.–2017. a ja Setomaa valla 2018. a registreeritud töötud jaanuaris soo ja vanuserühmade järgi. Allikas: Statistikaamet.

	2015		2016		2017		2018	
	Mehed	Naised	Mehed	Naised	Mehed	Naised	Mehed	Naised
Vanuserühmad kokku	56	29	42	41	56	37	59	50
16–24	4	4	3	2	7	5	5	4
25–54	34	21	26	33	35	25	36	33
55 ja vanemad	18	4	13	6	14	7	18	13

Tööturuteenuseid vahendab Setomaa vallas **Eesti Töötukassa Võrumaa osakond**. Kuna haldusreformiga muutus osal vallast ka Töötukassa osakond, siis langeb valla ametnikele esialgu suurem kohustus vahendada ja teavitada ning vajadusel toetada töötuid transpordiga Võrru jms. Vald saab pöörduda Töötukassa poole, et planeerida koostöös piirkonna töötute aktiveerimise teenusmeetmeid (tööharjutus, tööklubi, motivatsiooniklubi jne). Vallal on senisest suurem roll täita näiteks ainuüksi sellega, et inimesed, kes teenusele on suunatud, sinna ka jõuaksid (nt sotsiaaltranspordi abi jne). Töötukassa pakub ka mobiilset nõustamisteenust, ehk MOBI, mis tuleb kohaliku omavalitsuse kutsel kohale maakondade kaugematesse kohtadesse ning paikadesse, kus tööpuudus on kõige suurem. Küllaltki aktiivselt on Setomaal taotletud Töötukassa ettevõtluse alustamise toetust. Tabelist 19 nähtub, et ehkki ettevõtluse alustamise toetusi on Setomaa valla piirides taotletud päris palju, võiks taotluste rahuldamise protsent olla kõrgem. Selleks võiks korraldada näites äriplaanide koostamise koolitusi, nõustamist, koostööd Töötukassaga jne. Teisalt on Setomaa valla inimeste ettevõtlusaktiivsus kõrgem kui piirkonnas üldiselt ning ka ettevõtlustoetuse taotluste rahastamise protsent (44%) on parem kui Võru maakonnas (37%) ja Põlva maakonnas keskmiselt (30%).

Tabel 19. Setomaa vallas elavate inimeste poolt esitatud ettevõtluse alustamise toetuse taotlemiseks esitatud avalduste ning positiivsete otsuste arv perioodil 2010.–2017. a võrrelduna Põlva ja Võru maakondade samade andmetega.

Nõuetekohase taotluse esitamise aasta		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Kokku
Setomaa	Ettevõtluse alustamise toetuse taotluste arv	8	1	6	8	2	1	3	7	36
	Rahuldatud taotluste arv	0	0	4	6	1	1	2	2	16
Võrumaa	Ettevõtluse alustamise toetuse taotluste arv	36	29	36	49	44	54	38	62	348
	Rahuldatud taotluste arv	11	13	18	16	13	18	16	24	129
Põlvamaa	Ettevõtluse alustamise toetuse taotluste arv	64	36	50	39	47	30	32	38	336
	Rahuldatud taotluste arv	23	14	23	10	8	11	16	21	126

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Valla on kaks suurettevõtet (Värskas Sanatoorium ja AS Värskas Vesi)
- Vallas on aktiivne mikroettevõtlus
- Ettevõtlusega alustamise toetusi taotletakse aktiivselt

Probleemid

- Eesti ning Võru maakonna keskmisega võrreldes madalam palgatase
- Ühistranspordi korraldus ei võimalda kodust kaugemal tööl käia
- Palju pikaajalisi töötuid
- Ettevõtlusega alustamise toetuse saamise protsent on küll kõrgem maakonna keskmisest, aga jääb ikkagi alla 50%
- Elamispindade nappus (Värskas) ja mitterahuldav seisukord (Obinitsa) potentsiaalse mujalt tuleva tööjõu majutamiseks

STRATEEGILINE EESMÄRK
Vallas on kõrge tööhõive määr ning konkurentsivõimelised sissetulekud.
<ul style="list-style-type: none">• Tööhõive näitajate kasv vallas• Valla keskmised palgad on samal tasemel maakonna keskmiste palkadega vastavates sektorites• Töökohtade arvu tõus• Vähenenud töövõimega inimeste hõivatuse kasv

Tegevused

- Koostöös ettevõtete ja töötukassaga pakkuda kohalikele töötutele tugiteenuseid
- Motiveerida ettevõtteid looma praktikavõimalusi, et tuua piirkonda tööjõudu
- Korrastada munitsipaal kortereid ning luua koostöös ettevõtjatega ametikortereid
- Koostöös Kagu Ühistranspordikeskusega korraldada töö- ja elukoha vahelist ühistransporti efektiivsemalt
- Valmisolek veel mõne suurettevõtte tulekuks – kaardistada selgelt valla võimalused
- Toetada ja suunata kõrge kvaliteediga interneti jõudmist valla elanikeni – teha koostööd ELASA-ga lairibaühenduse “viimase miili” jõudmiseks elanikeni

8. Haridus

8.1 Üldharidus

„Setomaa arengukava 2015–2025“ haridusvaldkonna peatükk toob esile, et olulised hariduseesmärgid on parandada hea hariduse kättesaadavust Setomaa piirides kõikides kooliastmetes ning hoida lasteaialaste ja kooliõpilaste arvu stabiilsena või kasvavana. Arvestades, et Setomaa ettevõtlusstrateegia väitel on Setomaa elanike haridustase madalam kui Eestis keskmiselt (“Setomaa ühtne ettevõtlusstrateegia 2014–2020”), on hea hariduse kättesaadavus vallas väga oluline ning selle nimel on tehtud palju tööd.

Setomaa vallas on olemas **haridusasutused** kõikide üldhariduse astmete jaoks lasteaiast gümnaasiumini. Lasteaiad asuvad Obinitsas, Meremäel, Mikitamäel ja Värskas ning 2017/2018. õppeaastal õpib Setomaa lasteaedades kokku 90 last. Setomaa valla koolid asuvad Meremäel, Mikitamäel ja Värskas ning 2017/2018. õppeaastal õpib neis kokku 180 last. Meremäe-Obinitsa, Mikitamäe ja Värskas moodustavad Setomaal kohalikud hariduskeskused – laps saab koos samade kaaslastega haridust omandada sõimerühmast põhikooli lõpuni. Luhamaa nurga lapsed käivad naabervaldades asuvates koolides peamiselt Vastseliina ja Võru suunas ning Luhamaa laste koolitee valikul saab enamasti määravaks vanemate töökoha asukoht.

Nagu pea kõikjal mujal maapiirkondades on ka Setomaa vallas hariduselu korraldamisel üks olulisemaid väljakutseid **laste arvu kahanemine**. Alljärgnevalt on toodud laste arvu muutused valla haridusasutustes aastate lõikes ning prognoosid kuni aastani 2021.

Tabel 20. Laste arv valla haridusasutustes läbi aastate. Tärniga on märgitud prognoosandmed.

	Obinitsa Lasteaed	Meremäe Lasteaed	Meremäe Kool	Mikitamäe Lasteaed	Mikitamäe Kool	Värskas Lasteaed	Värskas Gümnaasium
2010/2011	14	17	49	18	48	31	148
2011/2012	18	21	43	18	47	35	131
2012/2013	18	17	49	19	39	37	125
2013/2014	12	18	50	20	35	38	129
2014/2015	11	13	43	19	32	47	129
2015/2016	10	18	41	15	35	52	124
2016/2017	9	14	37	16	37	52	108
2017/2018	8	16	33	16	40	50	107
2018/2019*	6*	15*	35*	16*	41*	46*	107*
2019/2020*	6*	13*	34*	12*	39*	40*	106*

2018. a juunikuu seisuga on vallas registreeritud 254 kooliealist last, kes on sündinud aastatel 2000–2010. Valla koolides käib neist 171 last – ülejäänud lapsed on kas koolitee lõpetanud, liikunud kutseharidusasutustesse või käivad teiste omavalitsuste koolides. Mõned lapsed on valda küll registreeritud, kuid ei ela siin (nt on valda registreeritud mõned Petseri koolides käivad lapsed). Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel käib 2018. aasta seisuga teiste omavalitsuste lapsi Setomaa lasteaedades 6 ja koolides 14, samas käib EHISe andmetel teiste omavalitsuste haridusasutustes Setomaa vallast 8 lasteaialast ja 59 õpilast (sh 30 põhikooliõpilast ja 29 gümnaasiumiõpilast). Kui gümnaasiumiosas on mujal õppimine sageli põhjendatud, siis põhikooliastmes tuleks uurida, mis on muudes omavalitsustes õppimise põhjused. (Allikad: EHIS, mai 2018; Setomaa valla 2018. a eelarve seletuskiri.)

Obinitsa Lasteaed asub Obinitsa Külakeskuses 2009. a valminud ruumides ning lasteaia juurde kuulub aiaga piiratud ja nõuetele vastav mänguväljak. Lasteaias käis 2017/2018 kokku 8 last ning lasteaia juures on 4,2 töökohta. Lasteaia juhtimine on alates 01.09.2018 ühine Meremäe Kooliga.

Meremäe Lasteaed asub Meremäel ning jagab ruume Meremäe Kooliga. Lasteaias oli 2017/2018 aastal üks liitühm, kus käis kokku 16 last. Lasteaed on ühise juhtimise all Meremäe Kooliga ning lasteaia juures on 4,17 töökohta.

Meremäe Kool kuulub "Ettevõtlike koolide" võrgustikku ning samuti alustavat õpetajat toetavate koolide võrgustikku. Meremäe Koolis oli 2017/2018. õppeaastal 33 last. Õpilaste arv on aastatel 2010–2017 vähenenud 14 võrra ehk 29%. Meremäe koolis on 15,41 töökohta, neist õpetajaid 8,41 ning abipersonali 7 inimest. Keskmine õpetaja koormus on 0,64 kohta.

Meremäe kool peab oluliseks haridusuuendusi – esimeses kooliastmes mindi kujundavale hindamisele üle alates 2015. aastast. Kooli arengukava sätestab oluliste sihtidena õnnelikud ja oma kodukoha üle uhked noored, aastaringsed sportimisvõimalused ning kujundava hindamise.

Meremäe kooli juurde kuulub 1,4 ha üldpinnaga 2018. a osaliselt renoveeritud staadion, sh tartaankattega 250 m pikkune jooksurada. Staadionil asub ka 2017. a ehitatud skatepark ja 2018. a ehitatud korvpalli- ja võrkpalliväljak ning väljõusaal. Meremäe kooli siseruumid on renoveeritud, renoveerimist vajavad fassaad ja katus. Meremäe vallas puudub võistluste läbiviimiseks nõuetele vastav spordisaal ("Meremäe kooli arengukava 2015–2019").

Mikitamäe lasteaed asub Mikitamäe kooli "väikeses majas" ning on kooliga ühise juhtimise all. Lasteaed kuulub koos Mikitamäe Kooliga tervist edendavate koolide (TEK) võrgustikku. 2017/2018. õppeaastal käis lasteaias 16 last, kohti on vähemalt 20 lapsele. Mikitamäe lasteaias on 3,1 töökohta: 1,1 õpetajakohta ja 2 õpetaja abi kohta. Lasteaia ruumid renoveeriti aastatel 2007–2008. Lasteaia juurde kuulub mänguväljak ning 2016. aastal valminud liiklusväljak. Mikitamäe lasteaia fassaad vajab uuendamist.

Mikitamäe Kool kuulub "Ettevõtlike koolide" võrgustikku ning tervist edendavate koolide võrgustikku. Mikitamäe Koolis õppis 2017/2018. õppeaastal 40 last. Õpilaste arv on aastatel 2010–2017 vähenenud 7 võrra ehk 15%. Õpetajate arv 2017/2018. õppeaastal oli 14 ning abipersonali 6 inimest. Õpetajate ametikohti on 7,1, õpetaja koormus on keskmiselt 0,5 kohta.

Koolil on kaks õppehoonet (peamaja ja väike maja) ning abihooned. Peahoones asuvad lisaks klassiruumidele ka kooli raamatukogu ja olmeruumid. Väikeses majas asuvad lasteaia ruumid, tööõpetuse ja käsitööklassid, kooli söökla ja olmeruumid. Kooli territoorium on 4,98 ha, sh staadion. Kooli territooriumil asuv park ja kooli ümbritsev mets võimaldavad läbi viia praktilisi tunde loodusainetes ("Mikitamäe kooli arengukava 2016–2019").

Mikitamäe Kooli töökorralduses pannakse rõhku paindlikkusele ja püütakse võimalusel arvestada kõikide laste ja lastevanemate huve. Mikitamäe koolil on tegus hoolekogu. Kooli suuna ja õppekavade kujundamisel peetakse oluliseks omakultuuri õpetamist ning eelkutseõpetuse arendamist. Koolis on toimivad õpilasfirmad. Kaugemal elavate õpilaste jaoks on kooli ja koju jõudmiseks sisse seatud koolibussiringid. Töötab pikapäevarühm, kus toetatakse õpilasi koduste ülesannete täitmisel ja suunatakse õpilasi tegelema huvitegevusega. Mikitamäe kooli suurimad tugevused on helged ja lapsesõbralikud ruumid, ühtne ja kokkuhoidev koolipere ning paindlikkus ja suutlikkus minna kaasa haridusuuendustega. Jätakuvalt on vajalikud investeeringud õpikeskkonna parandamiseks – klassiruumide ning koolihoone renoveerimisse ("Mikitamäe valla arengukava 2014–2020").

Värskas lasteaias on 2017/2018. õppeaastal avatud 3 rühma (sh sõimerühm). Õppeaasta keskmine laste arv on 50 (laste arv varieerub aasta lõikes, nt 01.09.2017 oli nimekirjas 44 last, 22.05.2018 seisuga 55 last). Lasteaia personal koosneb 2017/2018. õppeaastal 12,75 töökohast: pedagoogiline personal

6,75 ametikohta (5 lasteaiaõpetaja, 0,25 muusikaõpetaja, 0,25 liikumisõpetaja, 0,25 logopeedi, 1 direktori ametikoht) ja mittepädagoogiline personal 6 ametikohta (4 õpetaja abi, 1 koka, 1 majandusjuhataja ametikoht).

Lasteaed kuulub tervist edendavate lasteaedade (TEL) võrgustikku. Tähtsustatakse koduloolist üldõpet, seto keele ja pärimuskultuuri õpet, looduse otsest tunnetamist, laste kehalist aktiivsust ja tervislikku toitu. Lasteaia tugevused on looduslikult kaunis lähiümbrus, arendav õueala, õppe- ja kasvatustöö väikestes rühmades ning avarates ja esteetilistes ruumides tasapisi uuenevate õppe- ning mänguvahenditega (Värskas Lasteaed, portaal HaridusSilm.ee, "Värskas valla arengukava 2016–2024").

Värskas Gümnaasium on Setomaa ainuke gümnaasium, kus 2017/2018. õppeaastal õppis kokku 107 last, sh põhikooli osas 82 õpilast ja gümnaasiumi osas 25 õpilast. Värskas Gümnaasiumis on haridusstatistika keskkonna HaridusSILM andmetel 23 õpetajat 16 ametikohal, mis teeb õpetaja keskmiseks koormuseks 0,66 kohta. Abipersonali on 8,5 kohta koos raamatukoguhoidja ja sekretäriaga. Õpilaste vähesuse tõttu toimuvad osades ainetes grupitunnid, sellest tulenevalt ei saa õpetajatele täiskoormust pakkuda. Värskas Gümnaasiumi õpilaste arv on aastatel 2010–2017 vähenenud kokku 41 õpilase võrra ehk 28%. Positiivse tendentsina on just viimastel aastatel suuremad lasteaia lennud, mis lubavad loota, et edaspidi langeb kooli õpilaste arv vähem. Rahvastikuprognoside järgi on aga järgmine sünnitusikka jõudev vanusegrupp oluliselt väiksem, mis võib tuua kaasa ka laste arvu uue vähenemise.

Värskas Gümnaasium kuulub "Ettevõtlike koolide" võrgustikku ja tervist edendavate koolide võrgustikku ning koolis rakendatakse KiVa (Kiusamisest Vabaks) programmi. Värskas Gümnaasium peab enda üheks ülesandeks seto kultuuri hoidmist ning piirkonna kultuuri ja keele eripära arvestamine leiab kajastust ka õppekavas. Kooli tugevuseks on mitmekülgne tunniväline tegevus, mis toetab õpilaste õppe- ja huvitegevust (ringid, õppekäigud). Kool panustab palju eelkutsõpetuse arendamise läbi karjäärinõustamise ning õppekavas on teooria seostatud praktilise tegevusega. Värskas Gümnaasiumis on pikaajaline majandusõpetuse õpetamise traditsioon ning arendatakse mini-ja õpilasfirmasid, et luua paremaid seoseid koolis õpitava ning praktilises majandustegevuses eduka osalemise vahel. Värskas Gümnaasiumil on täismõõtmetes staadion, õpilased saavad kasutada talvisel perioodil valgustatud suusarada, koolis on head võimalused erinevate spordialadega tegelemiseks ning õpilased on saavutanud väga häid sportlikke tulemusi nii vabariiklikul kui ka rahvusvahelisel tasemel.

Viimastel aastatel on viidud läbi küll mitmeid remonditöid, kuid jätkuvalt on vajalik koolihoone ja õpperuumide renoveerimine. Laste arvu vähenemine on toonud kaasa riigipoolse haridusraha eraldiste vähenemise, mis muudab haldamise keerukamaks.

Võimalused kõrghariduse omandamiseks

Vastavalt koostööleppetele Eesti Maaülikooli, Setomaa Liidu ja Seto Kongressi Vanemate Kogu vahel võimaldatakse igal aastal kolmele Setomaalt pärit noorele inimesele kolm konkursiväliselt õppekohta kõrghariduse omandamiseks **Maaülikoolis**.

Haridusasutuste täpsed arendustegevuse põhisuunad ja valdkonnad on leitavad arengukavadest:

- "Mikitamäe kooli arengukava 2016–2019";
- "Meremäe kooli arengukava 2015–2019";
- "Värskas lasteaia arengukava 2017–2019";
- "Värskas gümnaasiumi arengukava 2013–2016".

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Väikesed, individuaalset lähenemist võimaldavad klassid
- Looduslikud eeldused õuesõppe edendamiseks
- Lasteaia ja muusikakooli õpetajate palk on võrdne üldhariduse õpetajate omaga
- Kogemus kujundava hindamise rakendamisel Mikitamäel ja Meremäel
- Järjepidev pärimus- ja ettevõtlusõpe
- Õpilaste aktiivne osalemine koolivälistel üritustel (olümpiaadid, võistlused jms)
- Koolisestest ürituste rohkus
- Koolidevaheline varasem koostöökogemus
- Valla noortel on Setomaa Liidu toel võimalik omandada kõrgharidus konkursiväliselt

Probleemid

- Suur osa õpetajatest on väikese koormusega “tunniandjad”, kes ei panusta kooliellu
- Perede ebapiisav kaasamine kooli tegevustesse ja arengusse
- Valda registreeritud lapsed õpivad mujal koolides
- Koolide füüsiline keskkond vajab uuendamist
- Vastuseis haridusuuenduste rakendamisele

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa valla haridusasutused pakuvad kaasaegset, õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetavat, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendavat ning õppijale võimetekohast haridust.	
<ul style="list-style-type: none"> • Setomaa valla õpilaste arv on kerges tõususe või vähemalt stabiilne • Rahuloluküsitlused näitavad õpilaste ja lapsevanemate haridusasutustega rahulolu tõusu • Suureneb pärast põhikooli õpinguid jätkavate noorte osakaal 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Lasteaedade ja koolide õpetajad on pädevad ja motiveeritud ning osalevad aktiivselt kogukonna ja kooli tegevustes.	<ul style="list-style-type: none"> • Õpetajate keskmine töökoormus on tõusnud • Erialase haridusega õpetajate osakaal on tõusnud • Õpetajad liiguvad valla koolide vahel • Rohkem õpetajaid osaleb kohalikel üritustel
Setomaa valla koolides ja lasteaedades on kaasajastatud õpikeskkond ning julge eristumine loob konkurentsieelise.	<ul style="list-style-type: none"> • Teistesse valdadesse põhikooli ja lasteaeda käivate laste arv on vähenenud 20% • Mujalt Setomaa valda kooli ja lasteaeda käivate laste arv on suurenenud • Kõik haridusasutused on remonditud ning eristuvad selgelt oma kaasaegse ja loovust toetava füüsilise keskkonna poolest • Setomaa koolid ja lasteaedad on omanäolised ja eristuvad positiivselt teistest maakonna koolidest

Lapsevanemad osalevad rohkem kooli ja lasteaia tegevuses.	<ul style="list-style-type: none"> Lapsevanematega ühiselt läbi viidud ürituste arv Üritustel osalevate lapsevanemate arv
---	---

Tegevused

- Aktiivsete õpetajate tunnustamine ja motiveerimine
- Potentsiaalsete õpetajate leidmine valla elanike seast
- Luu kolme kooli vaheline õpetajate liikumine ja roteerumine
- Mängu-, puhke- ja loovusnurdade rajamine koolidesse
- Koolide ja lasteaedade juurde õuesõppe võimaluste rajamine
- Tegeleda koolide mainekujundusega, et Setomaa koolid eristuksid selgelt ja julgelt
- Inspiratsioonireisid julgelt eristuvatesse koolidesse, lasteaedadesse
- Regulaarsete külalistundide korraldamine
- Aktiivsete lapsevanemate tunnustamine
- Klassiõhtute korraldamine laste juures kodudes
- Meremäe kooli fassaadi ja katuse renoveerimine ning küttesüsteemi väljaehitamine
- Mikitamäe lasteaia fassaadi korrastamine
- Värskas Gümnaasiumi renoveerimine

8.2 Noorsootöö, noortekeskused

Noorsootööd koordineeritakse valla haridus- ja kultuuriosakonnas ning hariduskeskustes. Noorsootöö eest vastutavad koolide huvijuhid ja noortekeskuste juhatajad. Noorte kaasamisel noorsootöösse on üheks takistuseks see, et kaugemal elavatel noortel on keeruline osa võtta erinevatest ringidest ja noortekeskuste tegevustest, kuna ühistranspordi korraldus ei võimalda noortel iseseisvalt liikuda. See loob olukorra, et alati pole piisavalt ühealisi noori selleks, et huvitegevust läbi viia.

Setomaa vallas töötavad **avatud noortekeskused** (ANK) Värskas, Meremäel ja Mikitamäel. Obinitsa Külakeskuses asub **noortetuba**. Setomaa valla noortekeskused on avatud noorsootöö meetodil tegutsevad noorsootööasutused. Avatud noorsootöö baseerub inimsuhetel, tegutsetakse noortelt noortele põhimõttel või koos noortega. Noorsootöötaja roll on olla mentoriks ja luua positiivne keskkond, mille tõttu noor tunneb, et on juba täna kogukonna jaoks oluline. Noortekeskuste külastatavus varieerub sõltuvalt piirkonnast. Ilmselt mängivad rolli nii noortekeskuse asukoht kooli suhtes, pakutavate tegevuste mitmekesisus ning noortekeskuse personali ettevõtlikkus.

Tabel 21. Setomaa valla noortekeskused.

	Külastusi kuus (hinnang)	Võimalused, tegevused
Meremäe ANK	155	piljard, koroon, poksikott, väljõusaal, loovusringid, parkour, tantsuring
Mikitamäe ANK	100	koroon, lauatennis, telekas, arvuti, Wii mängukonsool, lauamängud, poksikott, matt, köök, sõudeergomeeter
Obinitsa noortetuba	155	piljard, lauamängud, jõusaal, poksikott, väljõusaal, vibulaskmine
Värskas ANK	646	piljard, lauamängud, õhuhoki, kinoruum, trummikomplekt, pingpong, õueala, tantsusaal, köök, foto- ja tantsuring, parkour, skatepark

Värskas Avatud Noortekeskuse tööd korraldab noortekeskuse juhataja, alates 2018. aastast töötab noortekeskuses kaks inimest. Noortekeskus on pidevas arengus: aasta-aastalt on vastavalt laienenud tegevustele laiendatud ja sisustatud ka ruume. Noorte omaalgatus ja ettevõtlikkus on Värskas piirkonnas suur – näiteks kuulub tänu tegusate noorte eestvõtmisele noortekeskuse juurde katusealune ekstreemspordiväljak. Noorte omaalgatuse korras on loodud ka MTÜ Vabadussport, mis pakub piirkonna noortele atraktiivseid vaba aja veetmise võimalusi. Vabadusspordi tegevustega on pandud liikuma ja tegutsema ka need noored, kes ei osale huvikoolis ega kuulu spordiringidesse. Lisaks viiakse läbi erinevaid loenguid, tervisekasvatuse tunde ning karjääripäevi. Värskas Noortekeskus on MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse (Eesti ANK) liige. Värskas Avatud Noortekeskuse juhtimisel toimuvad ujumistrenn, fotokoolitus ja tantsuring.

Mikitamäe Avatud Noortekeskus asub valla teeninduspunkti keldris ja pakub hetkel tegutsemisvõimalust ennekõike nooremale kooliastmele. Noortekeskuses on välja ehitatud köök, kohapeal on mängud, spordi- ja kunstitarbed. Mikitamäe Avatud Noortekeskus plaanib koostööd teha Mikitamäe Naisteklubiga (kokanduse ja käsitöö osas), samuti Veriora Tsunftiga (käsitöö osas) ja Värskas noortekeskusega aktiivse liikumise tundide osas. Mikitamäe Avatud Noortekeskus vajab ventilatsioonisüsteemi ja elektrisüsteemi kaasajastamist, pisiremonti ning inventari soetamist (eriti õuealal lisategevuste loomiseks: rulluisud, tõukerattad ja rulad).

Meremäe Avatud Noortekeskus pakub tegevusi Meremäe piirkonna noortele vanuses 7–26. Noortekeskus asub vanas koolimajas, noortele on kasutamiseks II korruse ruumid. Meremäe ANK on MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse liige. Meremäe noorsootöötaja täidab osalise ajaga ka Meremäe kooli huvijuhi ülesandeid. Meremäe ANK pakub noortele vabaaja veetmiseks erinevaid võimalusi: näiteks lauamängud, spordivahendid, kunstitarbed. Noortekeskuse juhtimisel korraldatakse ühiseid väljasõite, õpitubasid ja üritusi ning toetatakse noorte omaalgatuslikke tegevusi.

Obinitsa Külakeskuse noortetuba haldab külakeskuse administraator külakeskuse lahtioleku aegadel. Meremäe noorsootöötaja viibib Obinitsa noortetoas ükskord nädalas, või vastavalt vajadusele kui toimuvad erinevad üritused.

Luhamaa nurga lastel ja noortel on võimalus koos käia **Misso noortetoas**, mida haldab MTÜ Misso Avatud Noorteklubi.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Avatud noortekeskused on olemas valla hariduskeskustes – Mikitamäel, Värskas ja Meremäel/Obinitsas
- Noortekeskuste stabiilne rahastus valla eelarvest
- Tugev ja ettevõtlik noortekeskus Värskas, kus on kogemused noorte ettevõtlikkuse toetamisel
- Värskas ja Meremäel on olemas võimalused harrastada ekstreem- ja motosporti
- Värskas on olemas aastaringselt kasutatav katusealune ekstreempark

Probleemid

- Kaugemal elavad noored ei saa transpordi puudumise tõttu noortekeskuse tegevustes osaleda
- Noortekeskustes pakutavate tegevuste võimaluste hulk on ebaühtlane
- Mikitamäe koolil puudub huvijuht
- Vähene kogemus puuetega ja erivajadustega noortega tegelemisel
- Noorte vähene kaasatus valla otsustusprotsessidesse
- Puudub aktiivselt tegutsev noortevolikogu

STRATEEGILINE EESMÄRK	
Setomaa noortel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks ning nad on aktiivselt kaasatud noori puudutavate otsuste tegemisse.	
<ul style="list-style-type: none"> • Noorte poolt algatatud ühistegevuste/ürituste/projektide arv kasvab igas piirkonnas • Toimub ülesetomaaline noorte koostöö • Rahvusvaheliste noorsootööprojektide arv • Noored on esindatud volikogu komisjonides ja noori puudutavates töögruppides 	
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Valla noorte hulgast võrsub kohalikke juhte ja eestvedajaid – passiivsete noorte arv väheneb, suureneb noorte kodanikuaktiivsus.	<ul style="list-style-type: none"> • Noorte poolt algatatud ürituste arv • Noortevolikogu on loodud • Noored räägivad aktiivselt kaasa noori puudutavates otsustes
Kõik noortekeskused on noorte hulgas populaarsed.	<ul style="list-style-type: none"> • Noortekeskuste külastatavus kasvab • Kõikides noortekeskustes pakutakse noorte huvidest lähtuvalt vaba aja veetmise võimalusi ja tegevusi • Noortekeskused teevad üle valla tulemuslikku koostööd (ülevallaliste tegevuste arv)
Erivajadustega sh käitumisraskustega lapsi ja noori aktsepteeritakse, märgatakse ja toetatakse.	<ul style="list-style-type: none"> • Noortekeskused pakuvad lastele ja noortele tuge ning nõustamist • Erivajadustega sh käitumisraskustega laste ja noorte jaoks on noortekeskustes olemas tugitegevused

Tegevused

- Luua aktiivsed õpilasesindused igasse kooli
- Luua noortevolikogu
- Võtta tööle huvijuht Mikitamäe Kooli
- Arendada õpilasesinduste koostööd ja ühistegevusi (koolitused, väljasõidud, sündmused) koolide vahel
- Remontida noortekeskusi ja täiendada inventari
- Koostada ja rakendada noortekeskuste koostööks ühine tegevuskava ja tugevdada koostööd noortekeskuste vahel
- Analüüsida Setomaa noortekeskuste viimist ühise juhtimise alla
- Parandada noorte ja noorsootöötajate digipädevust
- Koolitada tugisikuid erivajadustega laste jaoks
- Luua tugitegevused erivajadustega lastele
- Korraldada õpetajatele ning tugisikutele koolitusi ja praktikat (nt õppereis), mis toetavad neid erivajadustega lastega tegelemisel
- Ehitada Värska skatepargile riietusruumid, remontida Mikitamäe noortekeskus ja luua õuetegevuste võimalusi

8.3 Huviharidus ja huvitegevus

Huviharidust pakub vallas **Värskas Muusikakool**, mis tegutseb Värskas Gümnaasiumiga samas hoones. 2017/2018. õppeaastal õppis muusikakoolis 50 õppurit (lapsed ja täiskasvanud). Muusikakoolil on eelklass, noorem aste (1–4 klass), vanem aste (5–7 klass), lisa-aastad ning täiskasvanute õpe. Kool väärtustab pärimusmuusikat, sealhulgas elustades ja edasi kandes seto traditsioonilist viiuli-, kandle- ja karmoškamängu. Lisaks saab muusikakoolis õppida klaverit, akordionit, trummi, kitarrit ja laulu. Kool pakub oma õpilastele pidevalt esinemisvõimalusi – kontserdid ja sündmused toimuvad nii oma koolis kui ka piirkonnas laiemalt. Värskas Muusikakool on MTÜ Eesti Muusikakoolide Liidu liige. Muusikakooli, nagu ka teisi haridusasutusi kummitab laste nappus – võimekus oleks õpetada rohkem lapsi ning praegune olukord ei võimalda palgata täiskohaga pedagooge. Samuti pole muusikakooli ruumid täielikult kohandatud muusikakooli spetsiifilistele nõuetele vastavaks. Peamiseks probleemiks on kunstliku ventilatsiooni puudumine. **Mikitamäe pilliõpe** on alates 2017. aastast tegutsev Mooste Rahvamuusikakooli filiaal, kus 2017/2018 õpib 11 last ning kus õpetajad on samuti Setomaa valla inimesed. Uus õppevorm on hästi vastu võetud ning nii lapsi kui ka täiskasvanuid on juba esimese aasta jooksul järjest pilliõppesse juurde tulnud. Alates 2018/2019. aastast jätkab Mikitamäe pilliõpe Värskas Muusikakooli koosseisus.

Meremäe piirkonna õpilased (2018. aastal 8 last) käivad **Vastseliina muusikakoolis**. Meremäe piirkonnas on viimastel aastatel kutsutud ellu ka **pärimusmuusika koduõpe**, kus õppurid käivad meistrite käe all tunde võtmas nende kodus, nii toimuvad näiteks karmoškakunnetid jms.

Huviringid toimuvad nii koolide kui ka noortekeskuste eestvedamisel.

Värskas Gümnaasiumis tegutseb 2017/2018. õppeaastal 11 huviringi: korvpall, jalgpall, võrkpall, leelokoor Laanõtsirk, robootika, mudilaskoor, lastekoor, sõnakunstiring, orienteerumine, kunstiring, loodusring ja kohalike noorte initsiatiivil ellu kutsutud parkouri treeningud.

Mikitamäe Koolis töötab 7 huviringi: mudilaskoor, spordiring (sh vibulaskmine, suusatamine jt), robootika, tehnoloogiaring, tööõpetuse ring, muusikaring ning seto keele ja kirjanduse ring.

Meremäe Koolis tegutsevad 2017/2018. õppeaastal järgmised huvialaringid: loovusring, majandusõppe- ja robootikaring, umakeelering, folklooriring, suhtlusring, showtants 1–6 klassile, parkour 2–3 korda kuus kõigile noortele, kunstiring ja zumba. Obinitsas töötab vibulaskmise ring.

Vabahariduse all mõeldakse koolitust ja õpiringet, mis on suunatud nii noortele kui ka täiskasvanutele ning mis ei ole seotud konkreetsete õppeasutustega. Vabahariduse suuna strateegilisel arendamisel on probleemiks info puudus – Värskas valla arengukava 2016–2024 toob probleemina välja, et elanikkonna vabahariduse omandamise soovid on täpsemalt kaardistamata. Mikitamäe ja Meremäe valdade arengukavad ei maini ei vaba- ega täiskasvanuharidust ning sellest võib järeldada, et situatsioon on sarnane – vajaduste osas infot ei ole. Setomaa piirkonna koolitusvajaduste kohta annab infot aastal 2009 täiskasvanute hulgas läbi viidud uuring. Selle järgi on kolm olulisemat koolitusvajadust arvuoskused, inglise keele ning konfliktidega toimetuleku ja konfliktilahendamise oskused (allikas: “Setomaa koolitusvajaduse analüüs 2009”). Tabelis 22 on välja toodud organisatsioonid, mis pakuvad täiskasvanutele suunatud koolitust projektipõhiselt (nimekiri ei ole täielik). Enamasti on tegemist konkreetse valdkonna edendamiseks loodud organisatsioonidega, kelle jaoks koolitamine ei ole põhitegevus, vaid kaasneb vajaduspõhiselt ning on seotud oma põhikirjaliste eesmärkide elluviimisega.

Tabel 22. Koolituse korraldavad organisatsioonid.

Koolituste korraldaja	Asukoht	Lisainfo
MTÜ Seto Käsitöö Kogo, MTÜ Kirävüü	Värskas	Traditsioonilise käsitöö alased koolitused
Setomaa muuseumid	Värskas, Saatses, Obinitsas	Peamiselt traditsiooniliste töövõtete õpitoad
MTÜ Meremäe Kultuuriühing	Meremäe	Koorid, pärimuskultuur, terviseedendus
Mikitamäe Naisteklubi	Mikitamäe	Käsitöökoolitused
SA Seto Instituut	Värskas	Seto kultuuri alane õpe
MTÜ Setomaa Turism	Värskas	Turismiettevõtjate koolitused
Värskas Muusikakool	Värskas	Täiskasvanute muusikaõpe
MTÜ Seto Küük	Värskas	Seto toidu alased koolitused
MTÜ Seto Infoselts	Uusvada	Seto keele ja kultuuri edendamine

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Vald toetab laste ja noorte huviharidust nii vallasiseselt kui ka väljaspool valda
- Koolide ja noortekeskuste juures pakutav huviringide valik on mitmekesine
- Vallas toimuvad rahvusvahelised projektid, mis pakuvad ka täiskasvanuharidust
- Täiskasvanutele pakutakse huviringe seto leelo, tantsimise ja käsitöö valdkonnas
- Täiskasvanute muusikaõpe on heal tasemel

Probleemid

- Ülesetomaaliste kollektiivide puudumine laste ja noorte hulgas
- Ringijuhendajate alarahastatusest tulenev motivatsiooni kadu
- Puudulik logistika kaugemal elavate laste ja noorte huviringidesse jõudmiseks
- Noorte vähesus
- Täiskasvanute passiivsus vabahariduses osalemisel (osalejate ring väike)
- Olemasolevate ressursside (õpetajad, ruumid, oskused) alakasutus
- Koolituste vähesus ja ühetaolisus

STRATEEGILINE EESMÄRK

Setomaa vald on õppiv kogukond, kus nii lapsed, noored kui ka täiskasvanud tegelevad enese täiendamise ja arendamisega.

- Elukestvas õppes osalevate noorte ja täiskasvanute arv kasvab
- Erineva sisuga huviringide arv

ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD
Igal noorel on võimalus tegeleda endale sobiva huvialaga ning osaleda kollektiivsetes huvitegevustes (laulukoorid, tantsutrupid, spordivõistkonnad).	<ul style="list-style-type: none"> • Ülesetomaaliste kollektiivide arvu kasv (baastase 0) • Suurüritustel (laulu- ja tantsupidu jne) ning üle-eestilistel võistlustel osalevate kollektiivide/võistkondade/õpilaste arvu kasv • Huviharidust toetav logistika on tagatud • Vald toetab jätkuvalt huviharidust
Olemasolevad huvihariduse ja huvitegevuse võimalused on kaardistatud ja huvitegevus on mitmekesine.	<ul style="list-style-type: none"> • Info huvitegevuse võimaluste kohta on kaardistatud ja kättesaadav valla meediakanalite kaudu • Huviringide arv ja mitmekesisus kasvab

Tegevused

- Kooskõlastada bussiliiklus huviringide toimumisega
- Luua huviringides osalevate laste vanemate transpordi jagamise FB grupp
- Mitmekesistada huvitegevust
- Kaardistada valla huvitegevuse võimalused ja levitada infot Facebooki gruppides ja teistes sotsiaalmeedia kanalites
- Kaardistada vabahariduse vajadused
- Võrdsustada juhendajatasud õpetajapalgaga
- Korraldada huvihariduse lahtiste uste päevad
- Luua ühised huviringid lastele ja täiskasvanutele
- Korraldada kohalikke tantsu- ja laulupidusid

8.4 Seto keele ja kultuuri õpe

Setomaa vallas on seto keele ja kultuuri õppe koordinaator, kes töötab väikese koormusega ja kes organiseerib seto keele ja kultuuri õpet Setomaa valla koolides. Seto keele ja kultuuri õpe toimub pärimusõppe ainekava järgi, pärimusõppe tunnid toimuvad üks kord nädalas ühel aastal igas kooliastmes. Lisaks on kolme õppeaine – ajaloo, käsitöö ja muusikaõpetuse – ainekavasse integreeritud seto keele ja kultuuri õpe. Setomaa valla lasteaedades toimuvad keelepesad. Senised kogemused näitavad siiski seda, et sellises mahus keele ja kultuuri õpe ei taga noorte seto keele oskust. Keeruline on keelest aru saada just neil noortel, kelle kodus seto keel täielikult puudub. Samuti puudub ühine nägemus selle osas, mida peaks seto keele ja kultuuri õpe koolides saavutama – millist tulemust oodatakse. Probleemiks on ka rahastuse ebastabiilsus – igal aastal tuleb koostada uus taotlus järgmise aasta tegevuste rahastamiseks ja see muudab tegevuste pikemaajalise planeerimise ebakindlaks.

Olukorra analüüs

Arengueeldused

- Koolide õppekavades on seto keele ja kultuuri õpe
- Tugev Setomaa bränd
- Setokeelne meedia, setokeelne kirjandus
- Keelekeskkond on veel säilinud

Probleemid

- Olemasoleva õppevormiga ei saa lapsed ja noored seto keelt selgeks
- Seto keele kasutamise võimalused on vähesed neil noortel, kelle kodus ei räägita seto keelt
- Seto keele ja kultuuri õppe eestvedamine ei ole koordinaatori madala töökoormuse tõttu tõhus
- Raamatukogude ja muuseumite väike roll seto keele õppes
- Kooliõpetajate ettevalmistuse puudulikkus seto keele ja kultuuri õpetamiseks
- Puudub täiskasvanutele suunatud seto keele õpe
- Setokeelseid filme, mängu ja lugemisvara on veel vähe

STRATEEGILINE EESMÄRK
Seto keele ja kultuuri õpe on efektiivne, koordineeritud ja tulemuslik.
<ul style="list-style-type: none">• Seto keele oskus noorte ja täiskasvanute seas on paranenud• Keeleõppe edendamiseks on kokku lepitud koordineeriv organisatsioon ja eestvedaja• Keele ja kultuuri õppeks on olemas õppematerjalid ning õpetajate koolitamise süsteem• Seto keele ja kultuuri õppes osalevad ka muuseumid ja raamatukogud (ürituste arv)• Lasteaedades toimuvad keelepesad• Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv

Tegevused

- Viia seto keele ja kultuuri õpe ühe koordineeriva organisatsiooni alla, nt Seto Instituut
- Laiendada seto keele ja kultuuri õpet – üks setokeelne ainetund nädalas igas klassis
- Panna koolidesse setokeelsed sildid, kasutada seto värve ja mustreid
- Korraldada koostöös muuseumite ja raamatukogudega setokeelseid üritusi ja võistlusi
- Korraldada seto keele ja kultuuri õpet läbi praktiliste tegevuste, nt seto toidu päev koolides
- Korraldada seto keele õpe noortelt noortele
- Korraldada setokeelseid üritusi koolides ja lasteaedades
- Korraldada täiskasvanutele seto keele kursusi
- Kaasata leelokoore täiskasvanute keeleõppesse

INVESTEERINGUTE KAVA 2018-2022

KOV juhtimine								
Tegevus	2018	2019	2020	2021	2022	Maksumus	Finantseerimise allikas	Vastutus
Arendusprojektid	5000	10000	10000	10000	10000	45 000	Setomaa VV, erinevad fondid	Setomaa VV arendusspetsialist
Mikitamäe teeninduspunkti rekonstrueerimine		12000 6000				18000	Setomaa VV SAP	Setomaa VV Valla haldusjuht
Teeninduspunktide ruumilise baasi arendamine, inventari soetamine		7000	7000	7000	7000	28 000	Setomaa VV	Setomaa VV haldusjuht
Valla garaažide renoveerimine		6000	8000			14 000	Setomaa VV	Setomaa VV haldusjuht
	5000	41000	25000	17000	17000	105 000		
Maakasutus ja planeeringud								
Tegevus	2018	2019	2010	2021	2022	Kokku	Finantseerimise allikas	Vastutus
Miljööväärtuslike alade korrastamise ja arendamise toetamine	2000	3000	3000	3000	3000	14000	Setomaa VV	Planeeringute - ja arendusosakond
Väraska aleviku haljastusprojekti koostamine	14000	5000	0	0	0	19000	Setomaa VV	Planeeringute - ja arendusosakond
Vallateede munitsipaliseerimine	2000	3000	3000	3000	3000	14000	Vallaeelarve	Planeeringute - ja arendusosakond
Valla planeeringud	0	5000	5000	5000	5000	20000	Setomaa VV	Planeeringute - ja arendusosakond
Valla üldplaneeringu koostamine	0	15000	30000	30000	0	75000	Setomaa VV, Riigipool	Planeeringute - ja arendusosakond
	18000	31000	41000	41000	11000	142000		
Ettevõtlus ja turism								
Investeering	2018	2019	2020	2021	2022	Maksumus	Finantseerimise allikas	Vastutus
Väraska külastuskeskus	115144	820722 123108	300000 45000			1 403 974	EST-LAT-RUS, EAS, Setomaa VV	Setomaa VV Planeeringute- ja arenguosakond
Väraska külastuskeskuse maa-alale Põhjalaagri püsinäituse kujundamine II etapp				45000 10000		55000	EAS, Kaitseministeerium, Setomaa VV	Setomaa VV Setomaa muuseum
Randumissildade ja paatide vettelaskmise kohtade ehitus		20000 5000				25 000	MTÜ Kalandus piirkonna Arendajate kogu, SA KIK, SAP	Setomaa VV arendusspetsialist
Väraska sadama ehitus	114400	204400 51100	204400 51100			625 400	EST-RUS Setomaa VV	Setomaa VV majandusspetsialist

Värskas promenaadi ehitamine	10160	25000 25000	10000 40000			110 160	Setomaa VV, Piiriveere Liider, SAP	Setomaa VV majandusspetsialist
Matkaradade ehitamine ja parendamine		15000	10000	10000 5000	10000	50 000	Setomaa VV, Piiriveere Liider, EAS	Setomaa VV sprditööspsialist
Üle valla toimivad rattalaenuuspunktid.				10000	10000	20000	Piiriveere Liider, Setomaa VV	Setomaa Liit, Muuseumid
Ranna- ja puhkealade arendamine (Obinitsa, Värskas, Mikitamäe)		10000	5000 5000	10000		30000	Fonidid, Setomaa VV	Setomaa VV arendusspsialist
Visuaalsete vallaruumi rikastavate kujunduselementide rajamine		5000 1000	5000	5000	5000	21000	EAS, Setomaa VV	Setomaa VV arendusspsialist, haldusjuht
Meremäe vaatetorni ala arendus		5000	5000			10000	Fonidid, Setomaa VV	Setomaa VV arendusspsialist, haldusjuht
Tsässonate korrastamine		4000 1000		4000 1000		10000	SAP, Setomaa VV	Obinitsa muuseum
EST-LAT UNESCO turismiprojekt	75000					75000		
Kauplemiskohtade rajamine						Vastavalt võimalustele	SetomaaVV, SAP,KOP	Setomaa VV Haldusjuht
	314704	1315330	680500	100000	25000	2 435 534		
Elukeskkond	2018	2019	2020	2021	2022	Maksumus	Finantseerimise allika	Vastutus
Investeering								
Valla teede ehitus (s.h. bussiootepaviljonide ehitamine)	34347	30000	30000	30000	30000	154 347	Riigieelarve, Setomaa	Setomaa VV majandusspsialist
Kergliiklustee rajamine + tänavavalgustus (STM-Verhulitsa, Saatse)	15000	30000				45000	EST-RUS, Maanteeamet, Setomaa vald	Setomaa VV majandusspsialist
Tänavavalgustuse rajamine küladesse						Teostatakse vastavalt võimalusele	Setomaa VV, fonidid	Setomaa VV majandusspsialist
Setomaa valla tänavavalgustuse rekonstrueerimine		310000 100000		30000 10000		450000	Setomaa VV, SA KIK	Setomaa VV majandusspsialist
Värskas-Saatse maantee mustkatte alla viimine ja ettevõtluseks vajalike teelõikude rajamine		865050 25450	865050 25450			1 781 000	EST-RUS, Maanteeamet, Setomaa VV	Setomaa VV majandusspsialist
Munitsipaalkorterite remont	5000	10000	15000	15000	15000	60000	SA Kredex, Setomaa V	Setomaa VV haldusjuht

Päikeseelektrijaamade arendamine		5000 5000	5000 5000	5000 5000	5000 5000	40000	KIK, PEA, Setomaa VV	Setomaa VV majandusspetsialist
Matsurisse imbväljaku rajamine	4000					4000	SA KIK, OÜ Verska Calor	Setomaa VV haldusjuht
Veevõtukohtade väljaehitamine			15000			15000	Setomaa VV Fondid	Setomaa VV majandusspetsialist
Meremäe õpetajate maja renoveerimine				50000 50000	50000 50000	200000	Setomaa VV, Kredex, Fondid	Setomaa VV majandusspetsialist
Meremäe külastuskeskuse projekteerimine ja ehitamine						Vastavalt võimalustele	Fondid, Setomaa VV	Setomaa VV majandusspetsialist
Obinitsa lipuväljaku parendamine	25 000	5000 5000				35 000	PRIA, Setomaa VV, Fondid	Setomaa VV arendusspetsialist, haldusjuht
Kalmistute registrite rakendamine		5 000	5 000	5 000		15 000	Vallaeelarve	Setomaa VV haldusjuht
Biolagunevate jäätmete komposteerimise väljakute rajamine		12500 12500	12500 12500			50 000	KIK, Setomaa VV	Setomaa VV haldusjuht
Lagunemisohtlike hoonete likvideerimine (elukeskkond)			5000 5000	5000 5000		20000	Vallaeelarve, Fondid	Setomaa VV haldusjuht
Mikitamäe ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni II etapp		118000 140000				258000	KIK, OÜ Katel, Setomaa VV	OÜ Katel
Valla videovalve paigaldamine ja täiendamine			5000	5000		10000	Setomaa VV	Setomaa VV haldusjuht
Kalmistute kiviaedade rekonstrueerimine, kraavide puhastamine		5000	5000	5000	5000	25000	Setomaa VV, Euroopa	Setomaa VV haldusjuht
88347 1683500 1010500 220000 160000 3 162 347								
Kultuur ja sport								
Investeering								
Värsklaululava ehitus				30000 70000		100 000	SAP, Piiriveere Liider,	Setomaa VV
Värskla kultuurikeskuse kino digitaliseerimine, valla kinode arendamine						Teostatakse vastavalt võimalustele	Piiriveere Liider, Setomaa VV, Kultuuriministeerium	Värskla Kultuurikeskus
Saatse külaplatsi väljaehitamine		10000	5000 15000			30 000	Setomaa VV, Piiriveere Liider, SAP	Värskla Kultuurikeskus

Värskas Kultuurikeskuse ruumide möbleerimine ning pesemisvõimaluste sisseseadmine	5100					5 100	Setomaa VV, SAP, KOF	Värskas Kultuurikeskus
Luhamaa Külakeskuse projekteerimine ja ehitamine	10000		75000 50000	75000 50000		260000	AP, Setomaa VV, fondi	Setomaa VV Planeeringute- ja arenguosakond
Värskas ANK'i hoone renoveerimisprojekti koostamine ja renoveerimine (fassaadi soojustamine, akende tegemine keldrikorrusele, eraldi küttesüsteemi väljahitamine, siseruumide renoveerimine, katuse vahetus)		20625 6875				27500	EAS, PRIA, SAP	Värskas Noortekeskus
Värskas Ekstreempargi ehitustööd (WC, esik, garderoob, valgustus)	9000	21000 1000				31000	PRIA, Setomaa Vallavalitsus	Värskas Noortekeskus
Mikitamäe Noortekeskuse ventilatsioonisüsteemi ehitamine		5000				5000	Setomaa VV	Setomaa VV ehitusspetsialist
Seto Talumuuseumi püsiekspositsiooni täiendamine	7000			6000 6000		19 000	SAP, EST-LAT	Seto Talumuuseum
Paloveere (Leppoja) talu renoveerimine					46000 20000	66 000	SAP, EST-RUS Setomaa VV	Seto Talumuuseum
Saatse Seto Muuseumi õueala väikevormide rekonstrueerimine ja täiendamine ning matkaraja uuendamine	1000					1 000	SAP, Setomaa VV	Seto Talumuuseum
Seto Tsäimaja rekonstrueerimine	5000			15000 10000	15000 10000	55 000	SAP, KIK, Setomaa VV	Seto Talumuuseum
Tervisespordikeskusele lumekahuri soetamine, rajahooldusvahendite soetamine, erinevate tegevuste mitmekesistamine raja juures (discgolfi raja ja kelgumäe rajamine)					25000 25000	50 000	SA Terviserajad, Regionaalsete Tervisespordikeskuste programm, EST-LAT	Setomaa VV majandusspetsialist
Terviseradade ja spordiplatside arendamine, spordiinventari soetamine	15 000	10 000		10 000	10 000	45 000	Fondid, Setomaa VV	Setomaa VV spordispetsialist
Vabadussõja mälestusmärgi püstitamise ja pargi rajamine		250000 30000				280000	Fondid, Setomaa VV	Setomaa VV majandusspetsialist
Obinitsa muuseumi rekonstrueerimine	5000					5000	Fondid, Setomaa VV	Planeeringute- ja arenguosakonna juhataja
Mikitamäe staadioni projekteerimine ja renoveerimine			5000	15000 15000		35000	Fondid, Setomaa VV	Setomaa VV Mikitamäe Põhikool
Seto Talumuuseumi renoveerimine (lauda katus)		7500 1000				8500	SAP, Setomaa VV	Seto Talumuuseum
STM rehi ekspositsioon		30000 7000				37000	SAP, Setomaa VV, KULKA	Seto Talumuuseum
	57100	400000	150000	302000	151000	1 060 100		

Tervishoid ja sotsiaalabi								
Investeering	2018	2019	2020	2021	2022	Kokku	Finantseerimise allikas	Vastutus
Hoolekandeaasutuste parendamine	3000		10000		10000	23 000	Setomaa VV	Setomaa VV haldusjuht
Kaldteede ehitus puuetega inimestele avalike teenuste kättesaadavuse parendamiseks		10000	10000	10000		30 000	Setomaa VV, Riigipoolne toetus	Setomaa VV Sotsiaal osakond
Perearstikeskuste parendamine	16300		5000	5000		26 300	Setomaa VV	Setomaa VV Sotsiaal osakond
	19300	10000	25000	15000	10000	79300		
Haridus								
Investeering	2018	2019	2020	2021	2022	KOKKU	Finantseerimise allikas	Vastutus
Värskas Lasteaia hoone rekonstrueerimine (katusealuse soojustamine, ventilatsiooni rekonstrueerimine, köögi, koristusvahendite pesu- ja hoiuruumi väljaehitamine, ventileeritud kuivatusruumide väljaehitamine)	2000	2000	5000			9000	Setomaa VV, SA KIK	Setomaa VV majandusspetsialist
Värskas Lasteaia õueala väljaarendamine (haljastusprojekti koostamine ja elluviimine, õuemajade rekonstrueerimine, õuesõppe majade väljaehitamine ja sisustamine, mänguväljaku atraktsioonide rekonstrueerimine, loodusõpperaja rajamine, metsaparginurga loomine)	3000	10500	5000	5000	10000 5000	38500	Setomaa VV, SA KIK	Setomaa VV majandusspetsialist
Värskas Gümnaasiumi hoone renoveerimisprojekti koostamine ja elluviimine (panduste remont, keldri soojustamine, õppekorpuse värvimine, küttesüsteemi renoveerimine, akende ja uste vahetus, fassaadi remont, elektrisüsteemi uuendamine, tarbevee torustiku vahetus, ventilatsiooni paigaldamine, katuse renoveerimine ja soojustamine)	30 000		100 000	100 000	200 000	430 000	Riigieelarve Setomaa VV	Setomaa VV Värskas gümnaasium
Värskas Gümnaasiumi võimlakorpuse rekonstrueerimine (fassaadi remont, sisemine remont, katuse renoveerimine)		35000 10000				45 000	Riigieelarve, Setomaa	Värskas gümnaasium
Värskas Muusikakooli renoveerimine			x	x		Renoveeritakse koos koolihoonega	EAS, Setomaa VV	Värskas Muusikakool
Setomaa koolide inventari uuendamine	0	6000	6000	6000	6000	24000	Fondid, Setomaa VV	Kooli direktorid

Meremäe Kooli ümbruse korrastamine	67530					67530	Fondid, Setomaa VV	Meremäe Kool
Lasteaedade inventari ja mänguväljakute kaasajastamine	5000	10000	10000	5000	5000	35000	Fondid, Setomaa VV	Setomaa VV, Lasteaiad
Mikitamäe kooli juurde bussiootepaviljon	5500					5500		
Mikitamäe kooli klasside remontimine		10000		10000		20000	Setomaa VV	Setomaa VV ehitusspetsialist
Muusikaliseks huvitegevuseks vajalike ruumide, võimaluste ja vahendite tagamine Meremäel ja Mikitamäel							Vastavalt nõudlusele ja võimalustele Setomaa VV	Setomaa VV Haridus- ja kultuuri osakond
	113030	83500	126000	126000	226000	674530		
Kõik kokku	615481	3564330	2058000	821000	600000	7658811		
toet	207020	2770797	1486950	290000	151000			
omafin	408461	793533	571050	531000	449000			

5. SETOMAA VALLA EELARVESTRATEEGIA AASTATEKS 2018-2022

SISSEJUHATUS

Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse kohaselt koostatakse eelarvestrateegia arengukavas sätestatud eesmärkide saavutamiseks kavandatavate tegevuste finantseerimise planeerimiseks.

Eelarvestrateegia annab ülevaate eelneva aasta tegelikest, jooksva aasta kavandatud ja järgmiseks viieks aastaks prognoositud sissetulekutest ja väljaminekutest.

Valla eelarvestrateegia koostamisel on lähtutud valla arengukavast ja majandusprognoosidest.

5.1. Sotsiaalmajanduslik keskkond

Rahandusministeeriumi 2018. aasta kevadise majandusprognoosi järgi on majandusolud Euroopa Liidus oluliselt paranenud. Tugev konjunktuur ja kasumlikkuse tõus tõstavad investeerimishuvi. Palgatalu kiiret kasvu piirab tarbijahindade tõus edaspidi vähem. Eesti majanduse kasv 2018. aastal aeglustub prognoosi kohaselt 4% ja edaspidi 3% lähedale. Keskmine palga kasv jääb 2018. aastal 7% ja pikemas perspektiivis alla 6%. Eesti majanduse sisemaised riskid on madalad, kuna erasektor on tegutsenud väga ettevaatlikult. Ühtlasi on Eesti ettevõtete konkurentsivõime hea, mida kiire palgakasv ei ole seni ohustanud.

Majanduskasv jääb ka 2018. aastal tugevaks, kuid 2019-2020. aastal on oodata kasvu aeglustumist.

Rahandusministeeriumi kevadise majandusprognoosi eeldused fikseeriti 2018. aasta märtsi lõpu seisuga. Majandusprognoosi põhistsenaariumi järgi võivad Eesti majanduse arengud kujuneda prognoositust nii positiivsemaks kui ka negatiivsemaks. Prognoosi riskistsenaariumi kohaselt kasvab Eesti majandus käesoleval aastal 4,5% ning pikemaajalisem kasvutrend on baasprognoosist 0,3 protsendipunkti võrra tugevam, stabiliseerudes 3,3% juures. Majanduskasvu veab eksport, mis toob kaasa ka suurenenud investeerimisvajaduse. Tööjõupiirangute tõttu ei ole lisanduvate tootmiskahtude jaoks uusi töötajaid võimalik palgata, mistõttu võib oodata ka palgakasvu kiirenemist. Sarnaselt põhistsenaariumiga on ka

riskistsenaarium eeldatud majapidamiste konservatiivse tarbimiskäitumise jätkumist. Käesolevas eelarvestrateegias on arvestatud Rahandusministeeriumi 2018. aasta kevadise majandusprognosis (tabel 1).

Tabel 1. Makromajanduslikud näitajad

Olulisemad majandusnäitajad	tegelik	prognoos	prognoos	prognoos	prognoos	prognoos
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
SKP jooksevhindades (mld €)	23,0	24,7	26,3	27,8	29,3	30,9
SKP reaalkasv	4,9%	4,0%	3,2%	3,0%	2,9%	2,9%
SKP nominaalkasv	9,0%	7,6%	6,3%	5,8%	5,4%	5,4%
Tarbijahinnaindeks	3,4%	2,9%	2,3%	2,4%	2,0%	2,0%
Hõive (tuh inimest)	658,6	664,0	667,1	667,1	665,1	663,1
Kasv	2,2%	0,8%	0,5%	0,0%	-0,3%	-0,3%
Keskmine kuupalk (€)	1 221	1 307	1 381	1 457	1 540	1 628
Palga nominaalkasv	6,5%	7,0%	5,7%	5,5%	5,7%	5,7%
Palga reaalkasv	3,0%	4,0%	3,3%	3,0%	3,6%	3,7%

Setomaa vald on vaatamata majanduslangusele suutnud säilitada finantsvõimekuse hea taseme ja panustanud oluliselt valla arengusse vaatamata tulubaasi vähenemisele.

Setomaa valla nõrkuseks on elanike arvu vähenemine (tabel 2) ja väike õpilaste arv (tabel 3), mis mõjutavad oluliselt riigieelarve tasandus- ja toetusfondi suurust.

Tabel 2. Setomaa valla elanike arv

	Lapsed 0-6	Lapsed 7-18	Tööealised 19-64	Vanurid 65-	Rahvaarv kokku
01.01.2017*	182*	286*	2231*	732*	3431*
01.01.2018	187	291	2308	770	3556

*arvud ei sisalda Misso külade elanike arvu

Tabel 3. Õpilaste arv Setomaa valla koolides (Värskas Gümnaasium, Meremäe kool, Mikitamäe kool)

	1-9 klass	10-12 klass	Kokku
01.01.2018	154	27	181

Prognoosi eeldused:

- Maamaksumäärasid ei muudeta
- Aktsiate ostu ega müüki ei toimu
- Antavad toetused jäävad samale tasemele

5.2. Põhitegevuse eelarve

Põhitegevuse eelarve koosneb põhitegevuse tuludest ja põhitegevuse kuludest. Investeeringis- ja finantseerimistegevus on eraldi eelarve osades.

5.2.1. Põhitegevuse tulud

Setomaa valla eelarve suurema osakaaluga põhitegevuse tulud on tulumaks ning riigieelarve tasandus- ja toetusfond.

Tulumaksu laekumise prognoos põhineb maksumaksjate arvu, sissetulekute suuruse ning tulumaksu laekumise ja sissetulekute suhte (omavalitsustele laekuv tulumaksumäär) prognoosil. Maksumaksjate arvu ja sissetulekute suuruse andmed on saadud Rahandusministeeriumi avalikust andmebaasist.

Tabel 4. Tulumaksu laekumine.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Maksumaksjate arv	1296	1420	1427	1427	1422	1417
Maksumaksjate arvu muutus	2,09%	9,56%	0,5%	0,0%	-0,3%	-0,3%
Väljamaksed füüsilistele isikutele (miljon eurot)	14,83	15,41	15,98	16,44	16,96	17,51
Sissetulek inimese kohta kuus (eurot)	953	904	933	960	994	1030
Sissetuleku kasv	5,52%	-5,14%	3,20%	2,89%	3,54%	3,62%
Sissetuleku kasv Eestis kokku	6,5%	7,0%	5,7%	5,5%	5,7%	5,7%
Tulumaksu laekumine (miljon eurot)	1,78	1,84	1,91	1,97	2,03	2,09
Tulumaksu laekumise kasv	7,4%	3,6%	3,8%	3,1%	3,0%	2,9%
Tulumaksu laekumise ja sissetulekute suhe	11,99%	11,95%	11,95%	11,95%	11,95%	11,95%

Maamaks laekub täies ulatuses omavalitsuse eelarvesse.

Tulu kaupade ja teenuste müügist on planeeritud arvestades üldise kaupade ja teenuste kallinemise prognoosiga. Põhiosa tuludest laekub hariduse- ja kultuurivaldkonna tegevusest.

Tasandusfond on riigi eelarvest saadav toetus omavalitsustele kuluvajaduste tasandamiseks. Tasandusfondi suurus on prognoositud 2018. aasta laekumisi arvestades.

Toetusfondis (tabel 5) on riigi poolt eraldatud vahendid üldhariduskoolide pidamiseks antavaks toetuseks, koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetuseks, raske ja sügava puudega lastele abi osutamise toetuseks, toimetulekutoetuse maksmise hüvitiseks, vajaduspõhise peretoetuse maksmise hüvitiseks, matusetoetuseks, asendus- ja järelhooldusteenuse toetuseks, rahvastiku toimingute kulude hüvitiseks, sotsiaaltoetuste ning – teenuste osutamise toetuseks, kohalike teede hoiu toetuseks, huvihariduse ja -tegevuse toetuseks . Suurem osa toetusfondis on hariduskuludel. Hariduskulud arvutatakse mudeli järgi, milles arvestatakse õpilaste arvu, klassikomplektide arvu ja muid näitajaid.

Muud tegevustulud on loodusvarade kasutusõiguse tasud, saastetasud.

5.2.2. Põhitegevuse kulud

Põhitegevuse kulude hulka ei arvestata kulusid põhivara soetuseks, põhivara soetuseks antavat sihtfinantseerimist ega finantskulusid.

Kuna prognoositaval perioodil ei ole ette näha olulist tulude suurenemist, ei ole võimalik planeerida ka olulist kulude suurenemist. Kulude prognoosimisel on arvestatud alljärgnevat:

- Antavad toetused ei suurene.
- Majandamiskulud esimesel aastal suurenevad 2,0% ning järgnevatel aastatel suurenevad kuni 2,4%.
- Reservfond moodustab vähemalt 1% põhitegevuse tulude prognoositavast summast
- Palgafond suureneb prognoositaval perioodil kuni 4,5% vastavalt võimalustele.
- Põhitegevuse tuleml (põhitegevuse tulude ja kulude vahe) peab prognoositaval perioodil olema positiivne.

5.3. Investeeringustegevus

Investeeringustegevuse eelarveosa koosneb investeeringuks saadavatest tuludest ja investeeringustegevuse kuludest.

Prognoositaval perioodil on investeeringustegevuse kulud planeeritud tuludest suuremad. Vahe on planeeritud katta põhitegevuse tulemi ja laenuvahenditega.

Investeeringustegevuse tuludeks on planeeritud saadav sihtfinantseerimine ja põhivara müügist saadav tulu.

Strateegias investeeringuid kajastatavas tabelis on objektid, mille rahastamine on otsustatud, kui ka objektid, mida peetakse prioriteetseteks, kuid mille rahastamisvõimalusi alles otsitakse. Tabelis on esitatud hinnangulised summad uute objektide elluviimiseks. Uute objektide reaalne nimekiri ja maksumus sõltuvad konkreetsetest rahastamisotsustest ja hanketulemustest. Kuna projektide toetused on sihtotstarbelised (toetuse saamata jäämisel jäävad tegemata ka vastavad kulutused), ei mõjuta konkreetse objekti toetuse laekumine valla muude kulude tegemise võimalusi.

Täiendavate tulude tekkimisel võib teha kulutusi objektidele, mida ei ole strateegia investeeringuobjektina kirjas, kuid millised on arengukavaga kooskõlas.

5.4. Netovõlakoormus

Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse järgi võib netovõlakoormus aruandeaasta lõpul ulatuda lõppenud aruandeaasta tulude ja kulude kuuekordse vaheni, kuid ei tohi ületada sama aruandeaasta põhitegevuse tulude kogusummat. Kui põhitegevuse tulude ja kulude kuuekordne vahe on väiksem kui 60 % vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest, võib netovõlakoormus ulatuda kuni 60 % vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest.

Setomaa vallavalitsuse netovõlakoormus on 2018. aasta lõpuks 36,0 % ja prognoositava perioodi lõpuks 59,8 % põhitegevuse eelarve tuludest.

5.5. Arvestusüksus

Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus näeb ette finantsdistipliini tagamise meetme kogu kohaliku omavalitsuse arvestusüksusele. Sõltuv üksus on seaduse mõistes kohaliku omavalitsuse otsese või kaudse mõju all olev üksus, mis on saanud kohalikult omavalitsuselt, riigilt või muult avalik-õiguslikult juriidiliselt isikult või eelnimetatud isikute valitseva mõju all olevatelt üksustelt üle poole tuludest või rohkem kui 10 protsenti aruandeaasta põhitegevuse tuludest. mis on saanud toetust või renditulu kohaliku omavalitsuse üksuselt või tema valitseva mõju all olevalt üksuselt

Setomaa valla konsolideerimisgruppi kuuluvad OÜ Verska Calor, Katel OÜ ja Meremäe Vesi OÜ, mis hetkel kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse alusel arvestusüksusesse ei kuulu.

Eelarvestrateegia lisad:

Lisa 1. Setomaa Vallavalitsuse eelarvestrateegia tabel

Lisa 2. Arvestusüksuse strateegiavorm

Omavalitsuse nimi ning määruse nr ja kuupäev	2017 täitmine	2018 eeldatav täitmine	2019 eelarve	2020 eelarve	2021 eelarve	2022 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	4 503 152	5 004 140	5 187 095	5 379 705	5 536 509	5 720 889
Maksutulud	1 909 971	2 009 774	2 078 261	2 142 496	2 195 925	2 261 930
sh tulumaks	1 776 852	1 840 170	1 908 657	1 972 892	2 026 321	2 092 326
sh maamaks	133 118	169 604	169 604	169 604	169 604	169 604
sh muud maksutulud	0	0				
Tulud kaupade ja teenuste müügist	711 250	764 974	775 000	795 000	800 000	805 000
Saadavad toetused tegevuskuludeks	1 822 351	2 146 653	2 246 095	2 349 470	2 442 845	2 551 220
sh tasandusfond	614 316	720 333	753 500	786 600	819 700	852 800
sh toetusfond	981 621	1 163 795	1 220 070	1 275 345	1 330 620	1 385 895
sh muud saadud toetused tegevuskuludeks	226 414	262 525	272 525	287 525	292 525	312 525
Muud tegevustulud	59 581	82 739	87 739	92 739	97 739	102 739
Põhitegevuse kulud kokku	4 472 406	4 817 214	4 936 465	5 038 441	5 212 668	5 364 264
Antavad toetused tegevuskuludeks	386 161	392 928	397 928	402 928	407 928	412 928
Muud tegevuskulud	4 086 245	4 424 286	4 538 537	4 635 513	4 804 740	4 951 336
sh personalikulud	2 550 177	2 669 233	2 749 309	2 817 037	2 942 278	3 051 142
sh majandamiskulud	1 356 958	1 708 748	1 742 923	1 770 782	1 813 337	1 849 604
sh alates 2012 sõlmitud katkestamatud kasutusrendimaksed						
sh muud kulud	179 109	46 305	46 305	47 694	49 125	50 590
Põhitegevuse tulem	30 747	186 926	250 630	341 264	323 841	356 625
Investeeringustegevus kokku	-657 576	-554 881	-909 138	-696 108	-678 916	-604 030
Põhivara müük (+)	20 346	6 000	25 000	25 000	10 000	10 000
Põhivara soetus (-)	-632 698	-615 481	-3 624 330	-2 118 000	-881 000	-660 000
sh projektide omaosalus	-549 900	-408 461	-793 533	-571 050	-531 000	-449 000
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine (+)	82 798	282 413	2 830 797	1 546 950	350 000	211 000
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine (-)	-114 485	-206 124	-120 000	-120 000	-120 000	-120 000
Osaluste ning muude aktsiate ja osade müük (+)	0	0				
Osaluste ning muude aktsiate ja osade soetus (-)	0	0				
Tagasilaekuvad laenud (+)	0	0				
Antavad laenud (-)	0	0				
Finantstulud (+)	-241	80				
Finantskulud (-)	-13 296	-21 769	-20 605	-30 058	-37 916	-45 030
Eelarve tulem	-626 830	-367 955	-658 508	-354 844	-355 075	-247 405
Finantseerimistegevus	525 666	242 526	618 966	346 149	277 287	141 619
Kohustuste võtmine (+)	721 500	528 710	913 500	691 000	651 000	569 000
Kohustuste tasumine (-)	-195 834	-286 184	-294 534	-344 851	-373 713	-427 381
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	-11 061	-125 429	-39 542	-8 695	-77 788	-105 786
Nõuete ja kohustuste saldode muutus (tekkepõhise e/a korral) (+ suurenemine /- vähenemine)	90 103	0				
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	298 656	173 227	133 685	124 990	47 202	-58 584
Võlakohustused kokku aasta lõpu seisuga	1 734 612	1 977 138	2 596 104	2 942 253	3 219 540	3 361 159
sh kohustused, mis ei kajastu finantseerimistegevuses						
sh kohustused, mille võrra võib ületada netovõlakoormuse piirmäär	299 038	0				
Netovõlakoormus (eurodes)	1 435 956	1 803 911	2 462 419	2 817 263	3 172 338	3 419 743
Netovõlakoormus (%)	31,9%	36,0%	47,5%	52,4%	57,3%	59,8%
Netovõlakoormuse ülemmäär (eurodes)	3 000 929	3 002 484	3 112 257	3 227 823	3 321 905	3 432 533
Netovõlakoormuse individuaalne ülemmäär (%)	66,6%	60,0%	60,0%	60,0%	60,0%	60,0%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	1 564 973	1 198 573	649 838	410 560	149 567	12 790
E/a kontroll (tasakaal)	0	0	0	0	0	0
Kohustuste võtmise kontroll	FALSE	OK	OK	OK	OK	OK
Põhitegevuse tulude muutus	-	11%	4%	4%	3%	3%
Põhitegevuse kulude muutus	-	8%	2%	2%	3%	3%
Omafinantseerimise võimekuse näitaja	1,01	1,04	1,05	1,07	1,06	1,07

Investeeringuobjektid* (alati "+" märgiga)	2018 eeldatav täitmine	2019 eelarve	2020 eelarve	2021 eelarve	2022 eelarve
01 Üldised valitsussektori teenused	0	31 000	15 000	7 000	7 000
sh toetuse arvelt		12 000			
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		19 000	15 000	7 000	7 000

02 Riigikaitse		0	0	0	0	0
sh toetuse arvelt						
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)						
03 Avalik kord ja julgeolek		0	60 000	60 000	60 000	60 000
sh toetuse arvelt			60 000	60 000	60 000	60 000
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)						
04 Majandus		381 051	2 278 830	1 649 000	178 000	73 000
sh toetuse arvelt		164 885	1 949 172	1 384 450	59 000	
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		216 166	329 658	264 550	119 000	73 000
05 Keskkonnakaitse		0	25 000	25 000	0	0
sh toetuse arvelt			12 500	12 500		
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)			12 500	12 500		
06 Elamu- ja kommunaalmajandus		45 000	736 000	68 000	193 000	133 000
sh toetuse arvelt		5 000	433 000	10 000	90 000	55 000
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		40 000	303 000	58 000	103 000	78 000
07 Tervishoid		16 300	0	5 000	5 000	0
sh toetuse arvelt						
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		16 300		5 000	5 000	
08 Vaba-aeg, kultuur ja religioon		57 100	400 000	150 000	302 000	151 000
sh toetuse arvelt		33 135	329 125	80 000	141 000	86 000
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		23 965	70 875	70 000	161 000	65 000
09 Haridus		113 030	83 500	126 000	126 000	226 000
sh toetuse arvelt		4 000	35 000			10 000
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		109 030	48 500	126 000	126 000	216 000
10 Sotsiaalne kaitse		3 000	10 000	20 000	10 000	10 000
sh toetuse arvelt						
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		3 000	10 000	20 000	10 000	10 000
KÕIK KOKKU		615 481	3 624 330	2 118 000	881 000	660 000
sh toetuse arvelt		207 020	2 830 797	1 546 950	350 000	211 000
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		408 461	793 533	571 050	531 000	449 000
Põhivara soetuse kontroll			0	0	0	0

Suuremad investeeringud nimeliselt

siin võib näidata ka art 4502 alt tehtavad investeeringud

Noored Setomaale		66 757	30 000	30 000	30 000	30 000
sh toetuse arvelt		30 000				
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		36 757	30 000	30 000	30 000	30 000
Hajaasustuse programm		67 474	20 000	20 000	20 000	20 000
sh toetuse arvelt		31 000				
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		36 474	20 000	20 000	20 000	20 000
"500 kodu korda"		24 393	10 000	10 000	10 000	10 000
sh toetuse arvelt		14 393				
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		10 000	10 000	10 000	10 000	10 000
Veevarustus		40 000	0	0	0	0
sh toetuse arvelt						
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		40 000				
Nimi		7 500	0	0	0	0
sh toetuse arvelt						
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		7 500				
KOKKU (PV soetuseks antav sihtfinantseerimine)		206 124	60 000	60 000	60 000	60 000
sh toetuse arvelt		75 393				
sh muude vahendite arvelt (omaosalus)		130 731	60 000	60 000	60 000	60 000

Arvestusüksus (nimi)	2017 täitmine	2018 eeldatav täitmine	2019 eelarve	2020 eelarve	2021 eelarve	2022 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	4 503 152	5 004 140	5 187 095	5 379 705	5 536 509	5 720 889
Põhitegevuse kulud kokku	4 472 406	4 817 214	4 936 465	5 038 441	5 212 668	5 364 264
<i>sh alates 2012 sõlmitud katkestamatud kasutusrendimaksud</i>	0	0	0	0	0	0
Põhitegevustulem	30 747	186 926	250 630	341 264	323 841	356 625
Investeermistegevus kokku	-657 576	-554 881	-909 138	-696 108	-678 916	-604 030
Eelarve tulem	-626 830	-367 955	-658 508	-354 844	-355 075	-247 405
Finantseerimistegevus	525 666	242 526	618 966	346 149	277 287	141 619
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	-11 061	-125 429	-39 542	-8 695	-77 788	-105 786
Nõuete ja kohustuste saldode muutus (tekkepõhise e/a korral) (+/-)	90 103	0	0	0	0	0
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	298 656	173 227	133 685	124 990	47 202	-58 584
Võlakohustused kokku aasta lõpu seisuga	1 734 612	1 977 138	2 596 104	2 942 253	3 219 540	3 361 159
<i>sh kohustused, mille võrra võib ületada netovõlakoormuse piirmäära (arvestusüksuse väline)</i>	299 038	0	0	0	0	0
Netovõlakoormus (eurodes)	1 435 956	1 803 911	2 462 419	2 817 263	3 172 338	3 419 743
Netovõlakoormus (%)	31,9%	36,0%	47,5%	52,4%	57,3%	59,8%
Netovõlakoormuse ülemmäär (eurodes)	3 000 929	3 002 484	3 112 257	3 227 823	3 321 905	3 432 533
Netovõlakoormuse ülemmäär (%)	66,6%	60,0%	60,0%	60,0%	60,0%	60,0%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	1 564 973	1 198 573	649 838	410 560	149 567	12 790